

Voorwoord

Als docent en stafid van de VMBO-school de G.K. van Hogendorp ben ik betrokken bij het onderwijs. Het VMBO-onderwijs is de laatste tijd negatief in beeld geweest. Dit terwijl op heleboel scholen goed en hard gewerkt wordt. In deze scriptie wil ik laten zien dat de G.K. van Hogendorp op een innoverende manier op zoek is naar nieuwe mogelijkheden om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren.

Graag wil ik hierbij alle betrokkenen bedanken voor hun medewerking en mijn vrouw Andjalie voor haar steun.

Ruud Hieralal

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Probleemanalyse	4
1.2 Onderzoeksopzet	7
2. Waarom intergenerationeel lokaal sociaal beleid?	8
2.1 De verschillende generaties	8
2.2 Sociale cohesie	10
2.3 Openbare ruimte voor iedereen	11
2.4 Sociaal beleid	11
2.5 Intergenerationeel beleid	12
2.6 Samenvatting	15
3.1 De rol van de omgeving	16
3.2 Analyse van de omgeving	19
3.3 Stappenplan	20
3.4 Samenvatting	23
4. De G.K. van Hogendorp	24
4.1 De Historie van de scholengemeenschap G.K. van Hogendorp	24
4.2 De verandering	24
4.3 De analyse	25
4.4 Het bepalen van de koers van de school	26
4.5 De doelstelling: parel van de wijk	31
4.6 De intergenerationele activiteiten op de GKH	32
4.7 Jongerenbegeleiding door Delmatur	32
4.8 Huisbezoek en moedermiddagen	34
4.9 Stages	35
4.10 Adhoc ICT-activiteiten	36
4.11 Samenvatting	37
5. De actoren	38
5.1 De omgeving	38
5.2 Indeling van de actoren	39
5.3 Bewonersorganisatie Bospolder-Tussendijken	41
5.4 Zelforganisaties	42
5.5 Delmatur	43
5.6 Mekân	44
5.7 Delphi Opbouwwerk	45
5.8 De deelgemeente	46
5.9 Het netwerk	48
5.10 Samenvatting	50

6. De intergenerationale projectvoorstellen.....	51
6.1 Het trappenmodel	51
6.2 W ² (West-Wizkids)	52
6.3 Buurtverhalen	53
6.4 Vrijwilligerswerk.....	54
6.5 Keuzematrix	55
6.6 De reacties van de actoren.....	56
6.7 De invulling van de keuzematrix.....	59
6.8 Samenvatting	60
7. Het opzetten van intergenerationale projecten	61
7.1 Duidelijk haalbare doelstelling.....	61
7.2 Taakverdeling	64
7.3 Evaluatie.....	67
8. Conclusies en aanbevelingen	70
8.1 De deelvragen.....	70
8.2 De centrale vraag.....	72
8.3 Aanbevelingen.....	74
Literatuurlijst.....	75

1. Inleiding

1.1 Probleemanalyse

Roep om veiligheid en een leefbare omgeving is de laatste jaren drastisch toegenomen. In het actieprogramma 2004 van de Gemeente Rotterdam wordt de kern van het probleem als volgt beschreven: 'Het absorptievermogen van bepaalde wijken wordt overschreden door een blijvende instroom van kansarmen en het vertrek van kansrijken die het zich kunnen veroorloven elders te gaan wonen. Dit gaat samen met de overlast, illegaliteit en criminaliteit.

Om het probleem op te kunnen lossen wordt er nadruk gelegd op inburgering, integratie en pro-actieve benadering. Door het gemis van sociale cohesie worden de normen en de gedragsregels van de samenleving steeds onduidelijker. De maatschappelijke omgeving waarin jongeren zich tegenwoordig bevinden is anders dan vroeger. Door de individualisering, de grote sociale en culturele verscheidenheid is de pluraliteit van de samenleving toegenomen. Daarnaast is de groepsverbondenheid veranderd. De traditionele verzuilde instituties als de buurt, kerk, speeltuin en de lokale sportvereniging zijn steeds minder belangrijk geworden of zelfs helemaal weg gevallen.

Dit leidt tot verminderde sociale controle, een onstabielere leefomgeving en een toenemende anonimiteit. Omdat hiervoor weinig in de plaats is gekomen leidt dit tot een gat in de sociaal-pedagogische infrastructuur. Ondanks deze ontwikkelingen gaat het met de overgrote meerderheid van de jongeren toch nog goed. Ze groeien in een evenwichtige, harmonieuze gezinsverhouding, in een goede gezondheid en psychisch welbevinden op. Maar jammer genoeg blijkt er een tweedeling te ontstaan tussen diegenen die wel en geen succes hebben. Juist in de deelgemeente Delfshaven is er een grote groep mensen die geen succes of uitzicht op succes hebben relatief groot. Hierdoor ontstaat er een groep kansarme jongeren met slechte vooruitzichten. Het gedrag van deze jongeren wordt door de omgeving riskanter en dit kan uiteindelijk leiden tot drinken, drugsgebruik, vandalisme en criminaliteit.

Deze probleemjongeren worden door hun sociale leefomgeving belemmerd. Ze kunnen zich niet goed voorbereiden op een dynamische samenleving, waar in kennis, autonomie, verantwoordelijkheid, flexibiliteit en solidariteit met zwakkere groepen vereisten zijn. Hoewel de primaire verantwoordelijkheid hierbij volgens het Burgerlijk wetboek nog steeds bij de ouders ligt, is er een sociaal-pedagogische infrastructuur nodig om de jongeren goed te kunnen begeleiden.

De school is een belangrijkere schakel in de opvoeding. Volgens de gemeente Rotterdam moet de school een aanzienlijke bijdrage gaan leveren aan de sociale cohesie, aan de opbouw van de samenleving en de ontwikkelingskansen van kinderen en van hun ouders. De scholen krijgen extra aandacht wat betreft brede accommodatieplanning. Er moeten voorzieningencusters ontstaan die ook welzijnsvoorzieningen omvatten.

De VMBO school rsg G.K. van Hogendorp is een 'zwarte' school in de deelgemeente Delfshaven, waar ongeveer 95% van de leerlingen van allochtone afkomst is en waarvan de meeste van Marokkaanse of Turkse komaf.

De structuur en cultuur zijn de laatste jaren sterk veranderd binnen de school. Dit vloeit voort uit het feit dat de directie en de docenten ingezien hebben dat de school zich moet aanpassen aan de eisen die gesteld worden aan het nieuwe VMBO. Alleen het overdragen van kennis en vaardigheden aan de leerlingen is niet meer voldoende. Het verbeteren van de sociale competenties is ook één van de hoofddoelstellingen.

Door de diverse buitenschoolse activiteiten is gebleken dat jongeren hun sociale competenties verbeteren door in contact te komen met volwassenen. De verbeterde sociale competenties bevorderen ook het werkklimaat binnen de school. Uit diverse onderzoeken is gebleken dat er weinig contact is tussen de jongeren en volwassenen. Zowel de jongeren als volwassenen leven gescheiden terwijl ze elkaar in openbare ruimte tegenkomen.

Ondanks de professionalisering van de rsg G.K. van Hogendorp (GKH) is de school nog niet in staat om het sociaal-pedagogische geslagen gat op te vullen. De GKH is zich er van bewust om het sociaal-pedagogische gat goed op te kunnen vullen er een netwerk moet ontstaan waarin een goede balans ontstaat tussen aandacht, ondersteuning en affectie enerzijds en het uitoefenen van toezicht en controle anderzijds. De balans tussen steun en toezicht is niet alleen kenmerkend voor een geslaagde opvoeding thuis maar ook voor de opvoeding in het publieke domein op school of buurt. Dit moet uiteindelijk leiden tot het Afrikaanse gezegde: *It takes a whole village to raise a child.*

Door het wegvallen van traditionele en informele verbanden zo als kerk en buurt is er een maatschappelijke schaarste ontstaan aan volwassenen die aandacht hebben voor jongeren. Daar tegenover staat ook dat jongeren sociale vaardigheden missen om met de aandacht van volwassenen om te gaan.

De samenleving moet op zodanige manier worden vormgegeven dat principes als wederkerigheid, gedeelde verantwoordelijkheid, sociale binding en sociale controle ingeburgerd worden. Om dit te bereiken moet er een intergenerationeel beleid worden gevoerd. Intergenerationeel beleid is een specifieke vorm van empowerment van jongeren en volwassenen om sociale integratie te bevorderen. Het doel is participatie, sociale verbondenheid en burgerschap bij jongeren en volwassenen te bevorderen zodat de integratie van verschillende generaties plaats vinden in de buurt. Dit moet leiden tot een leefbare omgeving voor iedereen omdat de leefbaarheid en veiligheid voornamelijk worden bepaald door de kwaliteit van de sociale relaties in de buurt.

Om dit na te streven is samenwerking tussen jongeren, ouders, buurtorganisaties, zelforganisaties, lokale overheid, scholen en welzijnsinstellingen onontbeerlijk. De deelgemeente speelt een centrale rol. Dit komt doordat de meeste actoren financieel afhankelijk van zijn van de deelgemeente. De bovengenoemde organisaties zijn met of zonder wederzijdse afhankelijkheid met elkaar verbonden. Toch is intergeneratieel beleid voor bijna alle partijen nog een onbekend terrein. Om het proces van intergeneratieel beleid in gang te brengen is het noodzakelijk om te weten met welke partijen er samen gewerkt kan worden.

In theorie zullen alle betrokken partijen samen willen werken, omdat ze een gezamenlijk doel hebben. Door het verbeteren van de welzijnspositie van alle generaties zal de buurt leefbaarder en veiliger worden. In praktijk zou dit door de verkokering van de instellingen tegen kunnen vallen, waardoor er zelfs geen sprake is van integrale beleidsvorming. Integraal beleid staat voor het tegelijkertijd en in onderlinge samenhang benaderen van alle relevante beleidsterreinen rond een bepaald probleem (Van der Lucht en Verkleij, 2001). Bij intergeneratieel beleid moeten ook de beleidsmakers en professionals over de grenzen van hun afdelingen, professionele disciplines en organisaties heen kijken. Maar waar het bij integraal beleid gaat om diverse tijdelijke projecten, moeten bij intergeneratieel beleid intergeneratieel denken en werken permanent als een rode draad van vernieuwing gezien worden die door alle delen van de organisatie kan lopen.

Door de cultuur binnen de school zijn er mogelijkheden om met nieuwe projecten te starten. De school is al wel bekend met diverse intergenerationele activiteiten. Maar deze activiteiten zijn alleen opgestart met het oogpunt dat het voordelen heeft voor de leerlingen. Bij intergenerationele projecten gaat het om een win-win situatie voor zowel de jongeren als volwassenen.

Een voorbeeld hiervan is het project *Buurtverhalen*. Bij dit project worden op school door buurtbewoners verhalen verteld over wat zij hebben meegemaakt in Delfshaven. De jongeren krijgen verhalen te horen die ze nog niet eerder hebben gehoord. Zij krijgen hierdoor een andere kijk op de buurt en van de mensen in de buurt. Bij de vertellers van verhalen ontstaat er een ander beeld over jongeren en zij krijgen het gevoel iets te kunnen betekenen voor deze jongeren.

Het is voor een kleine school als de GKH zeker niet de bedoeling om er naar te streven dat zij het intergenerationeel beleid in de deelgemeente Delfshaven gaat bepalen, maar er moet wel onderzocht worden wat de rol van GKH hierin kan zijn.

De doelstelling van deze scriptie is: het onderzoeken of door samenwerkingsverbanden intergenerationele projecten in de deelgemeente Delfshaven gestart kunnen worden. Centraal staat de vraag of de rsg G.K. van Hogendorp intergenerationeel beleid kan stimuleren en mede implementeren.

1.2 Onderzoeksopzet

Hieronder wordt beschreven wat de doelstelling van het onderzoek is met daarbij de centrale vraag en de onderzoeksmethode.

Doelstelling

Onderzoeken of door samenwerkingsverbanden intergenerationele projecten in de deelgemeente Delfshaven gestart kunnen worden en hierdoor de sociale competenties van de leerlingen verbeterd kunnen worden.

Centrale vraag

Kan de rsg G.K. van Hogendorp intergenerationeel beleid in de deelgemeente Delfshaven stimuleren en mede implementeren?

Deelvragen

- Wat wordt er verstaan onder intergenerationeel beleid?
- Waarom wil de GKH intergenerationeel beleid stimuleren en mede implementeren?
- Met welke instellingen kunnen samenwerkingverbanden plaatsvinden bij de ontwikkeling rond intergenerationeel beleid in de deelgemeente Delfshaven?
- Bij welk potentiële intergenerationele projecten kan de GKH een rol spelen?
- Wat zijn de aandachtspunten bij het implementeren van intergenerationele projecten?

Onderzoeksmethode

Behalve het bestuderen van de literatuur, diverse nota's en het bekijken van video's van intergenerationele projecten vinden ook de volgende gesprekken plaats met:

- diverse personeelsleden van de GKH. Hierdoor wordt een eerste beeld gevormd over wie de mogelijke partijen kunnen zijn bij het realiseren van intergenerationele projecten.
- beleidsmedewerker welzijn van de deelgemeente. Na een oriënterend gesprek om achter te halen of de deelgemeente bekend is met intergenerationeel beleid en wie de belangrijke actoren kunnen zijn, vindt er ook een tweede gesprek plaats. In dit gesprek moet duidelijk worden of de deelgemeente intergenerationeel beleid zal gaan ondersteunen.
- Coördinatoren van Mekân, Delmatur, Bewonersorganisatie 'Bospolder-Tussendijken, Delphi en een opbouwwerker van Delphi. Met behulp van de netwerktheorie wordt er getracht om te achterhalen of deze organisaties intergenerationele activiteiten al ontwikkelen, of ze open staan om samen te werken om intergenerationele projecten te ontwikkelen, welke intergenerationele projecten ze zinvol vinden en hoe de relaties zijn met de andere actoren. Het gesprek met de opbouwwerker vindt plaats om te achterhalen of er ook bij de medewerkers een draagvlak bestaat.
- Jongeren en volwassenen. Door het houden van kringgesprekken met volwassenen in het wijkgebouw en met jongeren in de klas wordt er onderzocht hoe deze mensen over elkaar denken en of ze betrokken zouden willen zijn bij projecten tussen jongeren en volwassenen.

2. Waarom intergenerationeel lokaal sociaal beleid?

In de oude wijken van de grote steden kan door het hoge tempo van in- en –uitstroom geen structurele binding ontstaan tussen de bewoners. Dit is niet bevorderlijk voor de sociale cohesie in deze wijken. De stad heeft van oudsher een rol gespeeld in het verrijken van mensen. De nieuwkomers zijn meestal jong en arm. Zij verlaten de stad als ze goed opgeleid zijn en een goed inkomen hebben. Dit proces zal altijd blijven bestaan maar het moet niet doorslaan naar verarming van de buurt. In de oude wijken zijn de oudere bewoners gebleven en de kansrijke 30'ers en 40'ers hebben hun geluk in de Vinex locaties gezocht. De nieuwkomers in deze wijken zijn vaak laag opgeleid en kansarm. Ze beheersen de Nederlandse taal gebrekkig en hebben een andere culturele achtergrond. Veel jongeren leven nogal opgesloten in een klein kringetje van leeftijdsgenoten. Zij krijgen daardoor weinig prikkels om zich te verdiepen in de leefwereld van mensen die niet tot hun eigen generatie behoren. Hierdoor hebben ze geen idee hoe mensen van andere generaties leven (Van der Lans, 1999). De jongeren kunnen door te weinig contact met volwassenen geen omgangsvormen ontwikkelen. Door gebrek aan omgangsvormen kunnen spanningen ontstaan tussen de jongeren en de andere generaties en dit kan zelfs leiden tot conflicten als deze verschillende groepen gebruik willen maken van de openbare ruimte.

Bij intergenerationeel beleid wordt er vanuit gegaan dat mensen van dezelfde generaties dichter bij elkaar staan in opvatting en gedrag dan mensen van andere generaties. Leeftijdsgenoten verwachten bij elkaar geborgenheid, erkenningen een soortgelijke leefstijl, zelfs gelijksoortige waarden en normen zijn terug te vinden. De verschillende generaties liggen zover uit elkaar dat zij elkaar niet kunnen begrijpen. De interesses, smaken, culturen, leef –en denkwerelden komen bij de verschillende generaties niet met elkaar overeen.

In de wet- en regelgeving kunnen personen ook verdeeld worden in diverse leeftijdsgrenzen. Deze leeftijdsgrenzen zijn van oorsprong gemaakt om groepen burgers te beschermen. Kinderen en ouderen mogen bijvoorbeeld niet meer deelnemen aan het arbeidsproces. Op het politieke toneel zijn er verschillen waarneembaar. De jongeren hebben geen stem en worden hierdoor niet serieus genomen. Dit terwijl sinds 1995 in een VN verdrag jeugdparticipatie een recht is. De ouderen zijn ook niet actief omdat ze door het moeilijke taalgebruik van de beleids mensen vaak afhaken. Verder worden de meeste vergaderingen in de avonden gehouden op een tijdstip waar ouderen zich niet meer veilig voelen op straat.

2.1 De verschillende generaties

In Nederland groeiden de opeenvolgende geboortecohorten in dermate verschillende historische omstandigheden op, dat zich in de twintigste eeuw vijf generaties hebben gevormd (Becker, 1992). De kenmerken van de generaties zijn zo verschillend dat die bepalend zijn geweest voor hun kansen op succes in het leven. Deze generaties zijn te verdelen in, de vooroorlogse generatie, de stille generatie, de protestgeneratie, de verloren generatie en de pragmatische generatie. Op grond van recent onderzoek naar trends en stijlen bij jongeren is er een zesde groep bij gekomen, de internetgeneratie (Van Steensel 2000).

Wanneer er in de sociale ontwikkeling gesproken wordt in de termen als 'jongeren', 'volwassenen' en 'ouderen' moet er rekening gehouden worden dat de mensen vanuit verschillende referentiekaders denken en daardoor elkaar mogelijk niet begrijpen. Ze hebben dingen meegekregen die voor een ander onbekend of niet interessant zijn. Deze mensen voelen zich lid van een bepaalde generatie.

Uit een onderzoek is gebleken dat het generatiebesef bij Nederlanders zeer sterk is ontwikkeld (Diepstraten, Ester en Vinken, 1998). Driekwart van de ondervraagden ziet zich zelf als behorend tot zijn generatie. In het boek *Generaties en hun kansen wordt door Becker* de volgende eigenschappen toegeschreven aan de generaties:

- De vooroorlogse generatie, is voor 1930 geboren en de economische crisis van de jaren '30 en de tweede wereldoorlog zijn de belangrijkste jeugdherinneringen. Ook bepaalde historische ontwikkelingen zoals de paardentram, het begin van de technische ontwikkeling en het rijke Roomse leven worden als bijzonder ervaren. Hard werken en zuinig leven is vaak hun uitgangspunt geweest.
- De stille generatie, is geboren tussen 1930 en 1940. Deze generatie groeit op in een periode van wederopbouw, gevolgd door een periode met een hoge economische groei. Deze groep noemt de vele grote gezinnen en de verbeterde sociale voorzieningen als belangrijke kenmerken voor hun generatie. Het gedrag en waarden wijken niet veel af van de vooroorlogse generatie. Centraal staan ook hier hard werken, zuinigheid met daarbij ook trouw aan orde en gezag.
- De protestgeneratie, is geboren tussen 1940 en 1955 en is de grootste groep in omvang van alle generaties. Deze is opgegroeid in een periode van ongekende welvaart. Gevoed door de opkomende Amerikaanse consumptiecultuur herkennen zij zich niet meer in het burgerlijke, traditionele waardepatroon. Deze generatie is ook de eerste generatie die massaal aan het hoger onderwijs deelneemt. Voor deze babyboomers zijn de ingrijpende culturele veranderingen één van de belangrijkste gebeurtenissen in hun jeugd.
- De verloren generatie, is geboren tussen 1955 en 1970. Deze generatie is opgegroeid in een periode van economische crisis en massale werkloosheid. Zelfontplooiing en individuele vrijheid staan centraal. Ze hebben vergeleken met de protestgeneratie een nuchtere kijk op de samenleving en hechten minder belang aan politiek protest. Opmerkelijk wordt de economische recessie in jaren '70 en '80 nauwelijks als bijzonder ervaren. Zij verwijzen minder dan hun voorgangers naar historische gebeurtenissen. Vrijheid en individualisme staan centraal. Kenmerkend zijn de sterk uiteenlopende leefstijlen variërend van post-hippie tot disco.
- De pragmatische generatie, is geboren na 1970 in een periode van economisch herstel. Door deze generatie wordt het grootschalige computergebruik als historisch ervaren. Ze worden vaak getypeerd als de 'patat-generatie' en komen zakelijk over.
- De internetgeneratie, is geboren na 1980. Internet en de nieuwe digitale technologieën zijn de belangrijkste gebeurtenissen. De oude tegenstellingen als links versus rechts en autonoom versus volgzaam zijn niet meer aan de orde. Centraal staan twee nieuwe maatstaven: autonomie en inbedding in sociale verbanden. Deze jongeren tonen zich zeer individualistisch, maar tegelijk zoeken ze naar nieuwe collectieve verbanden. Inbedding in sociale netwerken zien zij als één van de belangrijkste opdrachten in hun leven. Organisaties die hier voor open staan worden als zeer waardevol ervaren. De jongeren worden door diverse generaties als materialistisch, egoïstisch, agressief en onverantwoordelijk gezien.

Deze verdeling is gemaakt om het denken in generaties te stimuleren en is geen absolute wetmatigheid (Becker, 1992). Binnen de generaties zijn er verschillen zoals de levensloopverschillen tussen mannen en vrouwen en tussen mensen uit verschillende sociale klassen. Daarnaast blijken ook veel uitzonderingen op de gemaakte indeling. Zo voelen bijvoorbeeld de meeste leden van de verloren generatie zich helemaal niet verloren. Want de meeste van hen hebben wel of niet met enige vertraging een goede positie op de arbeidsmarkt kunnen verwerven.

2.2 Sociale cohesie

Door diverse ontwikkelingen wordt de leefbaarheid en de toegankelijkheid de laatste jaren bedreigd. In de deelgemeente Delfshaven bestaat de dreiging o.a. uit drugsoverlast, tippelzone, rondhangende jongeren en de suburbanisatie van de hoge en middenklasse naar de Vinex-wijken. De relatief goedkope woningen zijn nu het domein van de allochtone bevolking en een deel van de autochtone bevolking, merendeels ouderen die niet konden of wilden meegaan naar de Vinex-wijken.

Iedereen ziet de noodzaak om de oude buurten leefbaarder en veiliger te maken. Voor de Rotterdamse politiek is dit de hoofdtaak. Daarom wordt er strenger gecontroleerd betreft de wetshandhaving. De aanpak is gebaseerd op een drie fasen aanpak:

1. stabilisering
2. beheersing
3. verbetering

Om dit te bereiken moet de betrokkenheid van de burgers vergroot worden. In een studie van het Sociaal en Cultureel Planbureau wordt er geconcludeerd dat een sterke sociale cohesie de gevoelens van onveiligheid vermindert en de kans om slachtoffer te worden van criminaliteit aanzienlijk verkleint. Het SCP omschrijft sociale cohesie als de mate waarin mensen zich betrokken voelen en tonen bij mensen in hun directe omgeving. Om de betrokkenheid te vergroten moet niet getracht worden om van de buurt één grote familie te maken, maar moet er voor gezorgd worden dat de bewoners elkaar accepteren en respecteren. Verder moeten de burgers zich met de buurt gaan bemoeien en zich inzetten voor de leefbaarheid van de omgeving. Want leefbaarheid staat of valt met betrokkenheid en die moet worden vergroot om de buurt leefbaarder te maken.

Iedereen heeft een beeld bij leefbaarheid en het heeft een breed scala aspecten, zoals wonen en woonomgeving, werkgelegenheid, voorzieningen, bereikbaarheid, milieu, onderwijs, veiligheid, vrije tijd en recreatie (Sprinkhuizen, Vlaar e.a. 1998). De buurtbewoners zelf vinden het belangrijk hoe buurtbewoners met elkaar omgaan, de kwaliteit van de eigen woning en de dreiging die van anderen uitgaat (Van Dijk, Fligt en Oppenhuis, 2000 en Van de Leur, 1999). De sociale relaties spelen hierbij een belangrijke rol. Als de sociale cohesie in een buurt vergroot kan worden dan zal de leefbaarheid toenemen en omgekeerd. De verloedering zal afnemen dit in tegenstelling in buurten waar iedereen langs elkaar leeft.

De specialisering van de sociale sector rond de leeftijdsgroepen heeft ook geen bijdrage geleverd aan de sociale cohesie tussen de generaties. Jongeren ontmoeten alleen jongeren. De enige volwassenen die ze tegenkomen zijn de docenten in het onderwijs of de begeleiders van een sportclub. De ouderen wonen in aparte verzorgingshuizen. Als ze met jongeren te maken krijgen is het meestal omdat het gaat om familieverbindingen.

Professionalisering rond de zorg van aparte leeftijdsgroepen lijkt hier en daar te ver te zijn doorgeschoten. In veel buurthuizen en dienstencentra zijn naar binnen gerichte jeugdculturen en senioren culturen ontstaan. Beleidsmaatregelen kunnen verder de institutionele verkokering versterken. Zo wordt een wijk vanuit onderwijsperspectief bijvoorbeeld bestempeld als 'onderwijskanszone', terwijl dezelfde buurt vanuit een zorgperspectief 'woon-zorgzone voor ouderen' wordt genoemd. In het eerste perspectief staat de jongeren centraal en in het tweede perspectief gaat om ouderen. Er vindt geen integrale afweging plaats van de problemen en mogelijkheden in de buurt als geheel. Er wordt geen rekening gehouden met de potenties die jong en oud voor elkaar kunnen hebben.

Om sociale cohesie te ontwikkelen van een buurt moet de actieve betrokkenheid vergroot worden. Om de mensen erbij te betrekken moet men aansluiten bij de leefwereld van de gebruikers van de buurt.

2.3 Openbare ruimte voor iedereen

De jongeren en volwassenen die elkaar tegenkomen in de openbare ruimte hebben verschillende belangen. Hierdoor is de kans groot dat er spanningen en fricties ontstaan om het gebruik van de openbare ruimte.

In de Griekse Oudheid was de openbare ruimte de plaats waar de volksvertegenwoordigers bij elkaar kwamen en in gesprek gingen met de bevolking. Dit gebeurde op het openbare plein de agora. De definitie van de huidige openbare ruimte (Van der Wouden, 1999) omvat niet alleen de door de gemeente onderhouden openbare wegen, pleinen, groenstroken en voetgangersgebieden. Maar ook het openbaar vervoer en de private beheerder, maar voor collectief gebruik bestemde ruimten als winkelgalerijen en het algemeen toegankelijke ruimten van winkels, restaurants en theaters (semi-openbare ruimte). In een leefbare omgeving moet iedereen gebruik kunnen maken van de openbare ruimte zonder dat er conflicten of spanningen ontstaan. Het moet een buurt zijn waar het voor alle leeftijden prettig vertoeven is. De kenmerken hiervan zijn (Mercken, 2002):

1. iedereen ondersteunt elkaar en zet zich voor elkaar in
2. iedereen deelt de openbare ruimte zonder conflicten of spanningen
3. iedereen bepaalt mede de inrichting van hun buurt.

2.4 Sociaal beleid

Behalve dat de lokale overheid wet- en regelgeving probeert uit te voeren en te handhaven moet het bevorderen van de solidariteit tussen de groepen bewoners ook als één van de hoofdtaken worden gezien. Het maken van sociaal beleid is niet alleen een economisch vraagstuk. Solidariteit ontstaat niet alleen via het loonstrookje zodat voor iedereen een bepaald basisniveau is gegarandeerd. Het krijgt pas betekenis als het sociale beleid ingebed wordt in patronen van sociale en morele bindingen in het dagelijkse leven (Dahrendorf, 1979).

Familieverband en professionele zorg kunnen er voor zorgen dat de solidariteit tussen verschillende generaties versterkt kan worden. Het derde domein naast basisinkomen en formele netwerken van intergenerationeel solidariteit zijn de informele netwerken tussen de burgers. Deze netwerken kunnen ontstaan in buurtverenigingen, geloofsbijeenkomsten, belangenverenigingen en diverse onderdelen uit de welzijnssector. Al deze netwerken van burgers in maatschappelijke organisaties wordt aangeduid met de term *civil society*.

Door deze netwerken waar de mensen elkaar ontmoeten raken de burgers vertrouwd met de democratische spelregels van de samenleving. De burgers gaan hierdoor samenwerken aan gemeenschappelijke doelen. Alle groepen burgers moeten betrokken raken zowel jongeren als volwassenen. Bij dit intergenerationele beleid wordt naast diverse organisaties zoals, school, welzijnswerk, zorginstellingen, ouderenorganisaties, jeugdverenigingen, zelforganisaties ook de buurt betrokken.

2.5 Intergenerationeel beleid

Om de buurt leefbaar en veilig te maken moeten jongeren en volwassenen zonder conflicten of spanningen met elkaar kunnen omgaan. De jongeren en ouderen die het meeste gebruik maken van de voorzieningen in de buurt liggen het verst uit elkaar. Intergenerationeel beleid is daarom een goede invalshoek bij het maken van een sociaal beleid waarin juist de belangen van volwassenen en die van jongeren in een samenhangende aanpak vorm krijgt. Volgens een empirisch onderzoek van Diepstra bestaat er een latente voedingbodem voor gevoelens van solidariteit tussen de generaties. In Nederland denken de diverse generaties mild over elkaar en er is breed aanvaarde norm dat 'jongeren' en 'volwassenen' elkaar dienen te respecteren. Dit generatiebesef zou volgens o.a. door Diepstra moeten leiden tot kansrijk sociaal beleid. Want mensen met een sterk generatiebesef zijn meer betrokken en politiek bewuster dan mensen met een zwak generatiebesef. Hierdoor bestaat er de mogelijkheid voor intergenerationeel beleid: *empowerment van jongeren en volwassenen om sociale integratie te bevorderen*. Er zijn diverse definities van sociale integratie. Volgens B&W van Rotterdam is sociale integratie het proces waardoor

- Rotterdammers weer binding met elkaar en met hun stad krijgen en
- mensen elkaar en de overheid weer gaan vertrouwen en
- de talenten van Rotterdammers beter gebruikt worden en
- er weer breed gedragen normen voor gedrag op straat ontstaan.

Intergenerationeel beleid kan de volgende uitgangspunten hebben (Penninx, 2003):

1. Het stimuleren van empathie tussen de bevolkingsgroepen. De doelstelling is niet dat de burgers sympathie voor elkaar gaan krijgen maar wel empathie. De bewoners van de oude wijken hebben verschillende maatschappelijke ervaringen en contacten. Om harmonieus met elkaar te kunnen leven is het belangrijk dat de mens zich kan en wil verplaatsen in iemand anders. Centraal staan begrip en communicatie.
2. Het verbeteren van de sociale verhoudingen tussen burgers van verschillende leeftijdsgroepen. Dit wordt gedaan om spanningen en conflicten te voorkomen tussen de groepen. Centraal staat leefbaarheid.
3. Het activeren van de participatie van alle generaties bij lokaal beleid. Dit is noodzakelijk want er moet een goede communicatie zijn met de gebruikers van de openbare ruimte. De groepen burgers moeten de mogelijkheid krijgen om gehoord te worden, beleid te ontwikkelen en deze uit te voeren. Want waarom wordt er zoveel beleid gemaakt voor kinderen, jongeren en volwassenen zonder deze groepen er bij te betrekken. Intergenerationeel beleid veronderstelt het recht van alle generaties erbij te horen. Centraal staat inspraak.

4. Het creëren van levensloopbestendige wijken. Alle bewoners moeten toegang blijven krijgen en behouden om gebruik te maken van de openbare ruimte. Voorbeelden hiervan zijn woningen, scholen, bibliotheken en buurthuizen. Het gaat niet alleen om fysieke toegankelijkheid zoals makkelijke bereikbaarheid en variabele openingstijden. Maar ook mentale toegankelijkheid, de bewoners moeten zich vrij voelen en niet belemmerd om gebruik te maken van de openbare ruimte. Centraal staat toegankelijkheid.
5. Het bevorderen van de multifunctionaliteit van de accommodaties. De accommodaties moeten een voorziening zijn met verschillende soorten groepen bewoners onder één dak. Hierdoor kan de voorziening beter inspelen op veranderende vraag van de burgers. De gebruikers van de voorzieningen zien elkaar als mede gebruikers en moeten elkaar stimuleren om samen te gaan werken. Centraal staat ontmoetingsplaats.
6. Het versterken van de sociale kracht. Naast geld (economisch kapitaal), kennis en ervaring (cultureel kapitaal) zijn sociale contacten (sociaal kapitaal) nog belangrijker voor een goed bestaan in een Nederlandse samenleving. Het bijeenbrengen van deze bronnen staat centraal bij intergenerationeel beleid. Hierbij staat niet centraal de mensen die als lastig worden omschreven maar mensen met competenties. Mensen met middelen, zoals geld, kennis en contacten worden aangesproken op hun competenties om de sociale cohesie in de buurt te versterken. Door middel van het aanspreken van mensen op hun competenties worden ze gemotiveerd om hun kwaliteiten in te zetten voor hun buurt. Centraal staat het participeren
7. Het bevorderen van de combinatie formele en informele zorg. Naast formele zorg zoals het onderwijs, gezondheidszorg, politie en woningcorporaties zijn informele zorgstructuren noodzakelijk voor een goed sociaal beleid. Bij informele zorg gaat het om alledaagse sociale verbanden. Door de vervlechting van de formele en informele zorg ontstaat er zorgnetwerk rond groepen die kwetsbaar zijn zoals dementerende ouderen of probleemjongeren. Centraal staat vervlechting van de zorg.
8. Het verkrijgen van informatie over de wensen en belevingen van de verschillende generaties. Deze gegevens worden weer omgezet in wijkgericht sociaal beleid. Centraal staat het genereren van informatie.

Om de bovenstaande punten te bereiken moet, de buurt geschikt zijn voor alle leeftijden. Dit kan bereikt worden door de sociale diepgang in de buurt te vergroten. De acht genoemde doelstellingen kunnen verdeeld worden in hoofddoelstellingen en ondersteunende doelstellingen (middelen) om de hoofddoelstellingen te bereiken. De hoofddoelstellingen komen terug in de punten één tot en met drie. Deze drie hoofddoelstellingen geven de 3 niveau's van de sociale diepgang die gaat van oppervlakkig tot minder oppervlakkig.

In de literatuur (Engbersen en Gabriëls, 1995) wordt over sociale integratie ook een driedeling gemaakt tussen een functionele, een morele en een expressieve dimensie van sociale integratie. Deze dimensies vormen ook het uitgangspunt van de intergenerationele projecten.

De drie uitgangspunten zijn:

1. *Kwaliteiten*, een buurt waar jong en oud elkaar ondersteunen en zich voor elkaar inzetten heeft betrekking op de functionele dimensie van sociale integratie. De buurtbewoners moeten hun identiteit ontwikkelen door de middelen en competenties die ze hebben. Dit is noodzakelijk om een greep te houden op de leefomgeving om hen heen. Voorbeelden van zulke kwaliteiten zijn kennis, vaardigheden en sociale contacten. Instanties zoals onderwijs en welzijnsorganisaties staan de burgers bij in het verwerven van deze kwaliteiten. Bij intergenerationele projecten in deze categorie wordt het sociaal kapitaal van mensen aangeboord en geprobeerd de betekenis die jongeren en volwassenen voor elkaar kunnen hebben te vergroten.

Een voorbeeld hiervan is het project *Scheveningen spreekt*. Door diverse activiteiten brengen jongeren en volwassenen het culturele erfgoed van Scheveningen in beeld. Hierdoor doen jongeren veel nieuwe kennis op over de Scheveningse cultuur en de volwassenen ervaren dat hun kennis op prijs wordt gesteld.

2. *Normen*, een buurt waar jongeren en volwassenen de openbare ruimte delen zonder conflicten of spanningen heeft betrekking op de morele dimensie van sociale integratie. De burgers moeten zich houden aan normen en waarden willen zij vreedzaam met elkaar omgaan, respecteren en geen bedreiging voor elkaar vormen. Deze morele dimensie staat de laatste jaren volop in de belangstelling. Er worden zowel op landelijk niveau als op lokaal niveau discussies gevoerd over de waarden en normen. Vooral in de oude wijken van de grote steden is de spanning tussen generaties en culturen flink opgelopen. Bij intergenerationele projecten in deze categorie worden mensen aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid. Er wordt contact gelegd tussen de groepen die elkaar bedreigen of met elkaar in conflict zijn.

Een voorbeeld hiervan is het project *Trefpunt*. Jongeren uit Epe die overlast bezorgden aan volwassenen kwamen met elkaar in contact om samen dit probleem op te lossen. Samen bedachten ze nieuwe trefplekken voor jongeren. Zo ontstonden er oplossingen en werd het gesprek over omgangsvormen gestimuleerd.

3. *Ruimte*, een buurt waar jongeren en volwassenen inspraak hebben en samenwerken aan projecten ter verbetering van de inrichting van de openbare ruimte. Bij deze derde dimensie van sociale integratie gaat het niet om de fysieke ruimte maar om de ruimte die burgers nodig hebben om zichzelf te kunnen ontplooiën en belangen kunnen realiseren. Zowel jongeren als ouderen hebben het gevoel dat ze niet serieus worden genomen terwijl juist een heleboel beslissingen over hen worden genomen. Bij deze intergenerationele projecten wordt de nadruk gelegd op het bundelen van belangen en het zelfstandig realiseren van gezamenlijke doelen. De verschillende generaties erkennen tegenovergestelde belangen te hebben maar proberen uiteindelijk een compromis te vinden. Bij intergenerationele projecten in deze categorie nemen jongeren en volwassenen zelf het initiatief en wachten niet af tot zij worden gehoord door de lokale overheid.

Een voorbeeld hiervan is het Rotterdamse project *Buurttuinen voor alle leeftijden*. Jongeren en volwassenen maken na het besluit van de deelgemeente IJsselmonde een ontwerp voor de inrichting van twee buurttuinen. Omdat de jongeren en volwassenen hierdoor samen aan zet zijn, wordt hun bereidheid om rekening met elkaar te houden vergroot. Daarnaast krijgt de lokale overheid meer informatie over de beleving van het wonen van de verschillende leeftijdsgroepen in de betreffende buurten.

Per buurt en zelfs per buurtbewoner verschilt het type sociale contact dat wenselijk is. Om een goed intergenerationeel beleid uit te voeren zullen er diverse intergenerationele projecten ontwikkeld worden. Projecten waar jongeren en volwassenen elkaar ondersteunen en zich voor elkaar inzetten (kwaliteiten), waar jongeren en volwassenen zonder grote spanningen of conflicten de openbare ruimte kunnen delen (normen), en waar zij inspraak hebben en samenwerken aan de verbetering van de inrichting van hun buurt (ruimte). Op elk van deze drie aandachtsgebieden kunnen doelen en ambities in een opgaande lijn worden geformuleerd. Het is daarom belangrijk om alle te ontwikkelen intergenerationele projecten te rangschikken zodat er een samenhangend beleid ontwikkeld kan worden voor een buurt.

2.6 Samenvatting

De leefbaarheid is in de oude wijken van de grote steden het laatste decennium sterk achter uit gegaan. De sociale cohesie tussen de verschillende groepen is vrij laag. De jongeren leven in hun kleine wereld en hebben nauwelijks contact met andere leeftijdsgroepen. De ouderen voelen zich als vreemde in hun eigen buurt. Een groot deel van de volwassenen zien de deelgemeente Delfshaven als een tussenstap en zouden liefst de deelgemeente verlaten. De nieuwkomers beheersen de Nederlandse taal niet en hebben een andere culturele achtergrond.

In Nederland kan de bevolking in zes generaties worden verdeeld. De kenmerken van de generaties zijn zo verschillend dat die bepalend zijn geweest voor hun kansen op succes in het leven. Deze generaties zijn te verdelen in, de vooroorlogse generatie, de stille generatie, de protestgeneratie, de verloren generatie, de pragmatische generatie en de internetgeneratie.

De Rotterdamse politiek ziet het veilig en leefbaar maken van de probleemwijken als één van de hoofdtaken en is met een drie fasen aanpak gestart. Uit onderzoek is gebleken dat een sterke sociale cohesie in de buurt de gevoelens van onveiligheid vermindert en de kans om slachtoffer te worden van criminaliteit verkleint. Om sociale cohesie te ontwikkelen van een buurt moet de actieve betrokkenheid vergroot worden. Dit moet leiden naar een leefbare omgeving waar jongeren en volwassenen elkaar helpen, zonder conflicten met elkaar omgaan en inspraak hebben bij de inrichting van hun buurt. De sociale cohesie kan alleen ontwikkeld worden als er informele netwerken tussen de burgers komen.

Intergenerationeel beleid is een manier om informele netwerken in een buurt tussen jongeren en volwassenen te ontwikkelen. Onder intergenerationeel beleid wordt verstaan: *empowerment van jongeren en volwassenen om sociale integratie te bevorderen*. Dit beleid kan acht verschillende uitgangspunten hebben zoals, het stimuleren van empathie tussen de verschillende groepen, het activeren van de participatie van alle generaties bij lokaal beleid en het bevorderen van de multifunctionaliteit van de accommodaties.

Deze uitgangspunten zijn terug te brengen in drie groepen projecten waar jongeren en volwassenen elkaar ondersteunen en zich voor elkaar inzetten (kwaliteiten), waar jongeren en volwassenen zonder grote spanningen of conflicten de openbare ruimte kunnen delen (normen), en waar zij inspraak hebben en samenwerken aan de verbetering van de inrichting van hun buurt (ruimte).

3. Theoretisch Kader

3.1 De rol van de omgeving

De maatschappelijke problemen zoals veiligheid en leefbaarheid zijn de laatste jaren groter en complexer geworden. Het ontwikkelen en implementeren van intergenerationeel beleid is één aanvulling op de diverse mogelijkheden die er zijn om een wijk leefbaarder en veiliger te maken. De veronderstelling dat de overheid of een andere organisatie alleen in staat is om problemen op te lossen is achterhaald. De overheid moet samen met burgers en allerlei organisaties samenwerken om de problemen op te lossen. Er zijn diverse oorzaken waarom de problemen niet eenvoudig op te lossen zijn. Deze zijn terug te brengen tot twee hoofdoorzaken.

Ten eerste is de overheid door de complexiteit van de maatschappelijke problemen niet in staat om over de juiste en volledige informatie te beschikken. Ten tweede mist de overheid de vakkundigheid en de middelen om de problemen op te lossen. Door deze twee problemen is de rol voor de overheid anders geworden. De centrale opgaven voor de overheid zijn (Hoogerwerf, 1986):

- het handhaven van de openbare orde: de staat als stabilisator
- het bundelen van allerlei activiteiten: de staat als coördinator
- het toewijzen en verdelen van allerlei materiële en immateriële goederen: de staat als allocator
- het bevorderen van de ontwikkeling van de samenwerking in allerlei opzichten: de staat als stimulator.

Ook voor de lokale overheid gelden deze taken. Om de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren moet de deelgemeente Delfshaven de vier bovenstaande taken uitvoeren. Bij intergenerationele projecten gaat het eerst om de onderste twee taken. Als stimulator moet de deelgemeente er voor zorgen dat er de mogelijkheid bestaat dat er een actieve en eendrachtige samenwerking tot stand gebracht kan worden van bewoners, maatschappelijke organisaties en ondernemingen. Om de ontstane samenwerking te continueren moeten hiervoor materiële en immateriële goederen worden vrijgemaakt door de lokale overheid. De taak als coördinator gaat pas gelden als in de toekomst van de losse intergenerationele projecten een samenhangend en duurzaam beleid ontwikkeld moet worden.

Uit bovenstaande blijkt dat de omgeving belangrijk is en dit geldt niet alleen voor het openbaar bestuur, maar ook voor de semi-overheidsorganisaties zoals scholen. Met de besluitvorming moet hiermee rekening worden gehouden. In een dergelijke context is besluitvorming geen rationeel beleidsanalytisch proces, waarin een vaststaand probleem via een aantal vaste stappen wordt opgelost. Dit rationeel-analytische proces gaat er van uit dat de beleidsmaker op basis van een set vaste criteria en volledige informatie alternatieven ontwikkelt en de meest optimale selecteert.

In de bestuurskundige theorievorming is er ook een toenemende aandacht voor de omgeving. Er valt een stijgende lijn van afhankelijkheid te zien, die begint bij de systeembenadering en via de contingentietheorie verder gaat naar de netwerktheorie (J.A.M. Hufen en A.B. Ringeling, 1990).

Systeembenadering

De systeembenadering laat zien dat er voortdurend een wisselwerking is tussen de overheid en haar omgeving. Het wordt door Easton het *open system* genoemd. Er is voortdurend contact via input en output. De organisaties maken gebruik van de omgeving (input) zoals, menskracht, budget en behuizing en sturen bepaalde produkten (output) naar de omgeving. Hoe de omgeving reageert op de output noemen we outcome. De organisaties proberen door middel van de verkregen informatie (feedback) hun activiteiten aan te passen zodat output en/of outcome verbeterd kan worden.

Contingentiebenadering

In de contingentiebenadering gaat de invloed van de omgeving op de overheid een stap verder. De effectiviteit van een organisatie is afhankelijk van de mate waarin afstemming bestaat tussen de omgeving en organisaties. Het niet slagen van bepaalde beleidsactiviteiten heeft er mee te maken dat er geen juiste wisselwerking heeft plaatsgevonden tussen de organisaties en hun omgeving. Het overheidsbeleid wordt niet door één organisatie geproduceerd maar is een samenspel van overheidsorganisaties en particuliere organisaties.

Soms zijn ze concurrenten van elkaar en soms zijn ze van elkaar afhankelijk omdat ze elkaar nodig hebben om effectieve activiteiten te ontwikkelen en uit te voeren. Er zijn 4 belangrijke dimensies (Mintzberg) in de contingentiebenadering:

Dynamiek, hiermee wordt niet de veranderlijkheid van omgeving bedoeld maar de mate van voorspelbaarheid. Hoe dynamischer de omgeving is, hoe flexibeler de structuur van de organisatie moet zijn.

1. Complexiteit, de structuur van de organisatie moet reageren op de complexiteit van de omgeving. Er wordt vanuit gegaan hoe dat complexer de omgeving is, hoe gedecentraliseerder de structuur van de organisatie moet zijn.
2. Heterogeniteit, valt de omgeving uiteen in diverse deelomgevingen dan wordt de organisatie gedwongen zich op te splitsen. Want hoe gefragmenteerder de omgeving, hoe sterker de organisatie zich moet opsplitsen in gespecialiseerde eenheden die op specifiek deelomgevingen georiënteerd zijn.
3. Vijandigheid, de organisatie kan zich in een omgeving bevinden die gunstig gezind is. Maar is de omgeving vijandig en zijn er spanningen dan wordt de organisatie gedwongen zich te decentraliseren. Want hoe vijandiger de omgeving hoe gedecentraliseerder de organisatie moet zijn.

Netwerkbenadering

Als vertrekpunt van het onderzoek naar de mogelijkheden van het ontwikkelen en implementeren van intergenerationele projecten zal het bestuurskundig-theoretische concept van netwerkbenadering genomen worden. In deze benadering valt de overheid in delen uit een en wordt niet meer gezien als een eenheid. De overheid is ook niet de enige beleidsuitvoerende instantie, met een vrijwel absolute macht (Van der Pennen, 1995). De samenleving is niet passief en er ontstaat de ruimte tot beleidsontwikkeling van andere actoren. De beleidsontwikkeling en –implementatie is in deze visie niet het neutrale en voorspelbare gevolg van acties van één of meerdere overheden, maar de uitkomst wordt beïnvloedt door onderhandelingsprocessen tussen diverse bij het beleid betrokken partijen.

De deelnemers aan deze onderhandelingen – de beleidsactoren- hebben elk, op grond van hun probleemperceptie, uitgangspunten en doelstellingen van beleid geformuleerd. De actoren zullen trachten het beleid gezamenlijk te realiseren. De deelnemers proberen de andere deelnemers van hun standpunt te overtuigen dan wel te ‘dwingen’ hun visie over te nemen. De woorden ‘netwerk’ en ‘spel’ zijn naast metaforen, centrale begrippen in de netwerktheorie. Een netwerk wordt gedefinieerd als een duurzaam patroon van relaties tussen actoren die van elkaar afhankelijk zijn. Het vormt zich rondom een bepaald beleidsprobleem (Kickert, et al., 1993). De interacties binnen een netwerk worden gezien als een spel: een reeks interacties tussen actoren, gericht op de beïnvloeding van probleemformuleringen, oplossingen en werkwijzen.

Bij deze meer-actorenbenadering zijn de onderlinge relaties van groot belang voor de uiteindelijke uitkomst van de onderhandeling over de gewenste richting van het beleid. De actoren zoeken elkaar op rond een bepaald thema en zullen proberen samenwerkingsverbanden te sluiten om gezamenlijk sterk te staan in de onderhandeling. De reden van de deelname ligt in de spreiding van verantwoordelijkheden en taken, maar ook van kennis en deskundigheid. Er kan een netwerk ontstaan van wederzijdse afhankelijke actoren dat zich horizontaal over verschillende sectoren en verticaal over verschillende bestuurslagen uitstrekt. Dit leidt er toe dat, geen van de deelnemers op eigen kracht beleid tot stand kan brengen: interacties met anderen is nodig.

De relaties tussen de actoren, die gezamenlijk een netwerk rond één of meerdere beleidsterreinen vormen, zullen hierdoor wisselend van karakter kunnen zijn en de samenwerkingsverbanden zijn afhankelijk van het op te lossen beleidsprobleem. De uiteindelijke uitkomst van het beleidsproces wordt bepaald door alle betrokken geformuleerde beleidsdoelen. Om de uitkomst van het lokale beleid te volgen of waar nodig bij te sturen is informatie over het beleid van de andere actoren noodzakelijk.

Ook in het onderzoek naar intergenerationeel beleid moet ervan worden uitgegaan, dat de ontwikkeling van beleid gezien moet worden als resultante van overleg- en onderhandelingsprocessen van alle bij het beleidsterrein betrokken actoren. Intergenerationeel werk veronderstelt, dat beleidsmakers en professionals over de grenzen van hun afdelingen, professionele disciplines en organisaties heen kijken.

Intergenerationeel beleid brengt bovendien met zich mee dat bij de ontwikkeling van dit beleid niet alleen meerdere actoren betrokken zijn, maar ook dat deze actoren onderling sterk uiteenlopen qua organisatie en beleidsdoelstellingen. Dit kan wel een risico vormen voor de doeltreffendheid van het beleid. Doordat de deelnemers hun instellingsbelang zouden willen behartigen, bestaat er een kans dat de belangen van de jongeren en volwassen in de buurt uit het zicht verdwijnen. Omdat intergenerationeel beleid een nieuw te vormen beleid is, is het noodzakelijk om eerst de omgeving te analyseren.

3.2 Analyse van de omgeving

Het gebeurt zelden dat een idee voor een bepaald initiatief tegelijkertijd bij verschillende partijen opkomt. Het is daarom belangrijk om in een vroeg stadium contact te zoeken met de meest voor de hand liggende samenwerkingspartners. Het is belangrijk om te weten met welke actoren een netwerk gevormd kan worden om het maatschappelijke probleem op te lossen en bestuurlijke organisatorische problemen te voorkomen.

In een netwerksamenleving is het voor een organisatie noodzakelijk om een analyse te maken van zijn omgeving. Organisaties kunnen niet onafhankelijk opereren maar maken deel uit van omgeving waarin ze opereren ook wel de maatschappelijke context genoemd. In deze maatschappelijke context kan een onderscheid gemaakt worden tussen belanghebbenden of betrokkenen (actoren). Daarnaast worden ze ook indirect beïnvloed door diverse factoren zoals economische groei en technologische ontwikkeling.

Om de doeleinden te realiseren is de lokale overheid daarom afhankelijk van zowel publieke als private instellingen en zelfs van de inwoners. Deze instellingen en de inwoners zijn weer afhankelijk van de (lokale) overheid bij het realiseren van hun doeleinden. Er ontstaat een netwerk van wederzijdse afhankelijkheden want elke partij beschikt over middelen die aangewend moeten worden om de doeleinden te realiseren. Middelen en hulpbronnen kunnen onder andere zijn: bevoegdheden, deskundigheden, financiële middelen, politieke legitimiteit of de steun van uitvoerende organisaties.

Iedere organisatie wil gebruik maken van de beschikbare middelen die er zijn bij de andere organisaties in hun omgeving. Er moeten afspraken gemaakt worden. Door deze afspraken ontstaat er een verwevenheid die scherp onderscheid tussen de organisaties kan doen vervagen. Om beleid te kunnen maken moet er eerst een analyse van de omgeving worden gemaakt zodat er inzicht ontstaat in het multi-actorkarakter van de beleidsomgeving.

Naast de verspreiding van kennis en middelen hebben de diverse actoren in een netwerksamenleving hun eigen doelen of belangen. Deze netwerken kunnen gezien worden als duurzame sociale relaties die zich hebben geformeerd rond specifieke thema's. De knooppunten van de netwerken zijn de actoren. Een actor kan enorm verschillen van andere actoren. Zo kan het zijn dat de ene actor een formele organisatie is terwijl de andere actor een individuele persoon is.

Elke actor ziet de omgeving vanuit zijn eigen percepties. Dezelfde omgeving kan voor iedere actor een andere werkelijkheid zijn. Naast de verschillende percepties kunnen zij naast gelijklopende doelen en belangen ook conflicterende doelen en belangen hebben. Daarom moeten de actoren rekening houden met het spel dat er gespeeld wordt in een netwerksamenleving. De actoren kunnen in het spel een onderscheid maken tussen wat ze zelf denken en wat ze aan anderen proberen te verkondigen. In het dynamische spel van het netwerk bepalen de spelregels wie toegang heeft, welke actoren met elkaar interactie mogen hebben, wanneer er beloningen plaatsvinden en wat de straffen zijn.

Als speler moet je weten hoe jouw omgeving eruit ziet. Er moet een analyse gemaakt worden van de omgeving. Dit moet geen eenmalige gebeurtenis zijn want de omgeving heeft een dynamisch karakter. Actoren, belangen, doelen, economische situatie en technische ontwikkeling veranderen continue. Om als speler het spel goed te kunnen spelen moet de analyse van de omgeving voortdurend worden bijgesteld door de veranderingen die er plaatsvinden.

3.3 Stappenplan

Om de omgeving te analyseren kan gebruik worden gemaakt van een vast stappenplan die gebaseerd is op de netwerkbenadering. Er zijn verschillende indelingen van een stappenplan maar om een goede analyse te maken moet de volgende omvatten:

Stap 1: Het in kaart brengen van de organisatiedoelen

Voordat er voor een organisatie een omgevingsanalyse wordt gemaakt moet er inzicht worden verkregen in haar doeleinden. Dit is nodig omdat de belangrijkheid van de actoren en factoren in de omgeving afhankelijk is van de eigen doelen. Organisaties met beperkte doelen zijn minder afhankelijk van de omgeving dus van de diverse actoren dan ambitieuze organisaties. Organisaties met veel ambities komen veel voor in de publieke sector. Deze organisaties zijn op zoek naar oplossingen voor problemen die niet eenvoudig of soms helemaal niet op te lossen zijn zoals een leefbare omgeving zonder misdaad of werkloosheid. Door het lezen van nota's en/of houden van gesprekken kan de doelstelling van de organisatie achterhaald worden. De doeleinden en middeleninzet zullen hoogst waarschijnlijk wel worden aangepast nadat de organisatie inzicht heeft gekregen van het netwerk waarin zij zich bevindt.

Stap 2: het identificeren van de relevante actoren in het netwerk;

Nu de organisatie weet wat haar organisatiedoelen zijn moet de organisatie de actoren identificeren in haar netwerk. Dit is belangrijk omdat bij het realiseren van de doelstellingen de organisatie afhankelijk is van deze actoren. Als organisatie is het niet alleen goed om te weten wie deze actoren zijn maar waarom de organisatie afhankelijk van hen zijn. Naast dat de actoren over middelen beschikken die ervoor kunnen zorgen dat de organisatie hiermee haar doeleinden behaalt (bronafhankelijkheid), kan de organisatie ook afhankelijk van hun zijn omdat:

- actoren in staat kunnen zijn om de besluitvorming te vertragen of zelfs te blokkeren. Dit wordt *de hindermacht* genoemd.
- actoren hun politieke steun moeten geven en hierdoor een besluit genomen wordt waardoor een bepaald doel gerealiseerd kan worden. Dit wordt *de realisatiemacht* genoemd.
- actoren door een genomen besluit betrokken worden omdat hun belang wordt geraakt. Het kan voor de ene actor een positieve uitwerking hebben en voor een andere actor een negatieve uitwerking hebben. Deze actoren worden ook *belanghebbenden* genoemd.
- actoren kunnen door de kennis en inzichten die ze hebben mede ervoor zorgen voor de juiste oplossingen voor de problemen. Door deze actoren ontstaat er een *inzichtverrijking*.

Stap 3: Het bestuderen van de actorposities

Naast het onderzoeken welke middelen de actoren hebben moet ook onderzocht worden hoe afhankelijk de organisatie is van deze middelen als het gaat om het realiseren van de doelstellingen. De afhankelijkheid wordt door twee elementen bepaald, dat is het belang van de hulpbron en de vervangbaarheid van de bron.

Is het belang van de hulpbron groot en is deze onvervangbaar dan is de organisatie in hoge mate afhankelijk van de actoren die de hulpbronnen bezitten. Deze afhankelijkheidsverhouding wordt hieronder schematisch weergegeven (Scharpf, 1978).

Belang van bron	Vervangbaarheid	
	Hoog	Laag
Groot	Lage afhankelijkheid	Hoge afhankelijkheid
Klein	Onafhankelijkheid	Lage afhankelijkheid

Behalve de afhankelijkheid van je eigen organisatie kan er ook de wederzijdse afhankelijkheid bestudeerd worden. Als het gaat om twee actoren is deze afhankelijkheidspatroon schematisch eenvoudig weer te geven:

B's afhankelijkheid van A	A's Afhankelijkheid van B	
	Hoog	Laag
Hoog	Wederzijdse afhankelijkheid	Eenzijdige afhankelijkheid
Laag	Eenzijdige afhankelijkheid	Onafhankelijkheid

In een netwerk is er nooit sprake van twee actoren maar van velen. Maar door gebruik te maken van dit eenvoudige schema kan er toch op een overzichtelijke wijze complexe afhankelijkheidspatronen worden weergegeven.

Stap 4: het inventariseren van de interacties tussen de actoren in het netwerk

Nadat de actoren en de afhankelijkheidspatronen bestudeerd zijn moet door het inventariseren van de interacties de volgende twee vragen worden gesteld.

- Wie spelen een centrale rol bij de interacties in het netwerk?
- Wat zijn de frequenties en de variëteiten van de interacties tussen de actoren?

De antwoorden op deze twee vragen komen van pas als er getracht wordt om andere actoren te beïnvloeden. De benodigde informatie kan worden gebaseerd op de eigen indrukken van de relevante mensen in je eigen organisatie of dmv het houden van interviews bij de diverse actoren.

Stap 5: het reconstrueren van de percepties van de actoren

De doelstellingen die de actoren hebben, worden voor een groot gedeelte bepaald door zijn percepties. Iedere actor heeft zijn beeld van wat wel of niet belangrijk is, welke handeling wel of niet leidt tot goed resultaat, wie wel of niet te beïnvloeden is. Deze percepties bij de actoren kunnen er toe leiden dat bepaalde doelen en middelen wel of niet gerealiseerd kunnen worden. Percepties zijn niet eenvoudig te achterhalen. Wel kan er getracht worden door een kwalitatief of kwantitatief onderzoek de percepties in kaart te brengen. De onderzoeker moet wel blijven oppassen of dat wel de echte percepties zijn.

Stap 6: het analyseren van de institutionele context

Op welke manier de actoren met elkaar omgaan, wordt vooral bepaald door de instituties. Volgens North zijn instituties, beperkingen ontworpen door mensen die structurerend zijn voor hun economische, sociale en politieke gedrag. Instituties zijn niet een vast gegeven maar hebben een aanpassend vermogen. Als de omgeving verandert zullen de instituties zich geleidelijk aanpassen. De instituties kunnen zowel formeel als informeel van aard zijn. De formele context is in vergelijking met de informele context eenvoudig te onderzoeken. Bij de formele institutionele context gaat het om zaken als, besluitvormingsregels, wet en regelgeving, eigendomsrechten, overeenkomsten en contracten.

De informele institutionele context is niet zo eenvoudig te achterhalen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om gedragsregels, gewoontes en conventies die historisch gevormd zijn door de interacties tussen de actoren. Deze regels zijn nergens vastgelegd maar zij bepalen wel hoe de actoren met elkaar omgaan. Deze regels kunnen in twee groepen worden verdeeld, *interactieregels* en *arenaregels* (Klijn, 1996).

Een arena is de (virtuele) plaats waar een spel zich afspeelt, de plek waar een groep actoren keuzes maken ten aanzien van concrete oplossingen en problemen. De arena wordt ook wel als een keuzemoment gezien. In een besluitvormingsproces vinden de spelen plaats in meerdere arena's. Bij de arenaregels wordt de aard van het spel bepaald en de opbouw van netwerk. De aspecten kunnen de toegankelijkheid van het netwerk zijn en de omgangsregels van het spel. Bij arenaregels gaat het om de kaders en deze worden door de interactieregels ingevuld. Deze interactieregels hebben de eigenschappen van procedures, zij vertellen wat wel of niet toegestaan is.

Het analyseren van de institutionele context is een moeilijke opdracht want naast dat het veel kennis vergt van het netwerk is het ook een intensief onderzoek.

Met behulp van de bovenstaande stappen en met name de stappen 1 en 2 moet achterhaald worden of er bij de actoren voldoende draagvlak bestaat om te starten met intergenerationele projecten. En als er draagvlak bestaat hoe komt het dat de deelnemers betrokken willen zijn bij de projecten en wat de onderlinge relaties zijn.

3.4 Samenvatting

Om de maatschappelijke problemen zoals veiligheid en leefbaarheid op te lossen moet de overheid samenwerken met allerlei organisaties. Dit geldt niet alleen voor het openbaar bestuur maar ook voor semi-overheidsorganisaties zoals scholen. Door samen te werken wordt de omgeving steeds belangrijker. Hierdoor is er in de bestuurskundige theorievorming een toenemende aandacht voor de omgeving die begint bij de systeembenadering en via de contingentietheorie verder gaat naar de netwerktheorie. Het theoretische concept van netwerkbenadering wordt het vertrekpunt van het onderzoek naar de mogelijkheden van het ontwikkelen en implementeren van intergenerationele projecten.

Bij deze meer-actorenbenadering zijn de onderlinge relaties van groot belang voor de uiteindelijke uitkomst van de onderhandeling over de gewenste richting van het beleid. Het is voor een actor daarom belangrijk in een netwerksamenleving een analyse te maken van de omgeving. Zonder deze analyse kan er geen beleid gemaakt worden. Het maken van een analyse van de omgeving kan gedaan worden met behulp van een stappenplan:

- het in kaart brengen van de organisatiedoelen
- het identificeren van de relevante actoren in het netwerk
- het bestuderen van de actorposities
- het inventariseren van de interacties tussen de actoren in het netwerk
- het reconstrueren van de percepties van de actoren
- het analyseren van de institutionele context.

Met behulp van het bovenstaande stappenplan kan het draagvlak bij de actoren om te starten met intergenerationele projecten vergroot worden waardoor de kans bestaat dat deze projecten beter en sneller worden ontwikkeld en geïmplementeerd.

4. De G.K. van Hogendorp

Voordat de GKH intergenerationeel beleid gaat stimuleren en mede implementeren moet de eerste stap van het stappen plan van de omgevingsanalyse worden gemaakt. Hieronder worden de organisatiedoelen van de school in kaart gebracht. Dit wordt gedaan door de historie, structuur en cultuur van de school te beschrijven.

4.1 De Historie van de scholengemeenschap G.K. van Hogendorp

Ruim 30 jaar maakte de afdeling Mathenesserdijk deel uit van de Scholengemeenschap Gijsbert Karel van Hogendorp. Net als elke organisatie kent de scholengemeenschap haar eigen geschiedenis. Die omvat naast constructieve fasen ook perioden waarin het minder goed gaat. Aan die wetmatigheid heeft ook de Scholengemeenschap Gijsbert Karel van Hogendorp zich niet kunnen onttrekken. Het beginjaar van de scholengemeenschap was 1964 en het eindjaar 1997. De scholengemeenschap was nog een echt product van de verzuiling. Het was gesticht op initiatief van het katholieke midden en kleinbedrijf. De doelstelling was het opleiden van werknemers en ondernemers. De doelgroep werd gevormd door met name de leerlingen van 12 jaar en ouder. De Mammoetwet half jaren zestig van onderwijsminister Cals had niet alleen gevolgen voor het algemeen voortgezet onderwijs maar ook voor het beroepsonderwijs. Er werd een indeling gemaakt in lager, middelbaar en hoger onderwijs. In eerste instantie werd het detailhandelonderwijs ondergebracht in het LBO. In 1970 kwam er een middelbaar detailhandelonderwijs erbij. En enkele jaren later werd het succesvolle MEAO toegevoegd. De vestiging Mathenesserdijk in Delfshaven kreeg in 1968 zijn beslag en het was de tweede vestiging van de scholengemeenschap. Dit was het gevolg dat leerlingen uit middenstandsmilieus de school bezochten. Deze kinderen kwamen uit een straal van ongeveer 25 kilometer rond Rotterdam. Begin jaren 90 waar de perikelen van schoolvergroting, overname en fusie centraal stonden, was de scholengemeenschap in 7 vooral kleine gebouwen gevestigd. Door de Wet Educatie en Beroepsonderwijs in 1995 was de school verplicht aansluiting te zoeken bij een Regionaal Opleiding Centrum. De scholengemeenschap was hierop niet goed voorbereid want de bestuursleden gingen ervan uit, dat een dergelijke wet er niet zou komen. De scholengemeenschap bestond nu nog maar uit twee locaties de Mathenesserdijk en het Zuster Hennekeplein. Dit was een moderne gebouw niet ver van Rotterdamse Centraal Station. Dit was een MBO afdeling met ruim 50 lokalen. In 1995 vond de overdracht van de scholengemeenschap G.K. van Hogendorp plaats aan het Albada College. Het Albada College was één van de twee ROC's in het Rijnmondgebied. Hierdoor werd ook de afdeling op de Mathenesserdijk een onderdeel van het Albada. Deze afdeling was de enige Albada school waar leerlingen VBO onderwijs voorheen LBO konden volgen.

4.2 De verandering

De afdeling Mathenesserdijk stond 6 jaar geleden aan het begin van vele veranderingen. De MBO-tak op de G.K. van Hogendorp werd steeds kleiner en de samenwerking met Albada verliep vrij moeizaam. De hoofdoorzaak hiervan was dat de afdeling Mathenesserdijk de enige VBO school was van de Albada. Daarom werd er besloten om deze afdeling over te dragen aan een scholengemeenschap met alleen voortgezet onderwijs, het LMC. Dit betekende ook gelijk het einde van de scholengemeenschap G.K. van Hogendorp. Om zich te kunnen handhaven in een nieuwe scholengemeenschap en er voor te zorgen dat de eigen identiteit behouden bleef moest er een nieuwe visie komen. Want de personeelsleden van de GKH vinden dat de zij zelfstandig de koers van de school moeten kunnen bepalen. Vandaar dat de school de naam niet heeft willen veranderen.

4.3 De analyse

Om een nieuwe visie te bepalen werd ruim 5 jaar geleden een korte externe en interne analyse gemaakt.

Externe analyse

De demografische en de leerlingenpopulatie was de afgelopen tien jaren sterk veranderd. In het verleden kwamen de leerlingen van de GKH uit heel Rotterdam en omstreken. De school had een specifieke doelgroep, leerlingen die later werkzaam wilden zijn in de handel. Het aantal allochtone leerlingen was bijna nihil. De GKH had eigenlijk maar één doelstelling, een zo goed mogelijk kenniscentrum te zijn.

De situatie op dat moment was totaal anders. De meeste leerlingen kwamen uit de omgeving van Delfshaven en bijna 95% was van allochtone afkomst waarvan het grootste gedeelte een Marokkaanse of een Turkse achtergrond had. De school had meer de functie van een wijkschool gekregen dan een specifieke beroepsschool. Verder maakten de VBO leerlingen bijna geen gebruik van de verticale doorstroming naar het MBO. Dit leidde er toe dat uiteindelijk maar slechts 1 MBO klas was overgebleven.

Daarnaast stonden er ook onderwijsinhoudelijke ontwikkelingen te wachten, namelijk de invoering van het VMBO. Door de invoering van het VMBO zou het gegeven onderwijs moeten veranderen van theoretisch, naar meer praktisch.

Interne analyse

Uit deze analyse kwam naar voren dat bij een groep docenten hun arbeidssatisfactie flink was gedaald en dat zij opzagen tegen de nieuwe veranderingen. Daarnaast was er ook een groep docenten die zich ervan bewust was geworden dat de school niet meer dezelfde was als 10 jaar geleden. Deze docenten waren zeer gemotiveerd en waren bereid om inspanningen te leveren om de kwaliteit van de school te doen verbeteren. Tussen deze twee groepen was er een voelbare spanning binnen de school. De rol van de docent was duidelijk aan het veranderen, het overbrengen van kennis was niet alleen meer de hoofdtaak. Doordat de MBO-afdeling bijna geen rol meer speelde waren de meeste leerlingen VBO leerlingen. Het aantal leerlingen met zorgproblemen nam elk jaar toe, dit was te verklaren doordat de meeste leerlingen uit de achterstandswijk Delfshaven kwamen.

4.4 Het bepalen van de koers van de school

Na dat er een korte interne en externe analyse gemaakt was moest er een nieuwe visie komen met daarbij de missies.

De visie van de GKH was om een veilige brede wijksschool te worden waar niet alleen kennis wordt overgedragen maar ook sociale competenties. Onder brede school wordt verstaan een school die samenwerkt met andere instellingen. Bijvoorbeeld met kinderopvang, welzijnswerk, jeugdzorg, bibliotheek of muziekschool. Brede scholen bieden kinderen en hun ouders dus meer dan onderwijs.

Om de visie te realiseren moesten er diverse strategische veranderingen plaatsvinden. Er werden vier hoofdmissies ontwikkeld:

1. De school moet gaan fungeren als een wijksschool

Om beter als wijksschool te kunnen fungeren, werd besloten om de leerweg handel om te zetten in de leerweg handel & administratie voor het VMBO. Het voordeel hiervan is dat de leerlingen breder worden opgeleid en daarnaast kunnen de leerlingen als ze hun diploma behaald hebben bijna naar elke richting van de MBO. De meeste leerlingen zien het VMBO niet als een eindstation maar als een tussenstation om naar het MBO te gaan. Daarom is het belangrijk wanneer de leerling kiest voor de wijksschool GKH, het geen negatieve invloed mag hebben voor hun vervolgopleiding.

Om zich beter voor te bereiden op de invoering van het VMBO en daarnaast de werkdruk te verlagen is er besloten om te stoppen met de MBO-afdeling. De voordelen hiervan zijn dat de docenten zich maar hoeven te richten op één verandering binnen het onderwijs, de invoering van het VMBO.

Het VMBO is een samenvoeging van de oude Mavo en de VBO opleidingen. Ondanks de geringe belangstelling bij de invoering voor het VMBO volgen meer dan 60 % van alle leerlingen na het basisonderwijs het VMBO. In de grote gemeenten ligt het percentage zelfs op bijna 70%. Binnen het VMBO bestaan er 4 sectoren (Zorg en Welzijn, Techniek, Landbouw en Economie), deze sectoren worden ingevuld door programma's. Op de GKH wordt het programma Handel & Administratie en ICT verzorgd uit de sector Economie. Het VMBO is opgedeeld in 4 niveaus, beter bekend als leerwegen. De leerwegen worden als volgt ingedeeld (hoogste tot het laagste niveau):

- De theoretische leerweg, ook wel de oude MAVO genoemd. De leerlingen kiezen niet een bepaald beroep en met deze leerweg kunnen de leerlingen zowel naar het MBO als de HAVO.
- De gemengde leerweg is een combinatie van de oude MAVO en het oude VBO. Hier worden de leerlingen voorbereid op één bepaald beroep. Met deze leerweg kunnen de leerlingen op het aller hoogste niveau (4) op het MBO doorstromen. Met niveau 4 kunnen de leerlingen toegelaten worden op het HBO.
- De kaderberoepsgerichte leerweg, de leerlingen zijn hier praktischer bezig en kunnen met deze leerweg naar het MBO op niveau 3 en 4.
- De basisberoepsgerichte leerweg, hier zijn de praktische vaardigheden belangrijker dan theoretische kennis en de leerlingen kunnen na het behalen van het examen naar het MBO op niveau 2 doorstromen.

Op de GKH kunnen de leerlingen de kaderberoepsgerichte leerweg of de basisberoepsgerichte leerweg volgen.

2. De personeelsleden moeten zich gaan professionaliseren

De grootste verandering binnen de school was de vernieuwde rol van de docent. Dit was noodzakelijk omdat de school een lerende organisatie moest worden. Binnen deze lerende organisatie moest er sprake zijn van een professionele cultuur waarin de medewerkers samenwerken, elkaar aanspreken op gedrag en verantwoordelijkheid geven en nemen. Daarnaast was er door het ontstaan van het VMBO druk van buitenaf. Om de invoering van het VMBO succesvol te laten verlopen was didactische vernieuwing noodzakelijk. De manier van lesgeven moest praktischer worden. Om vaardigheden beter aan te leren moeten de leerlingen actiever betrokken raken. De leerling moet centraal staan.

Door het afstoten van de MBO-afdeling was er binnen de GKH minder behoefte aan vakspecialisme. Het voordeel hiervan is dat de docenten flexibeler ingezet kunnen worden. De groep docenten waarvan de arbeidssatisfactie was gedaald kreeg het advies om ergens anders op een MBO school te gaan werken.

Om de docenten te professionaliseren moest er een draagvlak ontwikkeld worden op de GKH. Nadat de directie scholing had ondergaan werd op de GKH een nieuwe flexibele staf ontwikkeld met een vaste kern. De staf bestaat naast de directeur en de teamleidster uit 5 docenten. Deze docenten hebben naast hun lesgevende taak ook diverse coördinerende taken. Door de staf wordt het draagvlak binnen de school vergroot en kunnen beslissingen sneller genomen worden.

Door de invoering van het VMBO verdwenen diverse vakken en ontstonden nieuwe vakken. Daarnaast moest de manier van werken van theoretische aanpak veranderen in een meer praktische aanpak. Om dit in juiste banen te leiden is er door de staf besloten om adaptief onderwijs binnen de school te promoten. Adaptief onderwijs is erop gericht de verschillen tussen kinderen als uitgangspunt te nemen en om te gaan met al deze verschillen, zonder individueel onderwijs te willen geven. Adaptief onderwijs is activerend leren waar de leerling centraal staat. Door adaptief onderwijs moet de invoering van het VMBO soepeler verlopen. Daarnaast zou het werkklimaat voor zowel de docenten als de leerlingen verbeteren.

Invoering van adaptief onderwijs gaat meestal gepaard met coaching. Om deze twee veranderingen, adaptief onderwijs en coaching te promoten moest een begeleidingsbeleid opgezet worden. Op de GKH is er sprake van integratief begeleidingsbeleid om dat de begeleiding structureel ingebed is in het organisatiebeleid van de school. De coaches zijn vijf docenten die tevens ook in de staf van de school zitten.

De coaches hadden samengevat de volgende taken:

- Verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs.
- Het begeleiden van onderwijskundige en didactische vernieuwing.
- Het bevorderen van de professionele groei in een lerende organisatie.
- Het bevorderen van het welbevinden van de docenten en de leerlingen.

3. De zorgstructuur binnen de school moet verbeterd worden

Om de leerlingen goed te kunnen begeleiden was binnen de GKH gekozen voor de persoonlijke benadering. Deze persoonlijke benadering moest al zo vroeg mogelijk beginnen. De zorg voor de leerlingen op de GKH begint daarom al bij de aanmelding voor de brugklas. Bij de aanmelding wordt duidelijk gemaakt dat de betrokkenheid van de ouders als zeer belangrijk wordt ervaren. Sinds twee jaar werkt de school met "schooloudercontracten", die door de school, de ouders en de leerlingen ondertekend worden.

Deze contracten hebben geen juridische grondslag maar zijn intentieverklaringen. Hierin beloven bijvoorbeeld de ouders dat zij aanwezig zullen zijn bij ouderavonden. De leerlingen beloven bijvoorbeeld open en eerlijk te zijn. Daarnaast wordt door de school toestemming gevraagd aan de ouders van de leerlingen om inzage te krijgen in het dossier van de basisschool. In verband met het privacyreglement is toestemming van de ouders nodig als een organisatie informatie verstrekt en/of opvraagt over jongeren onder de 12 jaar. Is de leerling boven de 12 jaar dan is er geen toestemming meer nodig van de ouders maar wel van de jongere zelf. Door het verkrijgen van deze informatie kan de GKH direct inspelen op eventuele problemen.

Als de leerlingen eenmaal binnen zijn, worden de zorgleerlingen opgenomen in het zorgteam van de GKH. De doelstelling van het zorgteam van de GKH is: "uitval van leerlingen voorkomen en het bieden van veiligheid aan de leerlingen zodat er hulp geboden kan worden bij cognitieve en sociaal emotionele problemen". Het zorgteam van de GKH bestaat naast de zorgcoördinator uit een schoolmaatschappelijk werker en een orthopedagoog. Dit wordt ook wel het A-team genoemd. Tijdens het overleg wordt het A-team eventueel uitgebreid met de mentor van de betreffende klas.

De bondgenoten van het zorgteam

Om de zes weken houdt het A-team samen met de brede schoolcoördinator een overleg met de bondgenoten ook wel het Grote-overleg genoemd. De bondgenoten zijn publieke organisaties die indirect betrokken zijn bij de gebeurtenissen op school. Deze organisaties kunnen wel directe relaties hebben met de zorgleerlingen. De voorlopige bondgenoten zijn:

- De politie, de wijkagent weet wat er zich allemaal afspeelt in de deelgemeente Delfshaven. De wijkagent kent ook de zorgleerlingen die in aanraking zijn gekomen met de politie.
- GGD Rotterdam, de schoolverpleegkundige onderzoekt de jongere en de ontwikkelingen worden in de lichamelijke en psychische gezondheid in kaart gebracht. De uitkomsten hiervan worden besproken in het overleg. Verder is de schoolverpleegkundige goed op de hoogte van de gezinssituatie van de leerlingen.
- Dienst Stedelijk Onderwijs (DSO), het onderdeel leerplicht van de DSO heeft van de gemeente de taak gekregen om alle Rotterdammers tot 23 jaar op school of aan het werk te hebben. Door middel van een sluitende registratie, handhaving van de Leerplichtwet en de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie en de inzet van de leerplichtconsulenten wil de Dienst Stedelijk Onderwijs dat dit ook daadwerkelijk gebeurt. Tijdens het overleg worden leerlingen met een hoog (ziekte)verzuim besproken.

Samen met de bondgenoten wordt het beleid en de aanpak besproken omtrent de zorgleerlingen. De zorgcoördinator hoopt dat de bondgenoten in de toekomst uitgebreid zullen worden met o.a. justitie.

Kerndocenten

Het onderwijs staat opnieuw ter discussie en dit keer gaat het niet over het aantal vakken, de niveaus, de afsluiting maar over het pedagogische klimaat. Een primaire factor in dat pedagogische klimaat is de relatie tussen leraar en leerling. Is die relatie goed dan is een belangrijke voorwaarde voor goed onderwijs aanwezig. Uit onderzoek is gebleken dat door de structuur van het voortgezet onderwijs de volgende problemen zich voordoen in de onderbouw:

- leerlingen missen een vast aanspreekpunt
- leerlingen hebben moeite met al de verschillende docenten met ieder een eigen werkwijze en stijl van lesgeven
- leerlingen gaan op in de massa, hierdoor is er geen individuele aandacht
- te veel lokaal wisselingen hierdoor ontstaat er veel onrust
- ouders vinden vaak de drempel te hoog om met een docent te spreken.

Docenten kunnen door gebrek aan tijd deze problemen niet aanpakken. Door het werken met kerndocenten wordt de contacttijd tussen de leerlingen en de kerndocenten vergroot. De kerndocenten verzorgen bijna 2/3 van alle uren aan één klas hierdoor wordt het pedagogische klimaat verbeterd. Zij kennen de leerlingen beter dan docenten die maar 2 of 3 uur per week een klas hebben. Deze kerndocenten moeten wel over een brede kennis beschikken in plaats van een specifieke kennis. Daarom zijn docenten met een pabo achtergrond geschikter dan vakspecifieke docenten van de lerarenopleiding.

Een kerndocent hoort eigenlijk niet bij het zorgteam maar is wel door de zorgcoördinator en de onderbouwcoördinator tot stand gekomen op de school. De hoofddoelstelling van het kerndocentschap is het verbeteren van de zorg op school.

4. De school moet brede school activiteiten gaan aanbieden

De brede school wordt vormgegeven door de brede schoolcoördinator, en hij houdt zich bezig met het netwerk rond de GKH. Een netwerk bestaande uit de school en andere voorzieningen (zorginstellingen, cultuur, sport en bijvoorbeeld politie), heeft als doel de actieve deelname van jongere aan de samenleving te bevorderen. Aan de jongeren wordt een goede dagindeling geboden om mogelijke achterstanden van kinderen weg te nemen en hun sociale competentie te vergroten.

De eerste brede scholen startten rond 1995 in Groningen en Rotterdam in achterstandswijken. Momenteel zijn meer dan 500 brede scholen operationeel. Meer dan de helft van de gemeenten werkt aan de totstandkoming van brede scholen. De doelstelling van het Ministerie van Onderwijs is tot om ongeveer 1000 brede scholen te komen in het jaar 2010. Het streven is ongeveer een brede school per wijk. Ondanks de verschillen in de invulling en de definities van brede scholen is iedereen het er wel over eens dat het gaat om een inhoudelijke samenwerking tussen scholen en instellingen. Er zijn grofweg vier verschillende doelstellingen voor een school tot een brede school over te gaan:

1. Het nastreven van doorgaande educatieve lijnen. De scholen gaan samenwerken om de verticale doorstroming te bevorderen en om de uitval tegen te gaan. Momenteel is de GKH betrokken bij het project "verticale doorstroming naar het MBO" met diverse andere scholen. Dit project wordt binnen de GKH niet direct gezien als een brede school activiteit. Daarom wordt het project niet bijgewoond door de brede schoolcoördinator maar door de bovenbouwcoördinator.
2. Het houden van activiteiten onder de noemer vrijetijdsbesteding. Op de GKH worden deze activiteiten gesplitst in vrijetijdsbesteding met de doelstelling om de sociale competenties te verbeteren en activiteiten zonder de doelstelling om de sociale competenties te verbeteren. Activiteiten met sociale competenties worden op de GKH gezien als brede school activiteiten en dit gebeurt dan ook onder de leiding van de brede schoolcoördinator. De andere activiteiten hoeven niet direct onder de leiding van de brede schoolcoördinator te vallen.
3. Het houden van activiteiten die samen te vatten zijn onder gezin en opvoeding. Hieronder valt schoolmaatschappelijk werk en andere vormen van opvoedingsondersteuning. Op de GKH valt dit niet onder de activiteiten van de brede school maar onder activiteiten van het zorgteam.

Het project oudermiddagen voor Marokkaanse en Turkse moeders staat wel onder supervisie van de brede schoolcoördinator. De oudermiddagen wordt later in dit hoofdstuk beschreven.

4. De laatste groep activiteiten wordt getypeerd als extra zorg. Hierbij hoort de schoolverpleegkundige, opvang van schoolverlaters en spreekuur met de wijkagent. Dit is te vergelijken met 'Het Grote-overleg'. Extra zorg binnen de school kan ook plaatsvinden door de leerlingen zelf. Door de brede schoolcoördinator is er op de GKH conflictbemiddeling. Als er een conflict is tussen leerlingen wordt het conflict in de meeste gevallen opgelost door de conflictbemiddelaars.

Uit bovenstaand blijkt dat de taken van de zorgcoördinator en de brede schoolcoördinator in elkaar overvloeien. Daarom wordt er veel samengewerkt tussen de twee coördinatoren. Op de GKH heeft de brede school twee functies, het bevorderen van sociale competenties bij de leerlingen en de school moet een veilige school zijn. Hierbij gaat het niet alleen om fysieke veiligheid maar vooral dat de leerlingen zich vrij voelen om alle zaken zowel in de thuissituatie, buurt of op school te bespreken.

De missies en intergenerationeel

Doordat de school meer gaat fungeren als wijk school is de volgende logische stap om ook de wijk te betrekken bij de school. Professionalisering van de personeelsleden moet er toe leiden dat de docenten meer aandacht gaan schenken aan de sociale vaardigheden van de leerlingen. Door de verbetering van de zorgstructuur krijgt preventieve zorg extra aandacht. De brede school activiteiten zorgt er voor dat de leerlingen niet alleen binnen het schoolgebouw bezig zijn maar ook gebruik maken van andere locaties.

Al deze veranderingen zijn ook terug te vinden als een school intergenerationele projecten gaat ondernemen. Want zowel bij Intergenerationeel beleid als bij de wijk school wordt getracht:

- om vaste verbintenissen met de buurt te realiseren.
- om het sociaal-pedagogische geslagen gat op te vullen
- om de formele zorg te combineren met de informele zorg
- om de multifunctionaliteit van de accommodaties te bevorderen.

Deze verwevenheid is ook terug te vinden bij de uiteindelijke doelstelling van de school, die in de volgende paragraaf beschreven wordt.

4.5 De doelstelling: parel van de wijk

Leerlingen zijn vanzelfsprekend gebaat bij sterke scholen die kwalitatief goed onderwijs verzorgen. Een sterke school blijft afhankelijk van zijn omgeving. Want de plek waar een school staat en daarmee de leerlingpopulatie heeft een grote invloed op het klimaat van de school en daarmee ook het rendement van het onderwijs. Het is aan de directie om daarvoor liefst in overleg met de deelgemeente en andere partijen een goede strategie te ontwikkelen.

De directie van de GKH is er van overtuigd dat de school een bijdrage kan leveren aan zijn omgeving. Dit is uiteindelijk noodzakelijk om te kunnen voort bestaan. De gemeente ziet bijvoorbeeld segregatie als een groot probleem. Onder segregatie wordt bedoeld het ontstaan van witte en zwarte scholen. Maar voor de scholen voor voortgezet onderwijs in de achterstandswijken van Rotterdam, voor het merendeel zwarte scholen, is het probleem dat leerlingen geen onderwijs willen volgen in hun buurt. Deze leerlingen willen juist in de buitenwijken van Rotterdam hun onderwijs volgen. Deze trend is duidelijk te merken in het openbaar vervoer. Waar vroeger de bussen vol zaten met kinderen die van de omliggende wijken/dorpen van Rotterdam naar het centrum gingen om onderwijs te volgen worden deze bussen steeds leger. Daartegenover staat waar vroeger de bussen leeg het centrum verlieten om naar de buitenwijken te gaan worden deze buurten steeds voller met kinderen die in het centrum van Rotterdam wonen maar die in de buitenwijken op school zitten. Deze kinderen en vooral de ouders willen dat de kinderen in de buitenwijken het onderwijs volgen omdat ze denken dat daar het onderwijs beter wordt gegeven en het veiliger is. Verder worden ze aangetrokken door de betere huisvesting en de middelen van de scholen.

Dit heeft er toe geleid dat in Rotterdam-centrum bij diverse scholen voor het voortgezet onderwijs het leerlingaantal drastisch is teruggelopen. En zelfs een aantal scholen hierdoor de poorten heeft moeten sluiten. Om als zwarte school met alleen een VMBO afdeling te willen overleven in een achterstandswijk moet de school geen beperkte doelen kiezen. Op de GKH is intern bijna alles nu goed geregeld. Het is door de schoolinspectie beoordeeld als één van de beste VMBO scholen van de grote steden in Zuid-Holland. Daarom bestaat er de ruimte om enthousiaste en uitdagende doelen te stellen. Het nadeel van uitdagende doelen is dat de school afhankelijker wordt van andere partijen. De school moet samenwerken met andere organisaties om de doelen te kunnen realiseren.

Eén van de doelen is dat de school intergenerationeel beleid wil stimuleren en mede ontwikkelen. Dit moet een voortvloeijsel gaan worden van de brede school. Bij de brede school gaat het alleen om de eigen leerlingen en hun ouders en niet om de buurtbewoners. Maar als de school een bijdrage kan leveren bij het verbeteren van de relaties tussen de verschillende groepen (jong en oud) heeft dit ook voordelen voor de GKH. Door het ontstaan van een positievere leefsituatie in de wijk zal het aantal problemen op lange termijn op school ook moeten dalen. Verder krijgt de school meer inzicht in wat er zich allemaal afspeelt in de leefomgeving. Hiermee kan de GKH beter inspelen op mogelijke gevaren. Daarnaast hoopt de GKH, dat het mede ontwikkelen van dit soort beleid de school een beter imago krijgt. Waardoor het uiteindelijk een parel wordt voor de wijk.

4.6 De intergenerationale activiteiten op de GKH

Om intergenerationale projecten mede te ontwikkelen en implementeren is het verstandig om eerst te achterhalen of de organisatie bewust of onbewust bekend is met intergenerationale activiteiten binnen haar organisatie. In dit hoofdstuk wordt onderzocht of de school al bekend is met intergenerationale activiteiten.

De school is naast een kenniscentrum ook een organisatie waar de functionele dimensie van sociale integratie plaats kan vinden. De dimensie heeft betrekking op *kwaliteiten*, dat wil zeggen de middelen en competenties die mensen en dit geval jongeren moeten hebben om hun identiteit te kunnen ontwikkelen. Dit is nodig om succesvol te kunnen zijn in de maatschappij. Een school die zich hiermee bezig houdt probeert het sociaal kapitaal van de leerlingen te vergroten, zodat deze jongeren beter instaat zijn om met zowel jongeren als volwassenen te kunnen leven. De leerlingen kunnen in het onderwijs door de docenten en andere personeelsleden van de school op professionele wijze bijgestaan worden bij het verwerven van deze kwaliteiten.

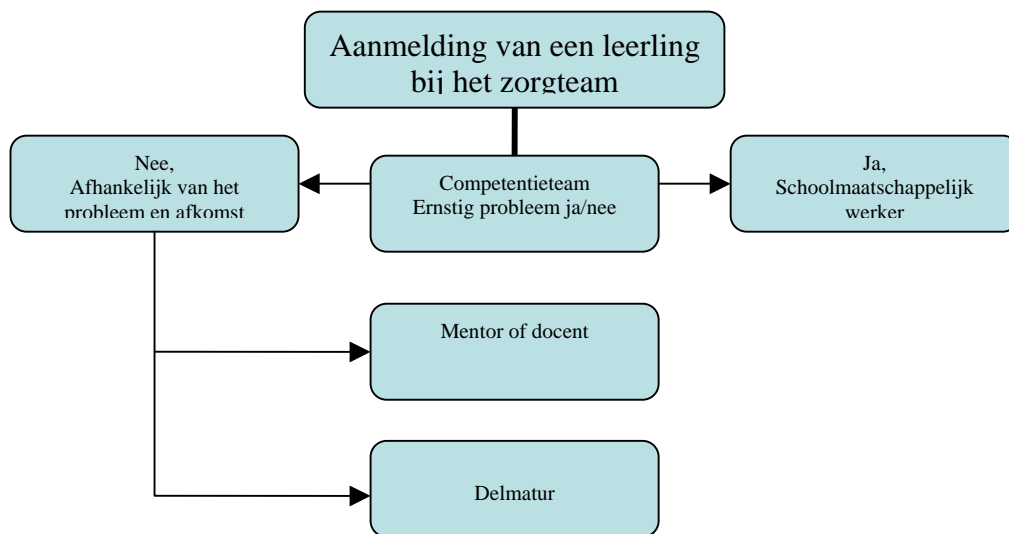
Bij dit soort activiteiten probeert de school niet zelf informatie of vaardigheden over te dragen, maar lokt processen uit waarin de jongeren dat zelf doen. Bij intergenerationale projecten gaat om een win-win situatie voor zowel de jongeren als de volwassenen. Maar de activiteiten die door de school worden ondernomen staan wel de leerlingen centraal. De huidige werkzaamheden op school die als intergenerationale activiteiten te omschrijven zijn:

- Jongerenbegeleiding door Delmatur
- Huisbezoek en moedermiddagen
- Stages
- Ad-hoc ICT-activiteiten

4.7 Jongerenbegeleiding door Delmatur

Sinds begin 2002 werkt de GKH samen met de stichting Delmatur. Deze stichting die later verder wordt beschreven is één van de belangrijkste van instelling in de deelgemeente Delfshaven die zich bezig houdt met jongeren. Delmatur is in het jaar 2000 ontstaan uit diverse Marokkaanse en Turkse zelforganisaties. De kerntaak van Delmatur is het begeleiden van leerlingen met problemen.

Op de GKH zijn de meeste leerlingen van Marokkaanse of Turkse afkomst. Deze leerlingen kunnen in verschillende werelden leven. Op school wordt er geleefd volgens de normen en waarden van de Nederlandse samenleving. Thuis gelden vaak de regels die zijn meegenomen van het vaderland van de ouders, terwijl ook de straat haar eigen regels kent. Hierdoor kunnen deze leerlingen hun evenwicht verliezen en in problemen komen. De leerlingen met problemen worden aangemeld bij het zorgteam van de GKH. Het zorgteam bespreekt deze leerlingen in het competentieteam en er wordt een plan van aanpak gemaakt. Bij leerlingen met zeer ernstige problemen komt de begeleiding bij de schoolmaatschappelijk werker terecht. De begeleiding voor de overige zorgleerlingen wordt verdeeld. Deze begeleiding kan gedaan worden door iemand binnen de school meestal is dit de mentor of Delmatur. Wie welke leerling krijgt is afhankelijk van het probleem en de afkomst van de leerling.

Als er beslist wordt dat een leerling onder begeleiding komt te staan van Delmatur dan zal eerst de mentor de leerling inlichten over de werkzaamheden van Delmatur. De leerling kan niet door de school worden verplicht om zich te laten begeleiden door Delmatur. Maar in bijna alle gevallen is de leerling bereid om een eerste oriëntatiegesprek te houden met Delmatur. Het eerste gesprek wordt door Delmatur gezien als een intakegesprek. In dit gesprek wordt door de vertrouwenspersoon van Delmatur aan de leerling de positie van Delmatur verduidelijkt: “Delmatur is er voor jou”. De vertrouwenspersoon is een jongere volwassene die zich heel goed kan verplaatsen in de belevingswereld van de leerling. Dit komt mede, doordat de vertrouwenspersoon dezelfde culturele achtergrond heeft als de leerling.

Aan de hand van wat er afgesproken is tijdens de intake gesprek, wordt de leerling begeleid conform een plan van aanpak. Ten minste één keer in de week is er contact tussen de leerling en de vertrouwenspersoon van Delmatur. Dit gebeurt in de beginfase meestal tijdens de lessen dit om de leerling geen kans te geven om de gemaakte afspraken rondom het uitgestippelde traject niet na te komen. Daarnaast gaat de vertrouwenspersoon op huisbezoek om de thuissituatie te bepalen. De ouders van de leerling reageren in bijna alle gevallen positief en zij zien de vertrouwenspersoon als extra hulp die noodzakelijk is om zijn kind goed op te voeden. Vervolgens wordt met de leerling, de school, de ouders of verzorgers een plan opgesteld. De drie partijen die betrokken zijn bij de leerling worden ook de gouden driehoek genoemd.

De begeleiding van de leerling kan kortstondig zijn maar het kan ook meerdere jaren duren. Eenvoudige problemen zijn na enkele gesprekken uit de wereld, maar in veel gevallen zijn het langlopende trajecten. Mocht de vertrouwenspersoon geen grip op de situatie krijgen dan wordt het (school) maatschappelijk werk ingeschakeld. Tijdens het traject probeert de vertrouwenspersoon wederzijds begrip tussen kind, ouder en school te vergroten. Naast dat de leerling wordt begeleid wordt de ouders vaak ook bijgebracht wat er zich allemaal buiten de deur afspeelt. Dit kan over het Nederlandse schoolsysteem gaan of allerlei zaken zoals de mogelijke sportvoorzieningen voor hun kinderen. Nadat de problemen zijn opgelost houdt de vertrouwenspersoon nog enkele maanden na-zorg.

4.8 Huisbezoek en moedermiddagen

Afgelopen schooljaar 2003-2004 is het proefproject huisbezoeken en moedermiddagen van gestart gegaan. Dit is een uitvloeisel van het werken met kernteams in de onderbouw. Het doel van dit project is om te kijken of het sociale gedrag en de cijfers van leerlingen verbeterd kunnen worden door intensieve oudercontacten. De resultaten van het project zijn nog niet bekend. Maar uit de tussentijdse evaluatie kwam naar voren dat de ouders het positief vonden om uitgebreide informatie te ontvangen over hun kind. Verder gaven sommige ouders aan dat ze het prettig vonden de mentor beter te leren kennen. Dit had mede te maken door dat de gesprekken in een huiselijke en vertrouwde omgeving plaatsvonden.

De mentor van een 1^e klas is het afgelopen schooljaar minimaal tweekeer per leerling op huisbezoek geweest. Bij probleemleerlingen betrof dit meerdere keren. Tijdens het huisbezoek werd een sociale competentie observatielijst besproken. Samen met de ouders werd er een onderwerp dat aandacht behoeft geselecteerd. De mentor en de ouders spraken dan samen af om hieraan extra aandacht te geven. Tijdens een huisbezoek ging ook een vrouwelijke schooloudercontactpersoon van Delmatur mee. Naast het verrichten van vertaalwerkzaamheden, kon zij ook waardevolle achtergrondinformatie verschaffen over het type gezin. Verder probeerde zij een zodanige relatie op te bouwen dat zij voortaan zelfstandig naar de gezinnen vooral van de probleemleerlingen toe kon gaan. Daarnaast is het inzetten van een vrouwelijke medewerker zinvol als de mentor van het mannelijke geslacht is. Want bij een huisbezoek komt een mannelijke persoon alleen minder eenvoudig het huis binnen als alleen de moeder thuis is

Naast het huisbezoek zijn er afgelopen jaar om de twee weken moedermiddagen georganiseerd in samenwerking met schooloudercontactpersoon. Tijdens deze moedermiddagen werd er verteld wat er zich in de lessen afspeelde met de bedoeling dat er een discussie ontstond. Aan het eind van een moedermiddag kregen de moeders een kleine huisopdracht mee die toegepast kon worden. Aan het begin van de volgende moedermiddag werd besproken hoe de thuisopdracht verlopen was. Uit de gesprekken met de leerlingen en vaders is gebleken dat de moeders de thuisopdrachten daadwerkelijk probeerden uit te voeren. De belangstelling voor de moedermiddagen viel tegen. De moeders die wel kwamen waren meestal de moeders van leerlingen waarbij weinig tot geen problemen waren. Zij vonden de bijeenkomsten waardevol en bruikbaar.

In de tussentijdse evaluatie wordt voorgesteld de huisbezoeken en moedermiddagen voort te zetten, gezien de positieve ervaringen ervan. Voorgesteld wordt de huisbezoeken minimaal één keer per jaar uit te voeren. Bij probleemleerlingen meerdere keren per jaar, waar bij ondersteuning van de schooloudercontactpersoon gewenst is. Tijdens de huisbezoeken wordt de sociale competentie observatielijst doorgenomen en wordt er een gezamenlijke aanpak van bepaalde gedragscategorie besproken. De moedermiddagen moeten na de herfstvakantie van schooljaar 2004-2005 met een frequentie van 2 keer per maand georganiseerd worden. De organisatie van deze bijeenkomsten moet geheel in handen van de schooloudercontactpersoon zijn. Of dit allemaal gerealiseerd kan worden hangt af of er (financiële) middelen hiervoor vrij gemaakt kunnen worden.

4.9 Stages

De leerlingen van GKH lopen eind derde klas 4 volle weken stage. Deze stage moet afhankelijk van de studierichting plaatsvinden in een winkelbedrijf of in een administratieve omgeving. Vanaf komend schooljaar 2004-2005 gaan de leerlingen met de studierichting ICT niet meer in de derde klas, maar in de vierde klas stage lopen. In plaats van 4 weken van 5 dagen moeten de leerlingen nu 1 keer per week met de duur van 20 weken stage lopen. De reden voor de verandering is dat de leerling in een administratieve omgeving beter inzetbaar wordt en daardoor de leervaardigheden zullen toenemen. Verder kan in samenwerking tussen school en stagebedrijf beter gewerkt worden aan de sociale competenties van de leerling.

De leerling loopt ongeveer 160 uur stage, dit is bijna 3 keer meer dan de 60 uur volgens het inrichtingsbesluit Wet op het Voortgezet Onderwijs. Hierin staat dat de stage niet meer dan 60 uur mag omvatten. De stage moet een beroepsoriënterend karakter hebben die de leerling de kans biedt om een realistisch beeld te krijgen van wat werken in een bepaald beroep inhoudt. De leerling komt hier achter door te werken en door contacten met werknemers van het stagebedrijf. Om de stage van 160 uur aan te bieden moet de school ontheffing vragen aan de schoolinspectie. De GKH vraagt de ontheffing aan met als argument dat de leerling naast het kennismaken met het beroep ook vaktechnische zaken leert die op school moeilijk zijn te simuleren. Daarnaast is de stage gericht op het verbeteren van de sociale competenties van de leerling.

Naast de stages in de bovenbouw vindt er een snuffelstage in de tweede klas plaats. Deze stage is geen beroepsoriënterende stage maar een maatschappelijk oriënterende stage. De leerling in de tweede klas moet een week lang in de keuken van een vrijwilligersorganisatie kijken. De doelstelling van de stage is dat de leerling bekend raakt met de vrijwilligerswereld. Het aantal allochtone mensen dat vrijwilligerswerk doet is relatief gezien veel lager dan bij autochtonen. Met dit project wordt getracht om het vrijwilligerswerk te stimuleren onder de allochtonen. Daarnaast komt de leerling in een andere omgeving terecht en wordt er gehoopt dat dit ten goede komt aan de sociale vaardigheden van de leerling.

De stage in de bovenbouw bestaat alle vele jaren en wordt als een succes ervaren. De docenten zien dat de leerlingen persoonlijk groeien in de stageperiode. Veel leerlingen ondergaan een gedaanteverwisseling van een onzekere puber naar een zelfbewuste jongere. Behalve dat het voordelen heeft voor de leerlingen heeft het ook voordelen voor de docenten. De docenten kunnen de theorielessen beter visualiseren en de leerlingen kunnen de gedane ervaringen beter in de theoretische context plaatsen. Als gevolg van de stage houden diverse leerlingen een vakantiebaantje over.

Het project van de snuffelstage in de tweede klas is twee jaar geleden gestart. Het eerste jaar was succesvol maar het kostte ontzettend veel tijd om het te organiseren. Het afgelopen jaar is de stage niet doorgedaan ondanks dat het wel was opgenomen in het jaarprogramma. De reden hiervoor was dat er te weinig tijd was om het project uit te voeren. De docenten die er bij betrokken waren vonden samen met de stafleden het ontzettend jammer dat de snuffelstage niet was door gegaan. Want iedereen zag wel de voordelen van de stage in. Daarom is er besloten om te gaan kijken of de school hulp kan krijgen van een externe organisatie bij het organiseren van deze snuffelstage.

4.10 Adhoc ICT-activiteiten

De GKH is naast een VMBO voor Handel & Administratie ook sinds schooljaar 2002-2003 een ICT-school. Het is de enige VMBO-ICT school in Rotterdam. In het jaar 2001 is de ICT-leerroute als project van start gegaan. De doelstelling van het project is een leerroute te ontwikkelen waar leerlingen competentiegericht onderwijs volgen en sectorbreed opgeleid kunnen worden. Met het behalen van een diploma VMBO-ICT zullen de leerlingen in staat zijn breed in te stromen op het MBO. Centraal binnen de ICT-leerroute staat het projectmatig werken. Een voorbeeld hiervan is het examen dat bestaat uit een groepsproject van 60 uur.

De docent die de ICT-leerroute begeleidt kan zelf de lesstof invullen. Dit komt voor uit het feit, dat elke ICT-school andere mogelijkheden heeft. De ene ICT-school kan zich in een technische omgeving bevinden en de andere ICT-school kan bijvoorbeeld uit de zorg en welzijn hoek ontstaan zijn. Op de GKH wordt er getracht om de leerlingen projecten uit te laten voeren die ook daadwerkelijk gerealiseerd kunnen worden. Enkele voorbeelden hiervan zijn "De sportdag" en "installatie Moskee". Bij het project van de sportdag moesten de derde jaars leerlingen de sportdag voor de onderbouw organiseren en uitvoeren. De leerlingen hebben tijdens het project niet alleen contacten met de docenten en leerlingen binnen de school maar ook met mensen buiten de school zoals de kantinebeheerder van het sportcomplex waar de sportdag gehouden wordt. Bij het project installatie van de moskee hadden de leerlingen de opdracht gekregen om de ICT-ruimte van één van de bekendste moskeeën van Rotterdam gebruiksklaar te maken. Tijdens één van de werkbezoeken van de Rotterdamse wethouder onderwijs in de deelgemeente Delfshaven was hij diep onder de indruk van de uitvoering van dit project. Dit is ook wat hij bedoelde in de kadernotitie "Mensen maken de stad". De school moet behalve een leer- ook een leefgemeenschap zijn met een drievoudige opdracht: het bevorderen van de cognitieve, sociale en morele ontwikkeling van kinderen en jongeren.

De docent zou graag willen dat vaker van de hierboven genoemde projecten plaats kunnen vinden op school. Hij merkt dat de leerlingen gemotiveerder zijn en de leerlingen beter getraind worden op hun sociale vaardigheden. Het enige negatieve aspect is dat het veel voorbereidingstijd kost en hij daarom blij zou zijn met extra ondersteuning.

4.11 Samenvatting

In haar ruim 30 jarige bestaan heeft de G.K. van Hogendorp door steeds aan te passen zich kunnen handhaven in de deelgemeente Delfshaven. Van een echte beroepsschool is het nu een wijkschool geworden. De visie van de school is een veilige brede wijkschool te worden waar niet alleen aan kennis maar ook aan sociale competenties gewerkt wordt. Om dit te bereiken zijn er de volgende missies ontwikkeld:

1. de school moet gaan fungeren als een wijkschool
2. de personeelsleden moeten zich gaan professionaliseren
3. de zorgstructuur binnen de school moet verbeterd worden
4. de school moet brede school activiteiten gaan aanbieden.

Dit alles moet leiden dat de school een parel wordt voor de wijk. De kinderen en de ouders uit Delfshaven moeten de GKH als een school zien waar leerlingen opgeleid worden om goed te kunnen functioneren in de maatschappij. Om dit te realiseren moet de school samenwerken met andere organisaties.

Op de GKH zijn er diverse activiteiten waar leerlingen in contact komen met volwassenen. Het zijn geen intergenerationele activiteiten omdat de leerlingen alleen centraal staan.

Jongerenbegeleiding door Delmatur

Binnen de school bestaat de mogelijkheid dat leerlingen met lichte problemen geholpen kunnen worden door de externe organisatie, Delmatur. De organisatie kan extra begeleiding bieden aan Marokkaanse of Turkse leerlingen.

Huisbezoek en moedermiddagen

In de onderbouw vindt momenteel een proefproject huisbezoeken en moedermiddagen plaats. Het doel is het door intensieve oudercontacten het sociale gedrag en de cijfers van de leerlingen te doen verbeteren.

Stages

Door de diverse stages in de tweede klas en derde klas of vierde klas komen de leerlingen in contact met volwassenen. Door deze contacten kunnen de sociale competenties van de leerlingen toenemen. In de tweede klas gaat het om een snuffelstage van een week bij een vrijwilligersorganisatie. In derde of vierde klas gaan de leerlingen 20 dagen stage lopen in een winkel of in een administratieve omgeving.

Ad-hoc ICT-activiteiten

De leerlingen van de ICT-leerroute komen door enkele projecten in contact met volwassenen de school. Naast dat de leerling praktische werkervaring op doet, wordt ook de sociale en morele ontwikkeling van de leerling bevordert.

5. De actoren

Intergenerationeel beleid kan niet door één organisatie worden gerealiseerd. De initiatiefnemer is verplicht om op zoek te gaan naar bondgenoten. De te benaderen samenwerkingspartner is afhankelijk van de omgeving waar de activiteiten zich moeten afspelen en wat de doelstellingen zijn van de projecten. Om de aanwezige actoren enthousiast te maken moet de initiatiefnemer hen wel iets te bieden hebben. In dit hoofdstuk wordt de omgeving van de school beschreven en welke type actoren mee kunnen doen bij het ontwikkelen en implementeren van intergenerationele projecten. Ten slotte worden volgens de GKH de vijf belangrijkste actoren beschreven. Bij de beschrijving wordt gebruik gemaakt van de netwerktheorie die eerder beschreven is.

5.1 De omgeving

Intergenerationeel beleid is per buurt anders dit heeft te maken met de omgeving waar een buurt zich bevindt. Daarom is het noodzakelijk om te weten hoe een buurt opgebouwd is en wat de eigenschappen zijn. De GKH is gevestigd in het westen van Rotterdam in de deelgemeente Delfshaven. De deelgemeente Delfshaven is een dichtbevolkt gebied en er wonen circa 72.500 mensen op 516 hectare grond. In het centrum van de deelgemeente zijn veel restaurants, cafés en winkels. De openbaar vervoerverbindingen zijn goed en het stadscentrum ligt dichtbij.

De samenleving is de afgelopen decennia sterk veranderd. Dit komt mede door de instroom van allochtone groepen en de uitstroom van de oorspronkelijke merendeel autochtone bewoners. Hierdoor is Delfshaven een echte multiculturele wijk met een grote verscheidenheid aan culturen en nationaliteiten. Twee derde deel van de inwoners van deze deelgemeente bestaat uit allochtonen. Na Nederlanders (20.400) vormen de Turken (10.500), Surinamer (10.000), Marokkanen (8.700) en Kaapverdianen (6.400) de grootste bevolkingsgroepen.

Volgens demografische verwachting zal het aantal inwoners licht stijgen. Het aandeel autochtonen zal verder afnemen en het aantal allochtonen met een relatief jonge leeftijdsopbouw zal toenemen. Delfshaven heeft verder te maken met een grote doorstroming. Tussen 1999 en 2001 lag het percentage mensen dat zich vestigde en vertrok beide rond de 13%. Het gemiddelde voor Rotterdam lag voor beide rond de 5%. Relatief een grote groep bewoners ongeveer 32% verhuist weer na twee jaar naar een ander adres. Door al deze veranderingen verdwijnen de sociale verbanden in de wijk. Stadsvernieuwing projecten hebben dit verder versterkt.

De deelgemeente wordt politiek gezien als een probleemwijk. In de nieuwe veiligheidsindex van 2003 komt Delfshaven er vergeleken met de rest van de wijken in Rotterdam slecht uit. De veiligheidsindex wordt opgebouwd uit diverse gegevens zoals aantal aangiften tot slachtofferschap, het gemiddelde inkomen en het aantal verhuizingen. Het cijfer loopt van 1 (onveilig) tot 10 (veilig). Volgens de laatste cijfers is het indexcijfer voor heel Rotterdam is 6,2 en voor de deelgemeente Delfshaven 4,9.

Ondanks het lage cijfer van 4,9 is er een positieve ontwikkeling want de index is met een veertiende punt gestegen. De deelgemeenten kan op wijkniveau verder gespitst worden. De GKH ligt in de wijk Tussendijken. Hieronder wordt op wijkniveau de cijfers weergegeven.

Cijfers per wijk:	2001	2002	2003
Bospolder	3,8	4,5	4,9
Tussendijken	3,3	4,4	5,0
Spangen	2,5	2,7	4,0
Nieuwe Westen	4,1	4,4	6,3
Delfshaven	3,9	4,6	5,5
Schiemon	4,1	4,9	6,3
Middelland	3,7	3,7	4,2
Oud-Mathenesse/Witte Dorp	5,5	5,6	6,1

Volgens de vijf categorieën (onveilig, probleem, bedreigd, aandacht en veilig) betekent dat de wijk Tussendijken niet langer een onveilige wijk is maar een probleemwijk.

De Wijk

De GKH valt beleidsmatig gezien in de wijk Bospolder-Tussendijken. Deze wijk wordt begrensd door de Schie, de Mathenesserweg, de Hudsonstraat en de Voorhaven. De wijk bestaat uit twee buurten: Bospolder en Tussendijken, van elkaar gescheiden door de Schiedamseweg. In 2002 woonden er bijna 14.500 mensen in Bospolder-Tussendijken, waarvan 75% van buitenlandse afkomst. Al die mensen, met hun verschillende afkomst en leefstijlen, leven dicht op elkaar in een klein gebied met weinig openbare ruimte en weinig groen- en speelvoorzieningen. Het aantal bewoners per vierkante meter is hoog: in Bospolder wonen gemiddeld 209 bewoners per hectare, in Tussendijken is dat 180 bewoners per hectare. Veel bewoners moeten rond zien te komen van een laag inkomen. Door diverse nieuwbouwprojecten wordt getracht meer kapitaalkrachtige mensen aan te trekken of te behouden. De wijk Bospolder-Tussendijken is goed voorzien van openbaar vervoer. De oost-west lijn van de metro loopt onder de Schiedamseweg. Verschillende tramlijnen doen de wijk aan. Midden in de wijk bevindt zich de winkelstraat "Schiedamseweg" die gekenmerkt wordt door vele exotische winkels en cafetaria's. Op donderdag en zaterdag wordt op het Grote Visserijplein bij Wijkcentrum Pier 80 de weekmarkt gehouden. De weekmarkt wordt niet alleen door de bewoners van de wijk bezocht maar heeft een aantrekkingskracht voor heel Rotterdam-west.

5.2 Indeling van de actoren

Bij intergenerationele projecten zullen altijd diverse organisaties aan deelnemen met daarbij mensen van verschillende leeftijden, met verschillende achtergronden en posities. Doorgaans kunnen de deelnemende organisaties verdeeld worden in drie partijen. De drie partijen zijn de lokale overheid, instellingen en organisaties. De organisaties kunnen in de deelgemeente Delfshaven verder gesplitst worden in buurtorganisaties en zelforganisaties. De belangen van de bewoners worden verdedigd door de bestaande buurtorganisaties. Bij het ontbreken van één van deze partijen is het risico groot dat het netwerk niet stabiel genoeg zal zijn om te voorkomen, dat het intergenerationele project een kortstondige affaire wordt. Een stabiel netwerk kan niet zonder het sectoroverstijgend perspectief van de lokale overheid, de denkracht van de professionele instellingen, de werkkraft van de organisaties en de vrijwilligers.

Lokaal sociaal beleid is geen één geheel. Het bestaat uit deelterreinen. In iedere gemeente zijn er andere deelterreinen, dit heeft te maken dat niet elke gemeente met dezelfde problemen kampt. Toch kunnen deze deelterreinen met hun eigen netwerken vaak teruggebracht worden naar drie deelterreinen: de pedagogische gemeenschap, wonen, zorg en welzijn. De deelgemeente Delfshaven hanteert bijna dezelfde indeling namelijk, weten, wonen, werk en welzijn. Het verdient de voorkeur dat de kartrekker van de intergenerationele werkplaats gebruik gaat maken van zijn bestaand netwerk. Dat wil niet zeggen dat er in het begin gestart kan worden met grootschalige projecten. Omdat voor bijna alle partijen intergenerationeel beleid iets nieuws is, wordt het aangeraden om met kleine uitvoerbare projecten te beginnen.

In het onderstaande schema worden vier partijen: buurtorganisaties, zelforganisaties, lokale overheid en instellingen weergegeven met daarbij het belang dat zij kunnen hebben en 'het kapitaal' dat zij kunnen brengen weer gegeven.

Partners	Belang bij deelname	Inbreng 'kapitaal'
Buurtorganisaties		
Bewonersorganisaties	Leefbaarheid van de wijk Contact met alle burgers Klankbord bewoners	Kennis Informele netwerken Sleutelpersonen Contact met andere partijen
Ouderenorganisaties	Doorbreken sociaal isolement Contacten met andere actoren Nieuwe participatiemogelijkheden	Levenservaring Verbinding met geschiedenis Contact met ouderen
Jongerenorganisaties	Beeldvorming jongeren Ontwikkelen sociale competenties Verkrijgen van steun van andere actoren	Moderne technische kennis Toekomst gericht Contact met jongeren
Zelforganisaties		
Bestuursleden	Ontwikkelen van een netwerk PR mogelijkheden Nieuwe participatiemogelijkheden	Kennis specifieke groep Contact met andere zelforganisaties Contact met bewoners
Lokale overheid		
Beleidsmedewerkers	Sociale insluiting bewoners Contact met alle bewoners Doorbreken verkokering	Interne contact afdelingen Contact diverse actoren Financiële ondersteuning Ondersteuning gemeentelijk apparaat
Instellingen		
Scholen	Sociale competenties leerlingen Aspiraties 'brede school Positieve PR in de buurt	Contact met jongeren Faciliteiten school Kennis over jongeren
Welzijnsinstellingen	Vernieuwing taken Ontwikkelen van een netwerk Inspelen op de behoefte	Kennis over de buurt Faciliteiten Ervaring in projecten

De bovenstaande lijst is niet compleet, per project kunnen er actoren bij komen of afvallen. De partijen die er bij kunnen komen zijn bijvoorbeeld de instellingen politie, woningcorporaties en het bedrijfsleven. Verder moeten de bovenstaande partijen verder uitgewerkt worden tot actoren die ook benaderd kunnen worden. Het is onmogelijk en niet raadzaam om alle aanwezige actoren er bij te betrekken.

De keuze is afhankelijk van de relaties die er bestaan en de inbreng van het 'kapitaal' die zij kunnen hebben. Na gesprekken met de directeur en brede schoolcoördinator van de GKH zijn de volgende 5 actoren benaderd:

Buurtorganisaties:

Bewonersorganisatie 'Bospolder-Tussendijken'

Zelforganisaties

Ouderenorganisatie 'Mekân'
Delmatur

Lokale overheid:

Beleidsmedewerker 'Welzijn'

Instelling:

Delphi Opbouwwerk.

Er zal voorlopig geen jongerenorganisatie benaderd worden omdat de school al in bezit is van 'het kapitaal' van een jongerenorganisatie. De school is wel bekend met een aantal jongerenorganisaties. Deze jongerenorganisaties zoals 'After school' bezoeken regelmatig de GKH. Zij willen tijdens het bezoek de leerlingen bekend maken met de organisatie.

5.3 Bewonersorganisatie Bospolder-Tussendijken

De voornaamste buurtorganisatie die actief bezig is in de omgeving van de GKH is de bewonersorganisatie Bospolder-Tussendijken. Deze organisatie wordt volledig bemand door vrijwilligers in de leeftijd tussen de 25 en 70 jaar. Zij krijgen wel professionele ondersteuning van de buurtopbouwwerkers (Delphi). De bewonersorganisatie is gevestigd in het multifunctionele wijkgebouw 'Pier 80' met onder andere een bibliotheek en een sportzaal. De doelstelling van de buurtorganisatie is de bewoners bewust te maken voor hun wijk. Hiermee wordt bedoeld dat iedere bewoner een onderdeel is van de wijk Bospolder-Tussendijken. En daardoor bewust of onbewust lid is van de bewonersorganisatie. Deze bewonersorganisatie werkt niet met begrotingen, ze wordt door de deelgemeente voorzien van middelen. De bewonersorganisatie houdt zich niet alleen bezig met volwassenen maar richt zich de laatste tijd ook nadrukkelijk op jongeren.

De relatie tussen de bewonersorganisatie en de GKH is niet actief te noemen. De bewonersorganisatie heeft bewondering voor de GKH maar vindt dat de relatie buurt – school verbeterd mag worden. Dit komt vooral door de toegankelijkheid van de school. De buurtbewoners kunnen in de avonden gebruik maken van de computerfaciliteiten van de school (digitaal trapveldje), maar dit is niet mogelijk voor alle bewoners. De oorzaak hiervan is dat de computerruimte zich op de bovenste verdieping van de school. Dit is te vergelijken met de 4^e verdieping van een flatgebouw en dit is niet voor iedereen goed te bereiken. Daarnaast is het onduidelijk op welke tijden de school open is voor de buurt. De voorzitter van de bewonersorganisatie en de directeur van de GKH komen elkaar regelmatig tegen bij bijeenkomsten.

De bewonersorganisatie kan gezien worden als belanghebbende bij intergenerationele projecten. Deze projecten activeren het proces 'de bewoners bewust maken voor hun wijk'. Verder kunnen ze omdat zij zowel contact hebben met jongeren als volwassenen het inzicht verrijken over de buurt, de problemen en mogelijke oplossingen. De voorzitter heeft dagelijks contact met de Delphi opbouwwerkers. De bewonersorganisatie en Delphi zijn in de zelfde ruimte gevestigd. Verder is regelmatig contact met de deelgemeente. Ze worden zelfs gehoord. Een voorbeeld hiervan is het grootschalige herstructureringsproject 'Botu'. In dit project worden goedkope huurwoningen gesloopt en worden hiervoor in de plaats duurdere koopwoningen gebouwd. Het plan is in grote lijnen vastgelegd, maar doordat de bewoners plaats kunnen nemen in een beheerscommissie en een erklankbordgroep is, kan aan het plan geschaafd worden. Naast dat de buurtbewonersorganisatie veel contact met burgers onderhoudt, heeft de organisatie ook veel contact met andere organisaties. De bewonersorganisatie blijft altijd afhankelijk van andere organisaties bij het realiseren van buurtprojecten. Het multifunctionele gebouw speelt een centrale rol als het gaat om de communicatie.

De bewonersorganisatie zal geen *hindermacht* of *realisatiemacht* hebben bij het realiseren van intergenerationele projecten, maar kan door hun netwerk wel een rol van betekenis hebben. Door de nieuwe intergenerationele projecten bestaat de mogelijkheid dat de bewonersorganisatie haar eigen projecten in de toekomst beter kan realiseren. De bewonersorganisatie bouwt haar netwerk verder uit en hierdoor ontstaan er meer mogelijkheden om activiteiten te ontwikkelen.

5.4 Zelforganisaties

De zelforganisaties spelen in de deelgemeente Delfshaven een belangrijke rol. Dit komt omdat de algemene welzijnsinstellingen moeite hebben met het vinden van een aansluiting op de behoefte van een deel van de Delfhavense bevolking, vooral mensen met een islamitische geloofsoriëntatie. Zij maken bijvoorbeeld bijna geen gebruik van het sociaal-culturele werk dat aangeboden wordt door de reguliere welzijnsinstellingen. Om deze leegte op te vullen zijn door de allochtone bewoners de laatste jaren diverse zelforganisaties opgericht. Deze zelforganisaties vervullen een belangrijke sociale functie. De mensen ontmoeten elkaar, voelen zich bij elkaar op hun gemak, wisselen informatie uit en helpen elkaar. De zelforganisaties zijn voor hun achterban een schakel tussen de welzijnsinstellingen of de deelgemeente. Hierdoor kunnen ze een belangrijke rol spelen bij de aanpak van maatschappelijke problemen.

De deelgemeente waardeert en erkent het belang van de zelforganisaties maar vindt dat de rol van de zelforganisaties veranderd moet worden. In de nota Sociale Integratie van eind 2003 wordt hierop gewezen. De zelforganisaties moeten in de toekomst geen apart migrantenbeleid voeren maar moeten voor alle bewoners van Delfshaven problemen oplossen of verminderen en kansen scheppen. Subsidies aan migrantenorganisaties moeten alleen worden verstrekt als het gaat om activiteiten die tot doel hebben achterstanden te reduceren, integratie/ emancipatie te bevorderen en/of gericht te zijn op educatie.

Het beleid van de deelgemeente is om de zelforganisaties en welzijnsinstellingen beter te laten samenwerken en dat de zelforganisaties onderling meer hun beleid op elkaar gaan afstemmen. Dit moet leiden tot een betere afstemming van vraag en aanbod van de welzijnsactiviteiten in Delfshaven. De deelgemeente probeert dit te bereiken door middel van het toepassen van extra subsidievoorwaarden. Een voorbeeld hiervan is dat de zelforganisaties zich meer moeten inzetten bij het samenbrengen van groepen met verschillende etnische achtergronden en dit eventueel gekoppeld aan specifieke projecten. Aan de gesubsidieerde projecten moeten alleen zelforganisaties deelnemen die zich onderscheiden op het gebied van interculturalisatie.

Door deze eisen vinden de zelforganisaties dat ze niet als volwaardig worden gezien door de deelgemeente of de welzijnsinstellingen. Hierdoor kunnen zij in de toekomst bepaalde activiteiten niet meer tot stand brengen. Om in de toekomst gebruik te mogen maken van de gemeentelijke subsidies zijn de zelforganisaties verplicht nieuwe activiteiten te ontwikkelen en samenwerkingsverbanden aan te gaan met andere organisaties.

5.5 Delmatur

In de deelgemeente Delfshaven zijn er tientallen zelforganisaties actief. De meeste van deze organisaties zijn volgens de westerse begrippen niet professioneel te noemen. Door onenigheden onder de bestuursleden splitsen de organisaties vaak in weer kleinere organisaties. Deze organisaties worden gekenmerkt door hun korte levensduur of instabiliteit. Het is daarom voor een andere organisatie niet eenvoudig om duurzame relaties met hen aan te gaan.

Eén van de organisaties die door de lokale overheid, de instellingen in Delfshaven en andere organisaties wel als professioneel wordt beschreven is Delmatur. Stichting Delmatur is in 2000 opgericht en het staat voor Delfshavense Marokkanen en Turken. De stichting is door vertegenwoordigers van vier Marokkaanse organisaties en vier Turkse organisaties. De acht deelnemende zelforganisaties zijn:

- Vereniging Abou Rakrak
- MCCM-Turkse Werkgroep
- Turkse Culturele Stichting Mevlana Moskee
- Stichting Toekomst Marokkaanse ouderen
- Jongerenvereniging Ettaouhid
- Mimar Sinan
- Turks Cultureel Centrum Rotterdam
- MCCM-Marokkaanse werkgroep

Onder deze acht organisaties bevinden zich enkele zelforganisaties die door de deelgemeente als vooraanstaande zelforganisaties gezien worden. Deze acht organisaties besloten samen te gaan werken om het spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten van Marokkaanse en Turkse jongeren aan te pakken. Want als geen ander leven Marokkaanse en Turkse jongeren tussen twee culturen. Daardoor worden ze min of meer uitgenodigd van beide culturen datgene mee te nemen wat hen het beste uitkomt. Dit doen ze door de thuissituatie af te schermen van de buitenwereld en omgekeerd. De jongeren creëren daarmee als het ware hun eigen cultuur en zelfs hun eigen taal, die voor de meeste volwassen vaak onbegrijpelijk is. Deze eigen cultuur kan leiden tot grote generatieconflicten, zowel thuis als op school en de buurt.

De stichting beoogt in eerste instantie het voorkomen en terugdringen van spijbelgedrag en het voortijdig schoolverlaten van Marokkaanse en Turkse leerlingen in het voortgezet onderwijs. Daarnaast willen zij de volgende thema's verder ontwikkelen:

- Het vergroten van de ouderbetrokkenheid door middel van het organiseren van voorlichtingsbijeenkomsten voor Turkse en Marokkaanse ouders over het onderwijssysteem.
- Het vergroten van de ouderbetrokkenheid door het geven van opvoedingsvoorlichting.
- Het ontwikkelen van de bewustwording van het thema "veiligheid en het onderwijs"
- Het onderhouden van contacten met leerlingen die zich buiten schooltijden in de buitenruimte ophouden.

Om de activiteiten uit te voeren werkt Delmatur met negen vertrouwenspersonen. Deze vertrouwenspersonen zijn aangesteld op basis van de regeling ID-banen. Alle medewerkers zijn van Turkse of Marokkaanse afkomst en spreken Turks, Arabisch en/of Berbers. Zij geven voorlichting en begeleiden leerlingen. Het geven van voorlichting gebeurt zowel op formele als informele basis.

Naast dat er bijeenkomsten worden gehouden spreken zij ook jongeren en volwassenen op straat of in de moskee aan. Het doel is om de jongeren bij activiteiten van de buurt te betrekken en te begeleiden zodat deze jongeren niet betrokken raken met criminaliteit en drugsgebruik.

De relatie met de GKH bestaat sinds begin 2002. Twee vertrouwenspersonen (één Marokkaanse en één Turkse) gingen lichte zorgleerlingen individueel begeleiden. De vertrouwenspersonen zouden 20 uur per week werkzaam zijn voor de school. Er waren voor de school geen kosten aan verbonden aan de samenwerking. In het begin werden de vertrouwenspersonen begeleid door de instellingen stichting Disck en Delphi opbouwwerk. DISCK is de welzijnsinstelling in de Deelgemeente Delfshaven. DISCK wil de bewoners binnen de Deelgemeente Delfshaven optimaal kansen bieden zodat de bewoners zich sociaal, cultureel en individueel verder kunnen ontwikkelen. Momenteel worden er meer dan 160 leerlingen op diverse scholen op jaarbasis begeleid. Om dit goed te blijven organiseren is sinds 2002 met financiële bijdragen van Delphi, Disck en de Deelgemeente Delfshaven, een fulltime projectleider aangesteld.

De relatie tussen Delmatur en de GKH is uitstekend te noemen. Dit niet alleen doordat de meeste leerlingen die begeleid worden van de GKH zijn maar vooral door de steun die aan de beginfase door de GKH gegeven is. Er vinden regelmatig informele en formele gesprekken plaats tussen mensen van de GKH en de projectleider van Delmatur. De deelgemeente ziet Delmatur als een voorbeeldfunctie voor de andere zelforganisaties. In de nota *sociale integratie* van de deelgemeente wordt Delmatur hierin expliciet genoemd. Om de positie te verstevigen is de projectleider op zoek naar nieuwe mogelijkheden. Cultuur overstijgende projecten moeten in de toekomst een belangrijke plaats gaan in nemen. Het is de enige organisatie die zich niet uitsluitend op één leeftijdsgroep richt en intergenerationele activiteiten onderneemt.

Delmatur kan een belanghebbende actor worden bij intergenerationele projecten in Delfshaven. Met hun achterban, inzicht in de leefsituaties van de mensen, de relaties met zelforganisatie, de relaties met scholen, de relaties met welzijnsinstellingen en de relatie met de deelgemeente kan het een duidelijke spilfunctie hebben.

5.6 Mekân

Mekân is een project gericht op ouderen vooral Turkse en Marokkaanse ouderen. Vijf jaar geleden is het Mekân project gestart uit een initiatief van stichting Pluspunt en stichting Stimulans. Pluspunt is een ondersteuningsinstituut voor ouderen en ouderenorganisaties en Stimulans is een organisatie die zich bezig houdt met migrantenwerk. Aanleiding van het initiatief was dat vele Turkse en Marokkaanse ouderen zich in de marge van de Nederlandse samenleving bevinden terwijl zij relatief gezien een grote groep vertegenwoordigen in de oude wijken van de grote steden. Deze ouderen maken daarnaast nauwelijks gebruik van de reguliere voorzieningen die er zijn. Mekân probeert met een tweeledige doelstelling hierop in te spelen. Enerzijds moet het een informatie- en adviescentrum zijn op het gebied, maatschappelijke dienstverlening, voorlichting gezondheid, welzijn, wonen en financiën. En anderzijds moet Mekân een ontmoetingsruimte voor allochtone ouderen zijn, waar ze zich thuis kunnen voelen.

Daarmee is Mekân ook een vindplaats voor zorg- en welzijnsorganisaties die vraaggericht willen werken. De organisaties kunnen daar hun informatie, voorlichting en spreekuren houden voor de ouderen. Daarmee bereikt het project een win-winsituatie: de ouderen hebben er baat bij en de organisaties bereiken hun doelgroep.

Mekân maakt geen onderdeel uit van het bestaande netwerk van de GKH. Deze zelforganisatie wordt wel door de deelgemeente beschreven als één van de vooraanstaande zelforganisaties van de deelgemeente. Mekân is niet gevestigd in de wijk Bospolder maar in de wijk Nieuwe Westen. Veel leerlingen van de GKH komen uit de wijk en deze bevindt zich op geringe afstand van de GKH. Omdat deze actor zich richt op volwassenen boven de 45 hebben ze geen ervaringen met intergenerationele projecten. Zij beschikken wel over een accommodatie die geschikt is voor intergenerationele activiteiten. Daarnaast bestaat uit een team van 15 vaste krachten. De meeste medewerkers worden betaald door Sociale Zaken. Mede door het grote personeelsbestand ontwikkelen ze diverse activiteiten zoals kookles en zwemles. Op het gebied van educatie vinden de volgende projecten plaats, inburgering, computerlessen, taallessen en muzieklessen.

Door hun activiteiten komen ze veel in contact met de bewoners. Ongeveer 4700 mensen hebben contact gehad met de zelforganisatie. Hierdoor kunnen ze als een belangrijke tussenpersoon fungeren voor diverse actoren. Mekân is nog steeds een project hierdoor moeten ze aan de diverse geldschieters zoals de deelgemeente kunnen verantwoorden wat ze gedaan hebben. Met hun grote personeelsbestand zal Mekân opzoek blijven moeten gaan naar nieuwe activiteiten. Mede door het nieuwe lokaal gemeentelijke beleid over zelforganisaties is Mekân verplicht samenwerkingsverbanden aan te gaan met andere organisaties. Hierdoor kunnen ze als belanghebbenden gezien worden bij nieuwe projecten in de wijk en door hun kapitaal (kennis, menskracht en contacten) kan het als relevante actor worden beschouwd. Doordat hun bestaan in de toekomst niet volledig is gegarandeerd zijn ze behoorlijk eenzijdig afhankelijk van hun netwerk.

5.7 Delphi Opbouwwerk

Delphi Opbouwwerk is in 1996 opgericht als zelfstandige organisatie voor opbouwwerk in de deelgemeente Delfshaven. De opbouwwerkers hebben hun werkplek bij de zes bewonersorganisatie in de deelgemeente. Op elke locatie is er een coördinator opbouwwerker en een groep van ongeveer 5 basisopbouwwerkers. Op administratief en organisatorisch gebied worden zij ondersteund door administratieve krachten die er ook voor zorgen dat actieve bewoners dagelijks ondersteuning krijgen bij het runnen van de bewonersorganisatie.

De opbouwwerkers worden gezien als bruggenbouwers. Zij slaan bruggen tussen de bewoners onderling, maatschappelijke organisaties en de overheid om gezamenlijke creatieve oplossingen te bedenken. Centraal staat het verbeteren van de kwaliteit van samen leven en samen werken. Enkele belangrijke taken van de opbouwwerkers zijn:

- bevorderen dat bewoners actief worden voor hun buurt
- verschillende groepen met elkaar in contact brengen
- signaleren en onderzoeken van problemen in de wijk
- bedenken en ontwikkelen van oplossingen voor de problemen
- onderhouden van contacten met andere organisaties
- uitwisselen van informatie.

In het kader van OnderwijsKansenZone (OKZ) is er in de wijk Bospolder-Tussendijken ook een onderwijsopbouwwerker. De onderwijsopbouwwerker moet samen ouders, scholen en andere partijen het sociaal-pedagogische klimaat in de wijk verbeteren. Door gebrek aan uren richt de opbouwwerker zich alleen op het primair onderwijs. Terwijl bij het opzet van de OKZ de bedoeling was dat ook de VO scholen betrokken zouden zijn. De directeur van de GKH participeert toch in het wijkoverleg met de directie van de acht basisscholen in de wijk.

Ondanks dat verschillende groepen met elkaar in contact brengen één van de taken van de opbouwwerker is, zijn er geen intergenerationele projecten opgezet. Wel is Delphi nauw betrokken geweest bij de oprichting en professionalisering van Delmatur. De opbouwwerkers hebben door de diverse projecten ervaring met verschillende leeftijdsgroepen. De projecten van Delphi kunnen gericht zijn op:

- specifieke bevolkingsgroepen (bijv. kinderen, jongeren, moeders, migranten, ouderen)
- specifieke thema's (bijv. armoedebestrijding, sociale integratie)
- specifieke wijken/gebieden (bijv. Parklane)
- het ontwikkelen van nieuwe methodieken (innovatie).

Door al deze projecten hebben de opbouwwerkers nauwe banden met allerlei organisaties en burgers. Maar de contacten met de GKH zijn toch oppervlakkig te noemen. Volgens één van de opbouwwerkers is de GKH wel in de wijk maar de school is niet in de wijk. Dit geldt niet alleen voor de GKH maar ook voor de meeste scholen in de wijk.

Delphi is door de zijn nauwe relaties met de deelgemeente, bewoners en andere organisaties zoals bewonersorganisatie één van de belangrijkste actoren bij intergenerationele projecten in de deelgemeente. Naast de professionele mensen in dienst hebben ze ook veel ervaring met het werken met projecten waarbij diverse partijen betrokken zijn. Door hun kennis en hun netwerk kan Delphi als een actor met realisatiemacht gezien worden. Vooral als de intergenerationele activiteiten omgezet moeten worden naar samenhangend en duurzaam intergenerationeel beleid.

5.8 De deelgemeente

Rotterdam is opgesplitst in 11 deelgemeenten. Een deelgemeente verleent allerlei diensten aan de inwoners van de deelgemeente. De bewoners kunnen bij de deelgemeente terecht voor burgerzaken en het aanvragen van diverse documenten (paspoorten, rijbewijzen of diverse uittreksels). Naast deze administratieve taak heeft de deelgemeente ook belangrijke bestuurlijke taken op het terrein van economie, werkgelegenheid en veiligheid en leefbaarheid. Omdat de besturen van de deelgemeente dichter bij de mensen staan dan de gemeente, zijn veiligheid en leefbaarheid de belangrijkste thema's.

De leefbaarheid van de deelgemeente verbeteren staat bij het thema sociale integratie centraal. Eind 2000 is in de deelgemeente Delfshaven de eerste nota opgesteld met als titel *Het sociale integratieproces* gepresenteerd. In deze nota werd de strategische visie van de deelgemeente verwoord. Deze nota stond de diversiteit bij elke beleidsveld centraal. Aan de portefeuillehouder sociale integratie van de sector welzijn werd daarna de opdracht gegeven om een nota op te stellen met als doel om te bepalen welke bijdrage aan sociale integratie geleverd moet worden.

December 2003 is de nota *het sociale integratieproces in een kleurrijke deelgemeente* opgesteld. De nota moet de deelgemeente helpen mede richting te geven aan vijf levenssferen (veiligheid en leefbaarheid, weten, wonen, werken en welzijn).

De hoofddoelstelling van het sociale integratie beleid is iedereen zowel individu als groep volwaardig lid te laten zijn van de Delfhavense samenleving. Om dit te bereiken is de hoofddoelstelling geconcretiseerd in vier subdoelen met daarbij de gewenste maatschappelijke effecten:

1. Het wegwerken van achterstanden op gebied van kennis, werk en inkomen en huisvesting. Hiermee wordt getracht om versneld de opgelopen achterstanden in te lopen.
2. Het terugdringen van de hoge verhuismobiliteit waardoor de verhuismobiliteit naar het stedelijke gemiddelde groeit.
3. Het tot stand brengen van meer en stabielere sociale verbanden waardoor tussen de bewoners meer verschillende contacten met respect plaats gaan vinden.
4. Het bewerkstelligen dat de gesubsidieerde instellingen en opdrachtnemers rekening houden met de diversiteit van culturen in Delfshaven waardoor zo veel mogelijke allochtone en autochtone groepen gebruik gaan maken van de aangeboden diensten.

Levenssfeer welzijn

Eén van de levenssferen waar de deelgemeente zich op richt is welzijn. De deelgemeente richt zich hierbij op het vergroten van de sociale cohesie. De rol die de deelgemeente hierin speelt is die van geldverstrekker. Door het verstrekken van subsidies ondersteunt de deelgemeente een scala aan activiteiten en projecten. Deze activiteiten variëren van karakter maar de belangrijkste zijn: voorschoolse educatie, ouderbetrokkenheid, probleemjongeren, onveiligheid en overlast, communicatie en contact van instellingen met de burgers, maatschappelijke participatie van de inwoners, en de positie van zelforganisatie.

De relatie tussen de GKH en de deelgemeente is zakelijk te noemen. Dit komt omdat de betekenis van de deelgemeente voor de school relatief laag is. De contacten tussen de school en de overheid vinden op gemeentelijk niveau plaats met de organisatie Dienst stedelijk onderwijs. De deelgemeenten hebben niet de taak om VO-scholen aan te sturen. Zij kunnen alleen invloed uitoefenen op de basisscholen. Diverse malen is er door de deelgemeente getracht om het onderwijs beleid te verbreden door zich te richten op VO-scholen. Dit is nog niet gelukt de hoofdoorzaak is dat er geen budget hiervoor vrij gemaakt kan worden.

De relatie met de deelgemeente kan wel versterkt worden als de school zich gaat richten op welzijnsactiviteiten. Deze activiteiten worden meer op deelgemeente niveau gestimuleerd dan op gemeentelijk niveau. Intergenerationele projecten vallen onder welzijn. Deze projecten hebben invloed op twee van de boven genoemde subdoelen, het tot stand brengen van meer en stabielere sociale verbanden en het bewerkstelligen dat de gesubsidieerde instellingen en opdrachtnemers rekening houden met de diversiteit van culturen.

De organisaties die betrokken zijn bij intergenerationeel beleid zijn meestal ook afhankelijk van de middelen die beschikbaar worden gesteld door de lokale overheid. Meestal gaat dit om financiële ondersteuning. Het is raadzaam om te onderzoeken of intergenerationeel beleid binnen één van de twee bovengenoemde subdoelen ingebed kan worden. Startend intergenerationeel initiatief moet zich eerst bewijzen voordat de structurele financiering geregeld kan worden.

De deelgemeente kan ook een rol spelen om het initiatief te promoten bij de verschillende partijen. Door hun netwerk kunnen ze een adviserende rol spelen over welke organisaties mee kunnen doen. De ouderenorganisatie Mekân is hier een voorbeeld van. Door intern overleg bij de deelgemeente kunnen de relaties met de andere sectoren verbeterd worden.

Dit kan in directe maar ook in indirecte vorm door de tussenkomst van een andere organisatie of persoon. Voor de GKH zou dit bijvoorbeeld kunnen betekenen dat de school ondersteuning gaat krijgen van de onderwijsopbouwwerker.

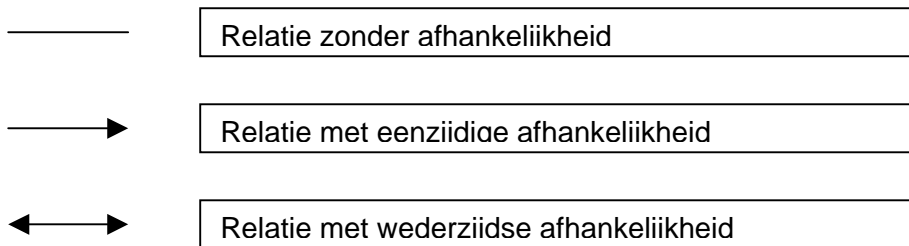
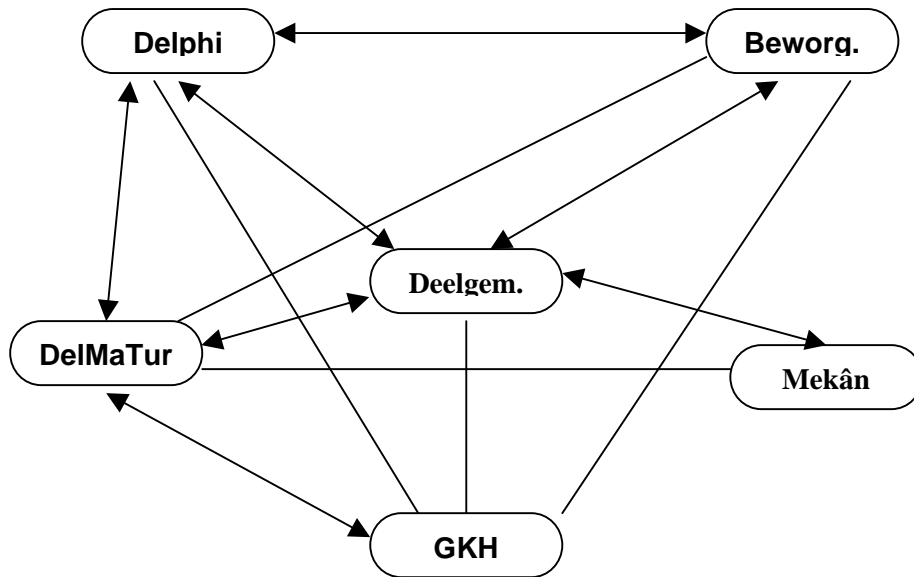
Door dit alles is de deelgemeente in bezit van de hindermacht. Enkele kleine initiatieven van diverse organisaties zouden misschien nog haalbaar zijn maar het is onmogelijk voor de samenwerkende partijen een samenhangend en duurzaam intergenerationeel beleid op te zetten zonder ondersteuning van de deelgemeente. Naast dat de deelgemeente hindermacht bezit is zij ook een belanghebbende. In de nota's over sociale integratie staan geen projecten beschreven die gestart kunnen worden. Om deze nota's een invulling te geven zijn de beleidsmakers van de deelgemeente afhankelijk van de initiatieven die genomen worden door de burgers of organisaties. Om de sociale cohesie in Delfshaven te verbeteren is de sector sociale integratie ontstaan. Deze sector blijft een onderdeel van de sector welzijn maar de verrichte werkzaamheden moeten integraal overstijgend van aard zijn. In praktijk is er bij de deelgemeente wel de intentie om sector overstijgend te werken maar tot echte resultaten heeft het nog niet geleid.

Daarom wordt door de portefeuillehouder sociale integratie aan de instellingen en organisaties opgeroepen samenwerkingsverbanden te bedenken om het rendement te vergroten. Dit alles om de sociale cohesie in de wijken te doen verbeteren. Door deze samenwerkingsverbanden kan verkokering tussen welzijn en onderwijs doorbroken worden.

5.9 Het netwerk

De betrokken personen van de actoren waren allemaal enthousiast. Tijdens de gesprekken waren de personen open en dachten mee over de mogelijkheden van intergenerationele projecten. De meeste organisaties hebben wel al activiteiten voor jongeren en volwassenen maar er zijn geen gezamenlijke activiteiten ontwikkeld voor jongeren en volwassenen. Delmatur is de enige organisatie die het woord intergenerationeel genoemd heeft in één van zijn beleidsstukken. Deze organisatie stond ook centraal bij de meeste actoren als het ging om contact met de burgers in de buurt. Ondanks de vele zelforganisaties in Delfshaven is Delmatur één van de weinige zelforganisaties die voldoet aan de eisen van de deelgemeente. Daarnaast wordt ze ook gewaardeerd ivm haar stabiele maar toch groeiende organisatie. Ondanks dat Delmatur veel relaties heeft met andere organisaties kan de deelgemeente gezien worden als het centrale punt van het netwerk. Dit komt omdat de meeste organisaties afhankelijk zijn van de financiële middelen van de deelgemeente. Hieronder wordt de relaties van de zes betrokken partijen weergegeven met daarbij de afhankelijkheden van elkaar.

De relaties

Uit het bovenstaande schema is duidelijk te zien dat de deelgemeente en de Delmatur de meeste relaties hebben. Verder valt het op dat de GKH als buurtschool weinig afhankelijke relaties met de andere partijen heeft.

5.10 Samenvatting

Per buurt en doelstellingen kunnen de samenwerkingspartners verschillen. Doorgaans kunnen de deelnemende organisaties verdeeld worden in drie partijen. De drie partijen zijn de lokale overheid, instellingen en organisaties. De organisaties kunnen in de deelgemeente Delfshaven verder gesplitst worden in buurtorganisaties en zelforganisaties. Zelforganisaties komen veel voor in Delfshaven. Dit komt mede doordat in deze dichtbevolkte deelgemeente een 2/3 deel van de inwoners van allochtone afkomst is. De veiligheid in de deelgemeente is een probleem, al laat de veiligheidsindex de laatste twee jaren een verbetering zien.

Om intergenerationele projecten te kunnen uitvoeren werden de volgende 5 actoren benaderd:

- Bewonersorganisatie 'Bospolder-Tussendijken'
- Ouderenorganisatie 'Mekan'
- Stichting Delmatur
- Beleidsmedewerker 'Welzijn' van de deelgemeente
- Delphi Opbouwwerk

Delmatur bleek de enige partij te zijn, die al ervaring had met intergenerationele activiteiten. Al de bovenstaande actoren zijn op één of andere manier afhankelijk van elkaar. De deelgemeente speelt hierbij een sleutelrolfiguur. Dit komt omdat de meeste organisaties afhankelijk zijn van de financiële middelen van de deelgemeente. Op het uitvoerende niveau is Delphi Opbouwwerk één van de belangrijkste partijen. Verder is ieder actor van één of meerdere partijen afhankelijk.

6. De intergenerationale projectvoorstellen

Uit de bestaande intergenerationale activiteiten is gebleken dat de school open staat voor extra activiteiten. Dit komt omdat deze projecten een duidelijke meerwaarde leveren. Niet alleen de school profiteert van deze activiteiten maar vooral de leerlingen. De sociale competenties van de leerlingen nemen door deze buitenschoolse projecten toe. De jongeren leren onder andere samen te werken met medeleerlingen, omgaan met volwassenen en verbreden hun belevingswereld. Daarom wil de GKH deze projecten verduurzamen. Om dit gedaan te krijgen moet de GKH samenwerkingsverbanden aangaan met externe organisaties.

Om er voor te zorgen dat deze organisaties enthousiast worden over intergenerationale projecten en dat ze bereid worden om samen te werken is het noodzakelijk om theoretische plannen om te zetten in praktisch uitvoerbare intergenerationale projecten. Deze projecten moeten uiteraard door de school ook gedragen kunnen worden. Een intergenerationale initiatief in het onderwijs dat 'klein' begint lijkt meer kans van slagen te hebben dan een groots opgezet project. De droom achter het initiatief mag omvangrijk zijn, maar door van het begin af haalbare doelstelling te formuleren komt de realisatie van intergenerationale activiteiten eerder tot stand. Wordt de eerste doelstelling gehaald, dan kan dat een sneeuwbaaleffect te weeg brengen waardoor de reikwijdte van het initiatief langzaam vergroot kan worden.

6.1 Het trappenmodel

De suggesties die gedaan zullen worden naar de andere organisaties zullen dicht bij de intergenerationale activiteiten staan die al op de GKH bestaan. De voordelen hiervan zijn, dat de school nodige ervaring heeft opgedaan en dat de uitvoering van de projecten relatief eenvoudig te realiseren is. Deze voorstellen van de intergenerationale projecten kunnen gekoppeld worden aan drie variaties:

1. Elkaar ontmoeten

Hier gaat het om activiteiten die gericht zijn op het in contact te brengen van groepen van uiteenlopende leeftijd. Deze groepen hebben zelf weinig contact met elkaar. Het is vaak een eenmalige gebeurtenis en vaak gericht op kennismaking tussen groepen. Individuele kennismaking hoeft geen uitgangspunt te zijn. Deze soorten activiteiten zijn vooral gericht op ontspanning. De ad-hoc ICT-activiteiten zijn hier een voorbeeld van.

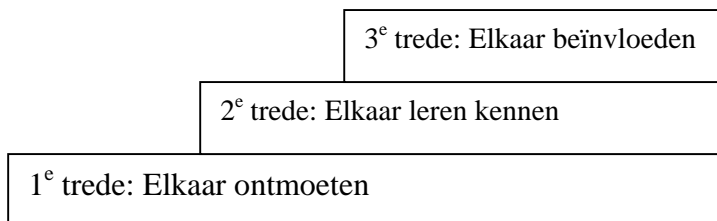
2. Elkaar leren kennen

Bij elkaar leren kennen gaat het om kennismaken tussen individuen van verschillende leeftijden. Bij deze kennismaking kunnen vaardigheden of kennis worden uitgewisseld. Kenmerk is de korte frequentie van kennismaking. De individuen hebben tegenover elkaar geen verantwoordelijkheid. Een voorbeeld hiervan is de stage.

Elkaar beïnvloeden

Hierbij gaat het om activiteiten gericht op het bieden van hulp en steun aan iemand van een andere gebruikersgroep. Een dergelijke activiteit heeft als kenmerk een lange looptijd. Er is vaak geen afgesproken eindpunt en er is sprake van verantwoordelijkheid voor elkaar. Voorbeelden hiervan zijn de begeleiding van jongeren door Delmatur en de moedermiddagen op de GKH.

Het trappenmodel

Deze drie variaties kunnen gezien worden als een trappenmodel met een oplopende intensiteit. Per trede neemt het onderlinge contact toe. Het contact is eerst eenmalig en oppervlakkig en verdiept zich vervolgens. Het wordt persoonlijker en mogelijk duurzamer. Soms wordt bij intergenerationele activiteiten alleen aan de hoogste trap gedacht het *elkaar beïnvloeden*. Dit kan leiden dat er door de organisaties te hoge doelen worden gesteld. Het is daarom noodzakelijk dat de eerste trap herhaald wordt in verschillende vormen. Dit zorgt voor steeds nieuwe mensen die interesse hebben voor activiteiten hogerop in het trappenmodel. Daarom is het bijna noodzakelijk dat regelmatig ontmoetingsactiviteiten worden georganiseerd gespreid over het jaar.

Als de eerste stap *elkaar ontmoeten* plaats heeft gevonden dan is de volgende stap naar de volgende treden *elkaar leren kennen* en *elkaar beïnvloeden* eenvoudiger te zetten. Naarmate men de trap opgaat zullen steeds minder mensen betrokken worden. Daarom is het noodzakelijk om iedereen de ruimte te geven of ze wel een tree hoger willen. Want er zullen mensen zijn die zich thuis voelen in de eigen groep en de andere groepen alleen maar af en toe willen ontmoeten. Verder zal er een aantal mensen zijn die de begintrede *elkaar ontmoeten* willen overslaan en gelijk met de trede *elkaar kennen* willen starten. Dit terwijl de meesten pas via de ontmoeting verleid zullen worden om elkaar te leren kennen.

Hieronder staan suggesties van intergenerationele projecten die tijdens een gesprek met potentiële mede ontwikkelaars van deze activiteiten gedaan kunnen worden. Het is zeker niet de bedoeling dat bij deze bijeenkomsten geen andere voorstellen aan bod kunnen komen. Het is juist wel belangrijk om open te staan voor andere voorstellen.

6.2 W² (West-Wizkids)

De ICT-leerlingen gaan een ICT-dienstenbedrijf W² (uit te spreken als we too en bestaat uit twee W's van west en wizkids) starten. De school sluit samen met andere organisaties zoals een ouderenvereniging of een bewonersvereniging een overeenkomst af. In deze overeenkomst komt te staan dat de leerlingen van de GKH als helpdesk kunnen fungeren voor de leden van deze organisaties. De leerlingen gaan met zijn tweeën op stap. In het begin of afhankelijk van de aard van het probleem kan een begeleider van school of de organisatie meegaan. Daarnaast zullen er jaarlijks diverse computercursussen georganiseerd worden door de leerlingen met hulp van de docenten.

De activiteiten worden beoordeeld en zullen een onderdeel zijn van het eindcijfer voor het vak ICT. Een andere mogelijkheid kan zijn dat leerlingen bij elke klusje voor volwassenen punten ontvangen die zij kunnen inruilen in het buurthuis. Bij voldoende punten kunnen de jongeren gratis deelnemen aan buurtactiviteiten. Het is niet bedoeling dat vriendschappelijke relaties uit de contacten groeien. Volgens het trappenmodel vinden deze activiteiten plaats op de eerste trede *Elkaar* ontmoeten.

De voordelen voor de buurtbewoners is dat zij de school binnen komen of de school op een andere manier gaan zien. De vooroordelen over jongeren kunnen hierdoor verdwijnen en verder zien ze hoe het moderne onderwijs georganiseerd is. De leerlingen ontwikkelen hun sociale vaardigheden en oefenen ze in het overdragen van kennis.

Verder ontdekken ze dat volwassenen en hier in het geval ouderen ook meegaan met de tijd. Het project is ook positieve PR voor de school. De buurtbewoners gaan de school als iets positiefs in hun buurt zien. De kennissen en familieleden van mogelijke toekomstige leerlingen zouden de jongeren kunnen adviseren om voor de GKH te kiezen. Hierdoor kan de GKH steeds meer een buurt school worden.

Twee gelijksoortige voorbeelden uit de praktijk zijn *Het Karweiteam* in Amsterdam en *Het computerproject* in Breda. Het project in Amsterdam was georganiseerd door stichting Welzijn en was niet een op school gerichte activiteit. De jongeren werden beloond door waardebonnen. Deze waardebonnen waren geldig in het buurthuis. Het project in Breda was wel georganiseerd door leerlingen en docenten. Alleen betrof het een middelbare school. De docenten waren zeer tevreden over het project. De leerlingen gingen naast "schoolse kennis" ook werken aan de sociale competenties. De leerlingen moesten beleefd zijn, 'u' zeggen, geduld hebben, hoe moet je iets uitleggen om te voor zorgen dat iemand het begrijpt.

6.3 Buurtverhalen

Met dit project probeert de school volwassenen in de school te halen. Deze volwassenen zouden op school diverse verhalen kunnen vertellen wat ze allemaal hebben meegemaakt in Delfshaven. Deze verhalen zouden aan de onderbouw leerlingen verteld worden. De verhalen zouden divers moeten zijn zoals een verhaal over de oorlog en welke rol het schoolgebouw heeft gespeeld en een verhaal over één van de eerste migranten in de jaren '60 die in Delfshaven kwamen wonen. Deze verhalen zouden op één of andere manier verwerkt worden zodat er een archief ontstaat over buurtverhalen.

Dit project gaat een stapje verder op het trappenmodel dan het W^2 project. Het beoogt een wat intensiever contact waarin mensen elkaar persoonlijk leren kennen. Op dit tweede niveau moeten stereotiepe beelden over leeftijdsgroepen doorbroken worden in individuele ervaringen. Tijdens het vertellen van de buurtverhalen vindt er een overdracht van kennis en cultuur van oud naar jong plaats. Het contact moet uitmonden in een duidelijk besef dat volwassenen iets te bieden hebben aan jongeren en dat ze van volwassenen iets kunnen leren. De jongeren horen verhalen die ze nog niet eerder gehoord hebben en krijgen hierdoor een andere kijk op de buurt en van de mensen in de buurt.

Er zijn diverse gelijksoortige projecten geweest één van de projecten was *Herinneringen van de buurt* in Utrecht. Turkse, Marokkaanse en Nederlandse ouderen wisselen hun herinneringen uit en bewerken ze tot verhalen. Deze verhalen werden verteld aan kinderen en jongeren op basisscholen, in buurtcentra en winkels. Het verschil tussen dit project en het mogelijke project op de GKH is, dat het initiatief in Utrecht in eerste instantie vanuit ouderen kwam.

Zij wilden met hun verhalen een betere aansluiting vinden met jongeren. De school was slechts een locatie waar jongeren aanwezig waren. De andere projecten waar volwassenen activiteiten ontplooiën op scholen zijn meestal basisscholen. Een van de voorbeelden is dat in Nederland diverse voorleesteam zijn. In praktijk worden VO-scholen niet of nauwelijks bij gelijksoortige projecten betrokken.

6.4 Vrijwilligerswerk

In dit project wordt getracht de snuffelstage in een vrijwilligersorganisatie uit te bouwen. De bedoeling is, dat de leerlingen uit de tweede klas de stagewerkzaamheden allemaal verrichten in vrijwilligersorganisaties in Delfshaven. Hierdoor leren de leerlingen beter hun buurt kennen. Naast welke problemen er allemaal zijn is het nog belangrijker voor de leerlingen om te weten welke organisaties er zijn waar je terecht kunt als je problemen hebt. Naast dat de leerlingen hiervan ooit gebruik gaan maken kunnen ze deze informatie ook doorspelen aan hun ouders. Dit kan een belangrijk neveneffect zijn, want het is bekend dat allochtonen in Delfshaven relatief gezien veel problemen hebben. Ondanks dat ze problemen hebben maken deze mensen weinig gebruik van de voorzieningen die aangeboden worden door de vrijwilligersorganisaties.

Naast dat de leerlingen de sociale competenties verbeteren komen de leerlingen in aanraking met het welzijnswerk. Momenteel werken weinig allochtonen in het welzijnswerk. Misschien kan het project bijdragen dat deze leerlingen enthousiaster worden voor het welzijnswerk. Dit project ligt tussen trede 1 en 2 van het trappenmodel. Als de leerling in contact komt met klanten van de vrijwilligersorganisaties zal het niet verder komen dan het eerste trede *Elkaar ontmoeten*. Met zijn begeleider op de stageplek zal het contact intenser zijn en dit vindt op het niveau van *Elkaar leren kennen* plaats.

De voordelen van het lopen van stages in het welzijnsgebied zijn bekend maar dit zijn allemaal beroepsgeoriënteerde stages. Er is geen informatie welke intergenerationele voordelen de snuffelstages hebben.

6.5 Keuzematrix

De drie variaties van het stappenmodel bepalen de intensiteit in het intergenerationeel contact. Deze intensiteit kan gekoppeld worden aan de drie intergenerationele doelgebieden die al eerder zijn beschreven, kwaliteiten, normen en ruimte. Er ontstaat een matrix met cellen.

Elkaar beïnvloeden	A3	B3	C3
↑ Elkaar leren kennen	A2	B2	C2
↑ Elkaar ontmoeten	A1	B1	C1
	Kwaliteiten Inzet van jong en oud stimuleren bij nieuwe vormen van onderlinge hulp en dienstverlening	Normen Jong en oud aanspreken op eigen verantwoordelijkheid betreft samenlevingsconflicten	Ruimte Jong en oud stimuleren tot gezamenlijke belangenbehartiging

In de kolommen van de matrix zijn de doelgebieden van intergenerationeel werken opgenomen: kwaliteiten, normen en ruimte. De rijen zijn de treden van het stappenmodel weergegeven: ontmoeten, leren kennen en elkaar beïnvloeden.

De activiteiten die door de GKH worden voorgesteld, vinden allemaal plaats in de eerste kolom. De activiteit West-Wizkids bevindt zich in de cel A1, activiteit Buurtverhalen in A2 en de activiteit vrijwilligerstage bevindt zich tussen de cellen A1 en A2. Het uitgangspunt hierachter is 'klein beginnen'. Nadat deze kleine projecten zijn uitgevoerd is de verwachting dat nieuwe samenwerkingspartners zich zullen aansluiten omdat zij ook voor hun doelgroep het belang gaan inzien. Langzaam kan van daaruit een intergenerationeel netwerk groeien, waarbij meerdere organisaties zich aansluiten. Per project kunnen de deelnemende actoren steeds variëren. In zo'n netwerk worden verschillende intergenerationele activiteiten op elkaar afgestemd en de ervaringen uitgewisseld.

Organisaties die een intergenerationeel initiatief willen beginnen, kunnen met behulp van deze matrix hun 'niche' in het totaal aan mogelijkheden kiezen. Daarnaast kan met de samenwerkende partijen een ontwerp voor een samenhangend en een duurzaam intergenerationeel beleid ontwikkeld worden. Deze organisaties kunnen op meerdere fronten tegelijk verschillende intergenerationele ambities waarmaken. Op deze manier kan een samenhangend pakket van intergenerationele activiteiten groeien, dat een antwoord vormt op gesignaleerde problemen als onveiligheid en anonimiteit. Het pakket sluit dan aan bij de wensen en mogelijkheden van verschillende generaties in deelgemeente Delfshaven.

6.6 De reacties van de actoren

Bewonersorganisatie

De voorzitter was enthousiast over alle 3 mogelijke projecten, *West-Wizkids*, *buurtverhalen en vrijwilligerswerk*. Maar de meeste interesse ging uit naar het project *buurtverhalen*. Dit kwam vooral omdat dit project gezien werd als een mogelijk voorloper voor een ander intergenerationeel project. De bewonersorganisatie zou graag 'lagerhuis' discussies willen organiseren in de wijk waar zowel jong als oud aan meedoen. Dit zou moeten leiden tot meer begrip voor elkaar, samenwerken aan buurtprogramma's, en meer inspraak hebben bij de lokale overheid. Hun eerste stap hierna toe zagen zij al mislukken in het project 'Ken je wijk'. De bewonersorganisatie hoopte hiermee een discussie los te krijgen bij de jongeren over hoe ze de toekomst zien voor hun wijk en of ze iets kunnen betekenen voor hun wijk. Het project mislukte doordat de organisatie moeite had om de jongeren te bereiken.

Door het organiseren van *buurtverhalen* zou het voor de bewonersorganisatie makkelijker worden om de jongeren te bereiken. Projecten als 'lagerhuis' vallen in de keuzematrix in de kolom ruimte op het niveau elkaar ontmoeten. Hier worden projecten ontwikkeld waar zowel jongeren als volwassenen inspraak hebben ter verbetering van de inrichting van de openbare ruimte. Dit terwijl de voorstellen van de GKH in de kolom kwaliteiten behoren. Projecten met het uitgangspunt ruimte zijn voor de GKH minder geschikt om mee te starten. Deze projecten hebben alleen kans van slagen als de lokale overheid de kartrekker is van dit initiatief. De inbreng van de kwaliteiten van de school zou slechts een kleine betekenis hebben net als het belang voor de school. Maar dit wil niet zeggen dat dit niet meegenomen moet worden in de volgende besprekingen. Tijdens de inventarisatie van de mogelijkheden moet iedereen openstaan voor alle haalbare en onhaalbare intergenerationele projecten.

Door projecten samen met de GKH te organiseren, kan de school een betere buurtfunctie krijgen. De school kan hierdoor toegankelijker worden voor de buurtbewoners. Voor de bewoners kan het duidelijker worden wat de mogelijkheden zijn van het digitaal trapveldje van de GKH. Verder hoopt de bewonersorganisatie door intergenerationele projecten meer inspraak te krijgen bij de lokale overheid.

Delmatur

Ook hier werd op de drie intergenerationele voorstellen positief gereageerd. Net als bij de bewonersorganisatie was Delmatur vooral geïnteresseerd in het project *buurtverhalen*. Dit project kan goed aansluiten bij de doelstelling om de ouderparticipatie te stimuleren. Momenteel wordt dit gedaan door de huisbezoeken en de moedermiddagen. Dit alles om de begeleiding van leerlingen te verbeteren door het optimaliseren van de gouden driehoek "school-Delmatur-ouders".

Het stimuleren van ouderparticipatie valt in de keuzematrix in de kolom normen op niveau elkaar leren kennen en elkaar beïnvloeden. Dit gaat een stap verder dan het project *Buurtverhalen* die in kolom kwaliteiten valt. Als bij het project de ouders worden gestimuleerd om verhalen te vertellen dan kan het project verdiept worden. De verhalen die dan verteld zullen worden kunnen een bepaalde thema krijgen. Jongeren en volwassenen leren elkaar kennen en zouden elkaar kunnen beïnvloeden over bepaalde gedragingen. Met dit project zal de inbreng van de school evenveel of misschien hoger zijn maar het belang voor de GKH zal wel groter worden.

Door nieuwe soorten projecten aan te gaan wordt het beleidsterrein van Delmatur verbreed. Er ontstaan projecten die niet alleen te maken hebben met hun oorspronkelijke doelgroep, mensen van Marokkaanse en Turkse afkomst. Hierdoor kunnen ze beter aan de eis van de deelgemeente voldoen. Aan gesubsidieerde projecten moeten alleen zelforganisaties deelnemen die cultuur overstijgend bezig zijn.

Mekân

Ondanks dat intergenerationele projecten niet beschreven staat als één van de doelstellingen van Mekân was de coördinator positief over de drie voorgestelde intergenerationele projecten. Bij het project *West-Wizkids* zouden de leerlingen cursussen en computerondersteuning kunnen geven aan de bezoekers van Mekân. Volgens de coördinator zou het opzetten van het project gezamenlijk kunnen gebeuren. Het voorbereiden van leerlingen door de GKH en het begeleiden van de leerlingen tijdens het project zou voor een groot gedeelte door de medewerkers van Mekân gedaan kunnen worden. De uitvoering van het project zou plaats kunnen vinden op de locatie van Mekân.

Het project *Buurtverhalen* kan een vervolg zijn van de praatgroep immigratie zoveel jaar geleden. Dit is een praatgroep van vooral Marokkaanse en Turkse mannen over wat ze allemaal hebben meegemaakt bij hun immigratie naar Nederland. Hieruit bleek dat deze mannen veel behoefte hadden om hun verhaal te vertellen.

Door mee te doen met nieuwe projecten kan Mekân verder haar netwerk uitbouwen en hierdoor bekender worden in Delfshaven.

Delphi

De mensen van Delphi waren in eerste instantie sceptisch over de rol van de GKH bij intergenerationele projecten en hun belang bij de deelname aan deze projecten. De terughoudendheid kwam vooral door de uitvoerbaarheid van intergenerationele projecten. Nadat de drie voorstellen van intergenerationele projecten besproken waren, werden de medewerkers geleidelijk positiever. De opbouwcoördinator was vooral enthousiast over het project *Buurtverhalen*. Op het voorstel van debatten tussen jongeren en volwassenen die gedaan werd door de onderwijsopbouwwerker reageerde de opbouwcoördinator negatief.

De reden was dat bij een debat uitgegaan wordt van een conflict tussen twee groepen. Bij een start van iets nieuws moet dit vermeden worden. Bij het project *Buurtverhalen* zijn er geen negatieve uitgangspunten voor jongeren en volwassenen. Het project is volgens de coördinator goed in te passen in het onderzoek over de sociale integratie in het verleden in Delfshaven. Sociale integratie is altijd een thema geweest in Delfshaven want de deelgemeente werd vaak als een tussenstap gezien. Door deze informatie kan er misschien oplossingen gevonden worden naar de huidige problemen rond sociale integratie.

Als het project opgestart zou worden dan was de opbouwcoördinator bereid tijd vrij te maken om de leerlingen te begeleiden. De leerlingen van de GKH zouden volwassenen moeten gaan enquêteren. De vragenlijst zou opgesteld worden door de opbouwcoördinator net als de verwerking van de enquête.

Door nieuwe samenwerkingverbanden aan te gaan, kan Delphi beter haar taken uitvoeren. Hierdoor hopen ze een meer sturende factor te worden bij de nieuwe projecten. En de onderwijsopbouwwerker zou hierdoor toch wat kunnen betekenen voor de GKH ondanks dat de GKH een VO-school is.

Deelgemeente

De deelgemeente zou niet direct betrokken zijn bij het opzetten, begeleiden en uitvoeren van de projecten. Maar doordat de deelgemeente diverse ondervraagde actoren financieel ondersteunt is het als opdrachtgever indirect betrokken.

Intergenerationeel beleid kan er voor zorgen dat bepaalde ideeën ook uitgevoerd kunnen worden. De beleidsmedewerker was vooral te spreken over het project *Vrijwilligerswerk*. De leerlingen zouden door het project in contact komen met de diverse vrijwilligersorganisaties in Delfshaven. De huidige vrijwilligersorganisaties hebben redelijk veel moeite om de allochtone volwassenen te bereiken ondanks dat deze groep juist veel ondersteuning op allerlei gebieden nodig heeft. Het project zou er voor kunnen zorgen dat ouders van de leerlingen of andere volwassenen door het project meer gebruik van de vrijwilligersorganisaties zouden gaan maken.

Door de samenwerking van de verschillende organisaties worden diverse beleidsterreinen van de deelgemeente betrokken zoals onderwijs en welzijn. Dit zou het proces van sector overstijgend werken in de deelgemeente bevorderen.

6.7 De invulling van de keuzematrix

De meeste partijen waren geïnteresseerd in de voorgestelde projecten. Tijdens de gesprekken gaven ze hun eigen visie hierop en/of kwamen de organisaties met nieuwe voorstellen. Hieronder worden al deze projecten schematisch vastgelegd in de keuzematrix.

Elkaar beïnvloeden		Buurtverhalen	
↑ Elkaar leren kennen	Buurtverhalen (GKH/Mekân) Vrijwilligerswerk	(Delmatur)	
↑ Elkaar ontmoeten	Stage(GKH/Deelgemeente) Buurtverhalen (Delphi-coördinator) West-Wizkids (GKH/Mekân)		Lagerhuis (bewonersorganisatie/ Delphi-onderwijsopbouw.)
	Kwaliteiten Inzet van jongeren en volwassenen stimuleren bij nieuwe vormen van onderlinge hulp en dienstverlening	Normen Jongeren en volwassenen aanspreken op eigen verantwoordelijkheid betreft samenlevingsconflicten	Ruimte Jongeren en volwassenen stimuleren tot gezamenlijke belangenbehartiging

Uit het bovenstaande schema komt duidelijk naar voren dat het project *Buurtverhalen* door de verschillende partijen als meest waardevolle project gezien wordt. Drie actoren reageerden positief op het project, op het project *Lagerhuis* werd door twee partijen positief gereageerd en op de projecten *Vrijwilligerswerk* en *West-Wizkids* werd door slechts één partij positief gereageerd. De invulling van elke project verschilt wel.

6.8 Samenvatting

Al de actoren waren enthousiast over de mogelijke intergenerationele projecten. Maar het was duidelijk dat het project *Buurtverhalen* door de verschillende partijen als meest waardevolle project gezien wordt. De invulling van het project verschilt wel dit komt doordat de actoren allemaal verschillende uitgangspunten hebben. De verschillen zijn goed waarneembaar in de ontwikkelde keuzematrix.

Keuzematrix

De drie intergenerationele doelgebieden die eerder zijn beschreven, kwaliteiten, normen en ruimte kunnen verder verdeeld worden in drie variaties van intensiteit. De drie variaties, *elkaar ontmoeten*, *elkaar leren kennen* en *elkaar beïnvloeden* kunnen gezien worden als een trappenmodel met een oplopende intensiteit. Per trede neemt het onderlinge contact toe en wordt het persoonlijker en mogelijk duurzamer.

Door een koppeling te maken tussen de drie intergenerationele doelen en het trappenmodel ontstaat er een matrix. Met behulp van deze matrix kan er een samenhangend en een duurzaam intergenerationeel beleid ontwikkeld worden. Ieder organisatie kan ook aangeven wat hun 'niche' in de matrix is.

7. Het opzetten van intergenerationele projecten

Uit het vorige hoofdstuk is gebleken dat de verschillende partijen verschillende benaderingen hebben. Niet elk project is even zinvol voor de samenwerkingpartners en de doelstelling is niet altijd dezelfde. Dit komt mede doordat de deelnemers niet verplicht gesteld kunnen worden om mee te doen aan een project en de precieze uitkomsten van een project bij aanvang van het project onbekend is. Ondanks dat er voorstellen zijn gemaakt van intergenerationele projecten is elk project er immers op gericht de – nog onbekende – vraag van jong en oud naar boven te krijgen. Maar centraal staat het ‘pedagogische gat’ en dit maatschappelijke probleem moet door intergenerationele contacten in de buurt gedicht worden. Deze projecten leveren niet alleen een wezenlijke bijdrage aan de kwaliteit van het onderwijs maar betekent ook een verrijking van het leven van volwassenen en een verbetering van het sociale klimaat in de buurt. Om aan de slag te gaan met een intergenerationeel participatieproject is er veel flexibiliteit en creativiteit nodig. De projectuitvoerders moeten immers gaande het project inspringen op ontdekte wensen en belangen. Dit alles wil niet zeggen dat bij intergenerationele projecten geen duidelijke projectopzet mogelijk is. Het is door zijn open karakter zelfs noodzakelijk. Bij het opzetten van een project kan gebruik gemaakt worden van diverse al ontwikkelde projectopzetten. Er is wel extra aandacht vereist bij het formuleren van een duidelijk haalbare doelstelling, het maken van een taakverdeling, en het evalueren van het project.

7.1 Duidelijk haalbare doelstelling

De keuzematrix heeft aangetoond dat de concrete doelstelling per intergenerationeel project verschilt. Een belangrijke vraag bij het formuleren van de doelstelling is welk belang van volwassene er volgens de initiatiefnemers mee gediend is. Intergenerationele activiteiten heeft niet alleen betrekking op jongeren maar ook op volwassenen. Daarom moet hun belang duidelijk omschreven worden. Ook de doelgroepen kunnen per project verschillen. De jongeren die mee doen kunnen 12 jarigen zijn, maar ook 18 jarigen. Niet elke werkwijze sluit aan bij de capaciteiten van de kinderen. De volwassenen verschillen ook sterk van leeftijd. Het kunnen middelbare moeders zijn maar ook eenzame bejaarden. Uit dit voorbeeld komt naar voren dat niet alleen een leeftijd een belangrijk verschil is maar ook andere criteria. Zo kan bewust gekozen worden voor volwassenen met een bepaalde leeftijd en met bepaalde eigenschappen. Belangrijk is dat de keuze voor een doelgroep onderbouwd wordt en dat de doelgroep zo duidelijk mogelijk wordt omschreven.

Natuurlijk moet de doelstelling van een intergenerationeel plan ook op haalbaarheid bekeken worden. Belangrijk hierbij is of de volwassenen belangstelling hebben voor het project of moet er eerst gewerkt worden aan het creëren van een draagvlak voor een nadere kennismaking. Binnen iedere organisatie moet er ook gekeken worden of het personeel voorbereid is op het werken met andere leeftijdsgroepen. Zijn de docenten voorbereid op de komst van volwassenen op de werkvloer en zijn zij in staat om de volwassenen te begeleiden. Deze begeleiding heeft niet alleen te maken met het vermogen van de personeelsleden maar ook met de beschikbare voorzieningen zoals geschikte ruimte en materiaal. En er moet ook de vraag gesteld worden of de docenten wel voldoende tijd voor vrij kunnen maken? Met de laatste vraag komt direct de volgende vraag naar boven hoe zit het met de financiering?

Binnen de GKH is er voldoende ruimte en middelen voor intergenerationele activiteiten. Door de cultuur binnen de GKH zijn de docenten bereid om mee te doen aan nieuwe projecten. De school staat open voor diverse activiteiten. Dit kan ook problemen leveren bij de uitvoering van intergenerationele projecten. Binnen de school staat het alleen overdragen van kennis niet meer centraal. Hierdoor vinden er diverse activiteiten plaats binnen de school, zoals preventieve zorg, conflictbemiddeling, brede school en coaching. Door al deze activiteiten en de groei van het aantal leerlingen is er bijna geen tijd meer voor nieuwe werkzaamheden. De docenten zullen wel hun medewerking verlenen en ruimte vrij willen maken in hun beschikbare lestijd maar zullen geen extra tijd hieraan gaan besteden.

De andere actoren die mee zouden willen doen, zullen in het begin een afwachtende houding aannemen. De trekkersrol zullen ze over laten aan de initiatiefnemer de GKH. De school moet zich wel realiseren dat startende intergenerationele initiatieven zich eerst moeten bewijzen voordat structurele financiering geregeld wordt. Hierdoor ontstaat wel het gevaar dat de kans van slagen op den duur wel klein wordt als dit voor de betrokken docenten een vorm van vrijwilligerswerk wordt. Om dit te voorkomen moet onderzocht worden of de werkzaamheden ondergebracht kunnen worden bij de brede school of dat er financiële ruimte hiervoor vrij gemaakt kan worden. De GKH moet in ieder geval gaan onderzoeken of het project mede gefinancierd kan worden. De school heeft twee potentiële financiers:

- de deelgemeente, omdat één van de hoofdtaken van de deelgemeente het bevorderen van de sociale integratie is, ondersteunt de deelgemeente projecten die de sociale integratie bevorderen. Projecten die een financiële bijdrage nodig hebben van minder dan 1000 euro kunnen door de portefeuillehouder Sociale Integratie zonder overleg verstrekt worden. Grotere projecten vallen onder de portefeuillehouder Welzijn. De beslissing over een mogelijke financiële bijdrage wordt genomen door het dagelijkse bestuur van de Deelgemeente.
- de Dienst Stedelijk Onderwijs (DSO), heeft financiële middelen gereserveerd voor projecten die te maken met als thema *De school als centrum van de buurt*. Om gebruikt te kunnen maken van deze middelen moet de school activiteiten ontwikkelen die de sociale cohesie in de buurt bevorderen. Het project 'Huisbezoek' wordt al door de DSO financieel ondersteund. Hierdoor bestaat de mogelijkheid dat intergenerationele projecten ook worden ondersteund.

De begroting van de kosten van een intergenerationeel project is mede afhankelijk van de personele invulling. De personele invulling kan per project anders ingevuld worden. Er kan gewerkt worden met 1 projectcoördinator die tevens ook gelijk de projectuitvoerder is of met een breed team van professionals. Uit de beelden van de videofilm "*Generaties aan zet*" blijkt dat het werken met één projectcoördinator bij het project "*Bosplein voor Jong en Oud*" (BoJo) in Zeist de projectorganisatie overzichtelijk houdt, de planning vergemakkelijkt en dat bij de afstemming tussen de leeftijdsgroepen weinig overleg vereist is. Het grote nadeel vormen de hoge eisen die aan de projectcoördinator worden gesteld. De coördinator moet niet alleen kennis hebben met de verschillende leeftijdsgroepen maar ook inzicht hebben in de buurtontwikkeling. Daarnaast was het voor de coördinator moeilijk om het project in te bedden in de reguliere werkzaamheden van de eigen organisatie en de continuïteit te waarborgen.

De videofilm "*Generaties aan zet*" laat zien dat jong en oud samen een bijdrage kunnen leveren aan de leefbaarheid van hun buurt. Naast het BoJo-project wordt ook het "*Lodewijk Napoleonplantsoen* project" (LNP) in Utrecht besproken. Beide projecten gaan over de sociale en ruimtelijke inrichting van de buurt. In tegenstelling tot het BoJo-project wordt de coördinatie van LNP-project door meerdere personen uitgevoerd.

Werken met een breed team van professionals zorgt, dat er voldoende deskundigheid aanwezig is en de kans dat het project wordt ingebed in de reguliere werkzaamheden van de eigen organisaties vergroot wordt. Wel was te zien dat het project minder overzichtelijker werd en hierdoor was een duidelijker planning en afstemming vereist dan vergeleken met het *BoJo*-project.

De kosten om het project te coördineren en te begeleiden zijn de grootste kostenposten. Bij de twee bovenstaande projecten uit de videofilm "*Generaties aan zet*" waren deze kosten meer dan de helft van de totale kosten. De totale kosten per project bedroegen gemiddeld 4.000,- euro. De overige kosten zijn te verdelen in de groepen, huur ruimte, materialen en uitvoeringskosten. Onder materiaal vallen onder meer kopieerkosten, papier, versnaperingen, technische apparatuur, schrijfgerei enzovoort.

Bij intergenerationele projecten die uitgevoerd worden door de school en de beschreven actoren zal bijna geen sprake zijn van kosten voor het gebruik van huur ruimte. Binnen de school kan er kosteloos gebruik gemaakt worden van de ruimte met daarbij horende middelen zoals computers. Om de kosten coördinatie en begeleidingskosten zo laag mogelijk te houden voor de GKH moet er gestreefd worden dat het project gedragen wordt door meerdere professionals. Totaal aantal uren voor coördinatie en begeleiding zullen niet dalen maar de kosten wel. De onderstaande tabel laat het aantal uren van coördinatie en begeleiding bij *BoJo*-project en *LNP*-project.

BoJo-project

Eén groepsleider

- Coördinatie 4 uur per week
- Projectuitvoering 16 uur per week

Lnp-project

Meerdere groepsbegeleiders

- Coördinatie 6 uur per week
- Ouderenwerk 5 uur per week
- Jongerenwerker 5 uur per week
- Opbouwwerker 5 uur per week

Uit de bovenstaande tabel valt af te lezen dat de uren voor coördinatie toe zullen nemen maar het aantal uren voor de uitvoering zal dalen als er gewerkt wordt met een breed team van professionals. Omdat elk intergenerationele project anders en andere partijen mee werken kan er niet gewerkt worden met een vaste urenverdeling. Maar door gebruik te maken van een netwerk met bestaande organisaties kunnen de uren en hierdoor de kosten verspreid worden waardoor een project eerder realiseerbaar wordt.

De actoren die benaderd zijn krijgen geen opbrengsten voor hen geleverde diensten. De meeste organisaties krijgen hun inkomsten van de lokale overheid. Met deze inkomsten maken deze organisaties een jaarplanning voor de besteedbare uren. Er vindt altijd een terugkoppeling plaats naar de deelgemeente over de planning. De lokale overheid heeft niet alleen een controlerende taak maar is ook de grootste opdrachtgever. Dit gebeurt vooral als intergenerationeel beleid erkend wordt als een middel om de sociale integratie te bevorderen.

Door het te erkennen wordt de deelgemeente ook een beleidsbepaler. Ze raakt betrokken bij de ontwikkeling van het samenhangend en duurzaam intergenerationeel beleid en bepaalt direct of indirect welke partijen mee kunnen doen met de projecten. Als financier kan ze ook op meerdere manieren betrokken raken met intergenerationeel beleid. De deelgemeente kan direct intergenerationele projecten financieel ondersteunen of door de zelforganisaties die betrokken zijn met deze projecten te belonen. Dit kan door middel van subsidies of aan instellingen en organisaties extra voorzieningen te geven om intergenerationele projecten te ontwikkelen en te implementeren.

7.2 Taakverdeling

Om bij het starten van het ontwikkelen een gedetailleerde verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden te maken is vrij moeilijk. Dit komt omdat er bij de deelnemende partijen geen ervaringen zijn met intergenerationele projecten. Mochten de partijen na verloop van tijd wel de benodigde ervaring op gedaan hebben dan blijft de kans klein om van te voren een gedetailleerde taakverdeling te maken. Dit komt omdat elk project verschillend is van doelstelling en de deelnemende actoren kunnen per project veranderen.

Wel kunnen er richtlijnen gegeven worden voor de deelnemende mensen van de diverse partijen. De deelnemers kunnen in 3 groepen verdeeld worden namelijk, de projectcoördinatoren, de professionele projectuitvoerders en de vrijwilligers.

De projectcoördinatoren

De kartrekker van intergenerationele projecten is in meeste gevallen ook de coördinator. Eén van de eerste opdrachten voor de coördinator is het samenstellen van een begeleidingsgroep. Dit zijn meestal de sleutelfiguren van de deelnemende partijen. Bij de benaderde partijen gaat het om de voorzitters van de organisaties, de opbouwcoördinatoren en de beleidsbepalers van de deelgemeente. De begeleidingsgroep moet het project begeleiden en adviseren op hoofdlijnen. In de beginfase zal de frequentie van de bijeenkomsten van de begeleidingsgroep hoger liggen dan wanneer het project eenmaal gestart is. Ook het aantal deelnemers zal in het begin hoger zijn. Een partij als de deelgemeente zal alleen bij de start aanwezig zijn, maar is geen actor die een rol speelt bij het begeleiden van het project.

De taken van de projectcoördinator en de begeleidingsgroep zullen niet anders zijn dan bij een netwerkproject waar meerdere organisaties bij betrokken zijn. Hieronder staan de meest voorkomende taken van de projectcoördinator en de leden van de begeleidingsgroep.

De projectcoördinator:

- geeft voorlichting aan de begeleidingsgroep, de professionele uitvoerders, de vrijwilligers, de eigen organisatie en aan de buurt
- ondersteunt zorgt voor zowel draagvlak binnen de organisatie als bij de deelnemende organisatie
- coacht de professionele uitvoerders en vrijwilligers
- bewaakt het voortgangsproces
- is voorzitter van de begeleidingsgroep.

De leden van de begeleidingsgroep:

- het verstrekken van informatie aan hun organisatie
- het bewaken van het voortgangsproces
- het geven van ondersteuning en advies aan de projectcoördinator, projectuitvoerder en vrijwilligers
- het zorgen dat het intergenerationele project verduurzaamd en samenhangend geheel wordt bij de lokale overheid. Daarnaast moet het project ingebed worden in de buurt en de eigen organisatie
- het beschikbaar stellen van hun expertise en netwerken aan het project.

Professionele projectuitvoerders

Na het uitstippelen van het project door de begeleidingsgroep betekent dat niet dat de uitvoerders zonder problemen de geplande werkzaamheden kunnen uitvoeren.

Samenwerking tussen professional uit verschillende instellingen komen zelden vanzelf. Er kunnen voor de uitvoerders de volgende valkuilen (Van Haalen e.a. 1978.) zijn::

- een geringe kennis van het werk van andere organisaties
- niet op willen geven van zijn eigen werkwijze
- niets voelen voor de aparte sfeer of werkwijze van de andere organisaties.

Uit het bovenstaande blijkt dat zelfs als de leden van de begeleidingsgroep eens zijn het niet betekent dat de medewerkers straks naar behoren zullen functioneren. Het is daarom raadzaam om de projectuitvoerders te betrekken bij de visievorming. Hierdoor komen ze te weten welke vaardigheden van hen verwacht worden en dat zij in staat worden gesteld deze vaardigheden te verwerven indien het nodig is. Als dit gebeurt, zullen de uitvoerders met vertrouwen hun takenpakket kunnen uitvoeren.

Tussen de samenwerkingspartners is naast het verschil in ervaring met externe samenwerking en met het werken met verschillende leeftijdsgroepen. Daarnaast is per organisatie een ander uitgangspunt. De docenten van de GKH zullen bijvoorbeeld eerst aan de pedagogische en didactische meerwaarde van het project hun aandacht schenken. Terwijl de bewonersorganisatie meer aandacht zal hebben voor de relatie met de bewoners. Het is niet de bedoeling om het verschil weg te werken maar juist te benadrukken dat er een verschil van aandacht is.

De projectuitvoerder die deze samenwerking vorm moet geven wordt *multifunctioneel personeel* genoemd. Het multifunctionele personeelslid moet in staat zijn om mensen, activiteiten en ruimten aan elkaar te koppelen. Want zij moeten de behoefte aan ontmoeting en contact kweken, stimuleren en faciliteren en hierdoor bijdragen aan de verrijking van het onderwijs en het welzijnsaanbod. Ook de ouders van de leerlingen moeten op de hoogte gehouden worden. Ondanks dat de GKH door zijn brede schoolactiviteiten ervaring heeft met buitenschoolse activiteiten moet er aandacht besteed worden aan de vaardigheden van de docenten. Voor de projectuitvoerders moet er een training komen waar de volgende punten naar voren komen:

- achtergronden van verschillende instellingen en doelgroepen
- gezamenlijke visie op samenwerking
- vaardigheden van samenwerken in een netwerkomgeving
- maken van gezamenlijke huishoudelijke regels
- samenwerken met vrijwilligers.

De taken van de professionele projectuitvoerders kunnen o.a. zijn:

- het samen uitvoeren van de activiteiten van het project
- de verantwoordelijkheid dragen voor de dagelijkse gang van zaken
- het werven van de deelnemers
- het regelen van praktische zaken, zoals vergaderruimtes en materialen
- het overdragen van ervaringen en kennis
- verantwoordelijk zijn voor de invulling van evaluatieformulieren

Vrijwilligers

Intergenerationele projecten zonder vrijwilligers zijn bijna ondenkbaar. Buurtorganisaties en zelforganisaties verrichten hun werkzaamheden dankzij vrijwilligers. De andere samenwerkende deelnemers hebben redelijk veel ervaring met het werken met vrijwilligers. Alleen de school heeft behalve met ouders weinig ervaring met andere vrijwilligers en daarom zullen de docenten zich meer moeten verdiepen in het verschijnsel vrijwilligerswerk. De werving en begeleiding van vrijwilligers is een serieuze zaak en moet door de leiding actief ondersteund worden. Als er gewerkt wordt met vrijwilligers moet er rekening gehouden worden met hun eigen ervaringen, vaardigheden en kennis. Deze personen moeten niet gezien worden als een paar extra handen.

De leiding moet er op toezien dat de vrijwilligers niet beoordeeld worden als de beroepskrachten. Daarnaast moeten ze niet overvraagd worden. Zaken als er voor zorgen dat ze tijd en ruimte hebben voor een versnapering is belangrijk. Een informele sfeer is belangrijk net als aandacht en respect. Het is daarom belangrijk de gang van zaken rond het begeleiden van vrijwilligers goed vast te leggen in een draaiboek of procedure. Een voorbeeld is, dat de vrijwilligers wegwijs gemaakt worden in de organisatie en weten dat er regels gelden op school. Maar ook praktische zaken moeten van te voren worden geregeld zoals, onkostenvergoeding, privacy, veiligheid, toegankelijkheid enz. Als dit allemaal goed geregeld is, zal de school na het aannemen van vrijwilligers ook de vrijwilligers behouden.

Uit de gesprekken die plaats hebben gevonden op een bijeenkomst georganiseerd door *ouderewerk* bleek, dat bejaarden het ontzettend fijn vinden om jongeren te zien. Ze hebben weinig persoonlijke contact met de jongeren en af en toe vinden ze dat jeugdigen ook overlast verzorgen. Maar toch genieten ze van de jongeren die in de straten spelen. Voor een groot gedeelte hadden de bejaarden de meeste boven de 70 jaar en van vrouwelijk geslacht weinig behoefte om persoonlijk contact te hebben. Dit kwam omdat de bejaarden dachten dat ze aan de jongeren toch niks te hadden vertellen.

Nadat deze bejaarden in een kleine kring geïnformeerd werden over het project *Buurtverhalen* werden spontaan diverse verhalen verteld over vroeger. Tijdens al deze verhalen werd de vraag gesteld of jongeren belangstelling zouden hebben om deze verhalen aan te horen. Uit de reactie bleek dat een aantal jongeren het best interessant zouden vinden. Daarnaast was het misschien ook nuttig voor de jongeren om deze verhalen te weten. Maar de meeste bejaarden waren te bang om deze verhalen te vertellen in een klas. Bij een goede begeleiding zouden slechts enkele van hun het durven te vertellen.

Uit het bovenstaande stukje komt naar voren dat het tijd en begeleiding gaat kosten om er voor te zorgen ouderen binnen de school te halen. Vooral de factor angst en dat zij geen meerwaarde kunnen hebben zijn de grootste struikelblokken. Als het eenmaal gelukt is om de ouderen dit geldt ook voor volwassenen de school binnen te halen moet de school er voor zorgen ook ze binnen te houden. Hieronder staan enkele eenvoudige voorbeelden om vrijwilligers naar hun zin te maken en daardoor te behouden.

Behoud van vrijwilligers:

- maak ruimte voor contact tussen vrijwilligers
- zet vrijwilligers regelmatig in het zonnetje
- houd vrijwilligers op de hoogte van veranderingen, vakanties, nieuwe regels en enzovoort.
- nodig vrijwilligers uit bij feestelijke gebeurtenissen.

7.3 Evaluatie

De intergenerationele activiteiten passen bij het ingezette lokaal sociaal beleid in Rotterdam. Een uit te voeren project moet niet vanuit het ambtelijke apparaat gedropt worden bij de mensen in de buurt. Met het oog op resultaat en rekenschap moet het beredeneerd en uitgevoerd worden. Zonder uit het oog te verliezen dat de bewoners er behoeften aan moeten hebben. Het werken met de beroemde VBTV-principe, van beleidsvorming tot beleidsuitvoering kan niet ingezet worden voor intergenerationele activiteiten. Dit komt omdat de VBTV-principe gebaseerd is op een 'ouputsturing' met controle en toezicht met het principe van meten=weten. Een ongewenst effect van deze prestatiemeting is dat het kan leiden tot een 'tunnelvisie' (Leeuw, 2000). Er wordt te veel gericht op het bereiken van de vastgestelde indicatoren en niet op het centrale doel. Hierdoor kan er een angst ontstaan om te vernieuwen. Dit terwijl bij intergenerationele activiteiten iedereen altijd moet blijven fantaseren om tot creatieve ideeën te komen. Het tweede ongewenste effect volgens Leeuw is het 'proceduralisme'. Door dat bij het VBTV-principe de nadruk ligt op het meten leidt dit tot procedures, formats en regels. Het uiteindelijke doel is alles te meten, want dan is ten minste voldaan aan de organisatorische eis van efficiëntie en effectiviteit. Het meten wordt hierdoor een lege bezigheid zonder dat het verwijst naar inhoudelijke doelen. Bij intergenerationele projecten gaat het niet om het behalen van interne organisatorische doelen maar om maatschappelijke doelen. Daarnaast bestaat de kans dat de intergenerationele projecten afgerekend worden op de resultaten, die op korte termijn behaald zijn in plaats van de effecten op lange termijn. Dit derde onbedoelde effect ontstaat omdat de effecten van een gedane activiteit op korte termijn (meestal jaar daarop) altijd gepubliceerd moeten worden. Dit terwijl de effecten van intergenerationeel beleid pas op lange termijn zichtbaar worden. Het vierde ongewenste effect is dat het bedrijfsproces uiteengeraffeld wordt ook wel genoemd de 'MacDonaldisdization'.

Hierdoor ontstaan er eenvoudige stappen en dat wordt gestandaardiseerd door middel van strakke, eenvoudige en doelmatige structuren. Bij intergenerationele projecten gaat het juist om het complete proces in het netwerk in plaats van kleine handelingen.

Om de vier bovengenoemde valkuilen te voorkomen kan er beter gewerkt worden met het principe van RBA (results based accountability). Hierin staat het perspectief van gebruikers en aanbieder centraal. De wensen en verwachtingen van volwassenen, jongeren en de professionele organisaties moeten tot hun recht komen. Er moet een speelveld ontstaan dat uit meer dimensies bestaat dan uitsluitend prestatiemeting. Dit proces is te vergelijken met de beoordeling van 'community policing' (Bruijn, 2001). In de Verenigde Staten kunnen een aantal politiemensen integraal verantwoordelijk gesteld worden voor de veiligheid en leefbaarheid. In de Verenigde Staten wordt dit 'community policing' genoemd, in Nederland spreken we van buurtregie. De activiteiten van de buurtregisseur kunnen niet goed beoordeeld worden door product-meting. De relaties tussen de inspanning en de resultaten van de buurtregisseur zijn niet eenduidig vast te stellen. De prestaties zijn sterk afhankelijk van de inspanningen van derden zoals buurtbewoners en winkeliers. Daarom moet er ruimte zijn voor proces-meting. Hierin laat de buurtregisseur zien welke activiteiten hij verricht. Er zijn diverse mogelijkheden om dit te meten.

Eén van de manieren is dat de buurtregisseur een rondleiding geeft door de wijk, een professionele schouw. Hij beschrijft tijdens de rondleiding zijn activiteiten en de situatie van de wijk zoals de veiligheid, de hangplekken, de relaties met de ouders van hangjongeren, winkeliers en andere buurtbewoners. Deze proces-meting geeft daarmee betekenis aan de cijfers van de product-meting.

Om de beoogde resultaten bij intergenerationele projecten scherp in beeld te krijgen, moet niet uitsluitend gegrepen worden naar productcijfers maar gebruik gemaakt worden van kwalitatieve en kwantitatieve gegevens en instrumenten. De effecten van intergenerationeel beleid kunnen op drie verschillende niveaus worden gemeten, het micro-, meso en macroniveau.

Op het microniveau gaat het om veranderingen in het gedrag en houding van de deelnemers van projecten. Deze kunnen op een eenvoudige wijze effecten gemeten worden door middel van een nulmeting en eindevaluatie. Uit onderzoeken in Nederland zijn 4 basiseffecten gemeten.

1. Het vergroot de kennis van jongeren en volwassenen over hun buurt. Dit bleek bijvoorbeeld uit het feit dat zowel de jongeren als volwassenen na afloop meer organisaties konden noemen die zich bezig hielden met hun buurt.
2. Het bevordert de verantwoordelijkheidsgevoelens. De jongeren vonden na afloop dat buurtbewoners de hoofdverantwoordelijkheid dragen voor de leefbaarheid. Bij aanvang van de projecten was dit anders. Toen vonden ze dat de burgemeester hiervoor verantwoordelijk was. Bij de ouderen veranderde de mening over hun bijdrage aan de buurt. Op de vraag of zij zelf iets kunnen doen om van hun buurt een fijnere buurt te maken, werd bij een bepaald project een score van liefst 96 procent negatief bij de nulmeting behaald. Na afloop van het project was het beeld volledig omgekeerd en dacht 80% van de oudere deelnemers wel degelijk een bijdrage te kunnen leveren aan de leefbaarheid van hun eigen buurt.
3. Het bevordert het contact tussen jongeren en volwassenen. De jongeren hadden na afloop van het project aanzienlijk meer contact met volwassenen dan vooraf. Bij volwassenen vond eenzelfde ontwikkeling plaats. Niet alleen spraken zij elkaar vaker, zij kenden ook meer volwassenen respectievelijk jongeren in de buurt van gezicht en/of naam.
4. Het verandert ten dele de beeldvorming ten aanzien van andere leeftijdsgroepen. Dit bleek bijvoorbeeld uit de vraagstelling 'genieten ouderen van het leven?'. De score liet dan een duidelijke verschuiving zien dat de jongeren er anders over dachten het ging van 'neutraal' naar 'helemaal mee eens'. De volwassenen hadden na afloop van het project het beeld dat jongeren alleen aan zichzelf denken duidelijk veranderd. Na afloop waren ze het hier niet mee eens.

Op het meso-niveau gaat het om de resultaten die geboekt zijn op organisatieniveau. Deze resultaten kunnen verdeeld worden in het ontstaan van samenwerkingsverbanden en het toegankelijker en gebruiksvriendelijker worden van de eigen accommodaties voor verschillende leeftijdsgroepen. Door de samenwerkingsverbanden ontstaan er dwarsverbanden die de verkokering tussen de organisaties voor een deel doorbreken. In Nederland zijn hierover niet veel gegevens bekend. Wel zijn er door verschillende Amerikaanse universiteiten onderzoeken gedaan naar de effecten intergenerationele projecten in onderwijs en jeugd- en ouderenzorgorganisaties. De resultaten zijn later in kaart gebracht (Ward 1997; Kaplan en Henkin 2002). Ze kunnen worden uitgesplitst in twee groepen.

Vrijwilligers en beroepskrachten

- maken kennis met nieuwe doelgroepen
- bekwamen zich in nieuwe methoden
- leren werken in het belang van verschillende doelgroepen tegelijk
- verruimen hun horizon dankzij de samenwerking met andere disciplines.

Instellingen en organisaties

- verwerven een positie in innovatieve netwerken, soms als kartrekker
- krijgen in andere organisaties en in burgers nieuwe samenwerkingspartners
- doorbreken traditionele verkokering
- krijgen nieuwe impulsen voor vrijwilligersbeleid
- ontwikkelen nieuw aanbod dat aansluit bij behoeften van bewoners.

Het macro-niveau ligt op het buurniveau en hier gaat het om of intergenerationele werk een positieve bijdrage heeft geleverd aan samenleven van generaties en culturen en aan verbetering van de positie van jongeren en ouderen in de buurtdemocratie. Om dit te onderzoeken moet er een gedegen analyse gemaakt worden van de buurt die gebaseerd is op meerdere bronnen. Veel van de resultaten zijn ook terug te vinden aan de hand van bestaande monitors zoals het jaarlijkse leefbaarheidsmonitor van Rotterdam. Intergenerationeel beleid is hierbij een toevoeging van het al bestaande scala van sociale projecten in de gemeente.

Volgens de publicatie, *de stad van alle leeftijden*, profiteert de buurt van de intergenerationele projecten en dit kan zich uiten in:

- minder sociale uitsluiting door voorzieningen op grond van leeftijd
- het gegeven dat jongeren en ouderen beter zijn opgenomen in de wijkdemocratie
- toegenomen betrokkenheid van burgers
- toegenomen zelfredzaamheid bij het omgaan met conflicten tussen leeftijdsgroepen
- nieuwe kleinschalige verbanden die fungeren als informele sociale vangnetten
- inzet van sociaal kapitaal van burgers, zowel één op één als in nieuwe netwerken.

8. Conclusies en aanbevelingen

8.1 De deelvragen

Intergenerationeel beleid

Intergenerationeel beleid kan een bijdrage leveren aan de leefbaarheid in de (probleem) wijken. Met dit beleid wordt getracht om de informele netwerken in een buurt tussen jongeren en volwassenen te ontwikkelen. De doelstelling van intergenerationeel beleid is het *empowerment van jongeren en volwassenen om de sociale intergratie tussen de verschillende groepen te bevorderen*. Om dit te bereiken kunnen verschillende projecten worden ontwikkeld met acht verschillende uitgangspunten zoals, het stimuleren van empathie tussen de verschillende groepen, het activeren van de participatie van alle generaties bij lokaal beleid en het bevorderen van de multifunctionaliteit van de accommodaties.

Deze uitgangspunten zijn terug te brengen in drie doelgebieden waar jongeren en volwassenen elkaar ondersteunen en zich voor elkaar inzetten (kwaliteiten), waar jongeren en volwassenen zonder grote spanningen of conflicten de openbare ruimte kunnen delen (normen), en waar zij inspraak hebben en samenwerken aan de verbetering van de inrichting van hun buurt (ruimte). Per project kan de intensiteit verschillen. De intensiteit kan gezien worden als een trappenmodel met een oplopende intensiteit. Dit model kent drie soorten variaties (traden), *elkaar ontmoeten, elkaar leren kennen en elkaar beïnvloeden*. Per trede neemt het onderlinge contact toe, het wordt persoonlijker en mogelijk duurzamer.

De hoofdreden voor de GKH om intergenerationeel beleid te ontwikkelen

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat de GKH openstaat voor veranderingen. Want de school is zich er sterk van bewust dat de hoofddoelstelling van een VMBO-school niet alleen het overdragen van kennis en vaardigheden is maar ook het verbeteren van de sociale competenties. De verbeterde sociale competenties bevorderen ook het werkklimaat binnen de school. Contacten tussen jongeren en volwassenen bepalen voor een groot gedeelte de sociale competenties bij de jongeren. Maar omdat in de moderne samenleving weinig contact is tussen deze groepen is er een sociaal-pedagogische gat geslagen. Intergenerationele projecten kunnen er voor zorgen dat er weer contact ontstaat tussen de jongeren en volwassenen. Dit moet uiteindelijk leiden tot het Afrikaanse gezegde: *It takes a whole village to raise a child*.

De mogelijke partners van de GKH bij het ontwikkelen van intergenerationeel beleid

Bij intergenerationele projecten staan niet alleen de leerlingen (jongeren) centraal, maar een ieder die betrokken is bij de buurt. Hierdoor is intergenerationeel beleid niet alleen te realiseren. De GKH is zich van bewust dat er een netwerk van actoren moet zijn bij het ontwikkelen en implementeren van intergenerationele projecten. De mogelijke samenwerkingspartners zijn door hun belang bij deelname en hun inbreng (kapitaal) te verdelen in 4 groepen. Deze zijn, de lokale overheid, instellingen, buurtorganisaties en zelforganisaties.

De deelgemeente Delfshaven waar de school is gelokaliseerd is zowel rijk aan diverse reguliere instellingen als aan zelforganisaties die de bewoners ondersteunen en adviseren. Door al deze aanwezige organisaties kan sneller een netwerk ontstaan van actoren rond een bepaalde thema.

Het is onmogelijk en niet raadzaam om alle aanwezige actoren er bij te betrekken. De keuze is afhankelijk van de relaties die er bestaan en de inbreng van het 'kapitaal'. Na gesprekken met de directeur en brede schoolcoördinator van de GKH werden 5 actoren benaderd. Van elke groep werd de meest waardevolle partij benaderd behalve bij de zelforganisaties hier werden twee actoren benaderd. De vijf partijen zijn:

Buurtorganisaties:

Bewonersorganisatie 'Bospolder-Tussendijken'

Zelforganisaties

Ouderenorganisatie 'Mekân'
Delmatur

Lokale overheid:

Beleidsmedewerker 'Welzijn'

Instelling:

Delphi Opbouwwerk.

De mogelijke intergenerationele projecten

Om er voor te zorgen dat de benaderde organisaties enthousiast worden over intergenerationele projecten is het noodzakelijk om met praktisch uitvoerbare projecten aan hen voor te stellen. Deze projecten moeten natuurlijk ook door de school gedragen kunnen worden. De gedane voorstellen zijn:

- West-Wizkids, de leerlingen van de GKH gaan als helpdesk fungeren bij andere organisaties zoals een ouderenvereniging en bewonersvereniging
- Buurtverhalen, volwassenen gaan aan de leerlingen verhalen vertellen wat ze allemaal hebben meegemaakt in Delfshaven
- Vrijwilligerswerk, de leerlingen gaan stage lopen in vrijwilligersorganisaties in Delfshaven.

Alle vijf organisaties wilden direct betrokken zijn bij de ontwikkeling van intergenerationele projecten en de meeste vonden het project *Buurtverhalen* het waardevolst. De projecten *vrijwilligerstage* en *West-Wizkids* werden door de partijen niet negatief beoordeeld maar bijna alle organisaties zagen hierbij geen belang voor zichzelf.

De aandachtspunten bij het opzetten van een project

Kenmerk bij het opzetten van een intergenerationeel project is de flexibiliteit en creativiteit. Er moet wel extra aandacht gevestigd worden aan duidelijke haalbare doelstelling, taakverdeling en evaluatie. Bij haalbare doelstelling gaat het niet alleen om de praktische uitvoerbaarheid maar ook om de beschikbare (financiële) middelen.

Bij de taakverdeling kunnen de deelnemers in drie groepen worden verdeeld namelijk, projectcoördinatoren, de professionele uitvoerders en de vrijwilligers. Bij het evalueren van een project is niet elke methode geschikt. Principe van results based accountability heeft de voorkeur.

8.2 De centrale vraag

De betekenis van de GKH bij intergenerationeel beleid

Uit onderzoek is gebleken dat de GKH in staat is om een stimulerende rol te spelen bij het opzetten van intergenerationele projecten. De school wordt door de ondervraagde personen van de vijf potentiële betrokkenen zeer gewaardeerd over de geleverde prestaties. Dit ondanks dat de GKH geen afhankelijke relaties heeft met deze organisaties behalve dan met Delmatur.

De school heeft de mogelijkheden om projecten te ontwikkelen en uit te voeren. Het personeel is bereid om aan nieuwe activiteiten deel te nemen. Door haar cultuur is de school vrij toegankelijk voor andere organisaties of mensen. En een middelbare wijk school is ook in bezit van een belangrijke 'kapitaal' als het gaat om intergenerationele activiteiten namelijk, de jongeren. Daarnaast is de GKH nog in bezit van een ander soort 'kapitaal' dat zijn de beschikbare middelen zoals ruimte en computers.

De ondervraagde organisaties zijn allemaal enthousiast over mogelijkheden die intergenerationeel beleid kunnen bieden ondanks dat bijna geen enkele organisatie bekend is met intergenerationele activiteiten. Zij willen allemaal betrokken blijven. Het enthousiasme van deze partijen komt doordat intergenerationeel beleid direct te maken heeft met de leefbaarheid van de wijk. Daarnaast zijn de theoretische plannen eenvoudig om te zetten in praktisch uitvoerbare intergenerationele projecten. De meeste organisaties hebben wel of niet afhankelijke relaties met elkaar. Toch zijn er bijna geen samenwerkingsverbanden waar drie of meer actoren bij betrokken zijn. Dit verklaart misschien waarom de organisaties onbekend zijn met intergenerationeel beleid. Een samenwerking met twee partijen over sociale integratie gaat meestal over één bepaalde doelgroep zoals, alleenstaande moeders of bejaarden.

Het is wel belangrijk om te realiseren dat iedere organisatie een ander invulling geeft aan een project. Dit kwam door de ontwikkelde keuzematrix en het toepassen van de netwerktheorie goed naar voren. Dit heeft te maken dat elke organisatie een andere interne doelstelling heeft. Het project *Buurtverhalen* heeft de volgende doelen voor de organisaties:

- De GKH, het bevorderen van de sociale competenties bij de leerlingen.
- De bewonersorganisatie, het verkrijgen van meer inspraak bij de lokale overheid.
- Mekân, het ontwikkelen van nieuwe samenwerkingsverbanden.
- Delmatur, het vergroten van de betrokkenheid bij de ouders.
- Delphi, het verkrijgen van meer inzicht over de sociale integratie.

Naast de bovengenoemde doelen speelt bij de partijen ook het economische belang zoals, het veilig stellen van budgetten, het verantwoorden van de geleverde prestaties voor de te ontvangen subsidies en het verkrijgen van meer erkenning.

Uit het bovenstaande blijkt dat de deelgemeente als geldverstrekker een centrale rol speelt. Om de intergenerationele projecten te verduurzamen en deze projecten om te zetten naar samenhangend intergenerationeel beleid is de school ook afhankelijk van de lokale overheid. De school moet voor deze activiteiten een budget vrij maken. Als er besloten wordt om door te gaan met intergenerationele projecten moet eerst onderzocht worden of de projecten in de toekomst mede gefinancierd kunnen worden. Is dit niet het geval dan is de kans groot dat de intergenerationele projecten voor de school een kortstondige activiteit zullen zijn.

Ondanks de verschillende uitgangspunten is het voor de GKH zeker de moeite waard om een begin te maken met het opzetten van een intergenerationeel project. Het project *Buurtverhalen* is een geschikt project om mee te starten. Het is uitvoerbaar en de ondervraagde actoren willen allemaal een bijdrage aan het project leveren. Om de organisaties enthousiast te houden moet wel rekening gehouden worden met hun doelstellingen. Het is daarom verstandig om het project *Buurtverhalen* uiteen te laten vallen in deelprojecten zodat het voor alle betrokkenen een meerwaarde heeft. Deze deelprojecten zouden kunnen zijn:

- Volwassenen komen verhalen vertellen in de klas. De bewonersorganisaties en Mekân zouden hierbij een belangrijke rol kunnen vullen.
- Leerlingen houden een enquête bij de buurtbewoners. Delpi zou hier één van de kartrekkers moeten zijn.
- Ouders kunnen verhalen komen vertellen in de klas. Hierbij zou Delmatur een centrale rol kunnen gaan spelen.

Om succesvol te starten met een intergenerationeel project moet de GKH als initiatiefnemer wel duidelijk de trekkersrol gaan vervullen. Doet de GKH dit niet dan is de kans klein dat er intergenerationele projecten ontwikkeld worden in Delfshaven. Mocht de GKH er uiteindelijk niet in slagen om intergenerationele projecten te activeren dan heeft het wel een netwerk met waardevolle relaties opgebouwd. Deze relaties kunnen er misschien voor zorgen dat in de toekomst andere projecten opgestart kunnen worden.

8.3 Aanbevelingen

Naast de drie punten haalbare doelstelling, taakverdeling en evaluatie die beschreven zijn in het vorige hoofdstuk zijn er ook enkele algemene aandachtspunten die gedurende uitvoering van intergenerationeel participatieproject de aandacht behoeven.

Overvraag niet

De GKH moet door zijn enthousiasme de betrokken partijen niet overvragen. Dit kan er toe leiden dat sommigen zullen afhaken. Dit principe geldt ook voor de deelnemers en voor haar docenten. Met een project starten waar *ruimte* centraal staat kan de deelnemers direct afschrikken. Maar ook bij langdurige projecten kunnen de deelnemers hun interesse verliezen. Een voorbeeld hiervan is het project in Zeist. De jongeren en volwassenen moesten na het maken van de plannen het ook zelf uitvoeren. Dit kostte zoveel tijd dat daardoor het enthousiasme verdween. Jongeren en ouderen iets zelf laten bepalen, betekent niet hen alles zelf laten doen.

Zorg voor resultaat

Het is essentieel dat de voorstellen op een zo kort mogelijk termijn geïmplementeerd worden. De voorstellen kunnen in twee groepen verdeeld worden. De voorstellen die gemaakt moeten worden door de begeleidingsgroep en de voorstellen gemaakt door de deelnemers. Dit is om de belangstelling en de betrokkenheid van iedereen te behouden. De manier om de belangstelling te behouden is regelmatig uitleg geven over de stand van zaken van het project, herhaal het doel en laat de partijen en de deelnemers zien wat zij al gedaan hebben en hoe dat bijdraagt aan het doel van het project.

Duidelijke regels

Bij aanvang van het project moeten regels vastgesteld worden. De regels kunnen gaan om de huishoudelijke regels zoals het opruimen na afloop van de spullen en gebruik van de computers. Dit is ontzettend belangrijk op een school. De docenten die hun lokaal beschikbaar stellen voor buitenschoolse bijeenkomsten verwachten wel dat de deelnemers de lokalen na afloop netjes achterlaten.

Daarnaast moeten ook omgangsregels gemaakt worden. Hieronder wordt bijvoorbeeld verstaan op tijd komen, elkaar laten uitpraten en andere meningen accepteren. Deze punten zijn vooral belangrijk als het gaat om projecten waar *normen* en *ruimte* centraal staan. De verschillende groepen gaan in discussie met elkaar, daarom moeten ze accepteren dat er geen 'foute' meningen zijn. De deelnemers hebben vaak moeite met het accepteren van andere meningen en neigen er dan toe die 'fout' te noemen. Dit kan leiden tot een mindere sfeer of dat sommige deelnemers zich niet meer vrij voelen om hun mening te geven. Dit alles is juist het tegengestelde op de doelstellingen van het project.

Ontspanning en afwisseling

Bij intergenerationele projecten staan de deelnemers centraal. Om er voor te zorgen dat de deelnemers betrokken blijven bij de activiteiten moet tijdens de bijeenkomsten ruimte zijn voor ontspanning en afwisseling. Zorg er voor dat er ruimte is voor ouderen om bij te praten. Houdt rekening met de duur van de bijeenkomsten. Jongeren kunnen moeilijk anderhalf uur geconcentreerd zijn. Zorg tijdens de bijeenkomsten voor afwisseling. Serieuze zaken moeten afgewisseld worden met ontspannende activiteiten. En maak een budget vrij voor limonade, koffie en thee voor de deelnemers. Op de GKH kunnen de leerlingen ingezet worden bij het klaarzetten van dit alles. De docenten zullen hier graag hun medewerking aan willen geven als alles maar ruim van te voren ingepland wordt.

Literatuurlijst

- Ball, S. & Driest, P. (2003). *Gedeelde ruimten, gedeelde functies*. Utrecht: NIZW.
- Becker, H.A. (1992). *Generaties en hun kansen*. Amsterdam: Meulenhoff
- Bokhorst, M. & Rijsewijk, I. van. (2000). *De Poort naar beter jeugdbeleid*. 's-Gravenhage: Rijsewijk.
- Edwards, A. & Schaap, L. (2000). *Vaardigheden voor de publieke sector*. Bussum: Coutinho.
- Engbersen, G. & Gabriëls R. (1995). *Sferen van integratie: Naar een gedifferentieerd allochtonenbeleid*. Amsterdam: Boom.
- Engbersen, R., Springhuizen, A. & Vlaar, P. (1998). *In de ban van de buurt. Over lokaal sociaal beleid in de buurt*. Utrecht: NIZW
- Fonderie-Tierrie, L. & Rozemond, T. (Reds.). (2003). *Docenten coachen*. Soest: Nelissen.
- Haalen, M.G. van., Buitenhuis, H.R. & Engelen, P.J.M. van. (1978). *Werken met sociaal-culturele accommodaties*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Hoogerwerf, A. (1986). *Vanaf de top gezien*. Amsterdam: Sijthoff.
- Hufen, J.A.M. & Ringeling, A.B. (Reds.). (1990). *Beleidsnetwerken: Overheids-, semi-overheids- en particuliere organisaties in wisselwerking*. 's-Gravenhage: VUGA.
- Kickert, W.J.M., Klijn, E.H. & Koppenjan. (1993). *Managing complex networks for the public sector*. London: Sage.
- Klijn, E.H. (1996). *Regels en sturing in netwerken. De invloed van netwerkregels op de herstructurering van naoorlogse wijken*. Delft: Eburon
- Leur, W. van de. (1999). Bevordering veiligheid & leefbaarheid vooral gebaat bij: verbetering horizontale sociale structuur in de wijken. *MO Samenlevingsopbouw*, 163, 4-6.
- Mercken, C. (2002). *Generaties aan zet* (NIZW rapport No. E528263). Utrecht: NIZW.
- Pennen, van der. A. (1995), *Welzijnsbeleid in de lokale samenleving*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Penninx, K. (2003). *De stad van alle leeftijden* (NIZW rapport No. E 528261). Utrecht: NIZW.
- Scharpf, F.W. (1978). *International Policy Studies: Issues, Concepts and Perspectives*. Beverly Hills: Sage.

Video's

Vanzetti produkties (Producent). (2003). *Een buurt vol verhalen* (Video recording No. E528281). Utrecht: NIZW.

Stug videoprodukties (Producent). (2002). *Generaties aan zet* (Video recording No. E528265). Utrecht: NIZW.